

2014
ročník LVII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

2014
ročník LVII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

Obsah

Hostinské živnosti v Bruzovicích

I. část

Pavla Pindurová

1

K činnosti dámských odborů Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku

Hana Prymusová

10

Mortalita obratlovců na rychlostní silnici R48

Jana Glombová

19

Koupaliště v bílském Cikánském lese

Jakub Krajewski

24

Adolf Dostal – básník nenaplněných nadějí

Libor Martinek

28

Počátky učňovského vzdělávání v Těšíně a Českém Těšíně

K výročí dnešní Albrechtovy střední školy

Ilona Pavelková

32

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Radim Jež – David Pindur

36

Města a obce Těšínska se představují

Jablunkov

Ilona Pavelková

37

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska,
příspěvková organizace zřízená Moravskoslezským krajem.

Adresa redakce:
Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 115/15, 737 01 Český Těšín
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223
e-mail: radim.jez@muzeumct.cz

Redakce:
Odpovědný redaktor: PaedDr. Zbyšek Ondřejka
Výkonný redaktor: prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemník redakce: PhDr. Radim Jež
Redaktor: PhDr. David Pindur, Ph.D.

Redakční rada: PhDr. Karel Bogar; prof. PhDr. Mečislav Borák, CSc.;
prof. PhDr. Dan Gawrecki, CSc.; doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.;
doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.; prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.;
PhDr. Jaromír Kalus; prof. PhDr. Irena Korbelářová, Dr.;
doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.; PhDr. Karel Müller;
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.; Mgr. Jiřina Veselská

Jazyková editace: Mgr. Lenka Ježová Bichlerová
Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Lenka Mandrysová
Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s. r. o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 27. 11. 2014
Výšlo: 15. 12. 2014
Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.
Za obsahy článků zodpovídají autoři.
Při úpravě rukopisu je nutno řídit se pravidly zveřejněnými
na adrese: http://www.muzeumct.cz/pokyny_pro_autory/.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,
Pražská 3/14 nebo v jeho pobočkách: ve Výstavní síni Musaion
v Havířově, v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích,
v Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,
v Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové-Lutyni,
v Technickém muzeu v Petřvaldě a v Klubu Muzea Těšínska.
K dostání i v Gorolském turistickém informačním centru v Mostech
u Jablunkova.

Rozšiřuje vydavatel. Předplatné nebo jednotlivá čísla si lze
objednat na výše uvedené adrese či tel. č. 558 761 224.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku je 40 Kč, celoroční
předplatné činí 160 Kč + poštovné. Členové Klubu Muzea Těšínska
získávají časopis v rámci ročního předplatného 250 Kč.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605
Evidenční číslo MK ČR: E 11319
Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Hostinské živnosti v Bruzovicích

I. část

Pavla Pindurová

V posledních letech stoupá zájem o dějiny hostinských živností v našem regionu.¹ Příspěvkem k této problematice je i následující studie, jejímž cílem je zpracovat barvitou historii všech hostinců v obci Bruzovice. Některé z nich si v minulosti získaly značný věhlas a dostaly se i na stránky dobového tisku. Bohužel údaje v dosavadní literatuře i zápisy v obecních kronikách se vyznačují zmatečností a mnoha nepřesnostmi.² Od druhé poloviny 19. století v obci fungovaly čtyři hospody (z toho jedna byla starší, spojená s fojtským gruntem), což bylo poměrně hodně na zhruba tisícovku obyvatel.³ Nyní již není v provozu žádná z nich, i když poslední z původních bruzovických hostinců v č. p. 141 fungoval kontinuálně až do roku 2012.

Před rokem 1848 spočívalo fungování hostinců na výhradním právu vrchnosti k výrobě alkoholu a monopolu jeho distribuce v obcích svého panství, kde byly umístěny vrchnostenské arendy. Jednalo se o výčepy, do nichž bylo dodáváno panské pivo a kde se často páčila a nalávala panská kořalka. Fungování a právní postavení hostinců se mezi panstvími lišilo a bylo upraveno nejrůznějšími privilegii.

Po zániku patrimoniální správy zůstaly mnohé otázky týkající se výčepních práv nevyjasněné až do vydání živnostenského řádu v roce 1859, jenž vstoupil v platnost od 1. května 1860 jako zákon č. 227/1859 ř. z. Platil pro celou monarchii kromě Benátska a Vojenské hranice⁴ a můžeme jej označit za velmi liberální právní normu, která radikálně modernizovala dřívější cechovní uspořádání.

Zákon rozdělil živnosti na svobodné a koncesované. Žadateli o svobodnou živnost stačilo k vydání živnostenského listu pouhé oznámení úřadům. Koncesované byly takové, u nichž veřejný zájem vyžadoval zvláštní povolení úředním orgánem na základě doložení způsobilosti žadatele k jejich vykonávání. Do této skupiny patřily i hostinské a výčepní živnosti vedle takových odvětví lidské činnosti jako veřejná doprava osob, stavitelství, výroba a distribuce tiskovin, produkce traskavin, zbraní, jedů či léčiv. Nadřízenými úřady pro hostinské záležitosti byly: v první instanci okresní hejtmanství, které vydávalo koncese a trestalo přestupky proti živnostenskému řádu, ve druhé instanci pak zemský úřad pro odvolání vůči rozhodnutím okresních úřadů. Poslední instancí bylo ministerstvo.

Hostinské a výčepní koncese se vnitřně dělily na šest jednotlivých oprávnění, jež mohla být

udělena jednotlivě nebo všechna dohromady. Šlo o právo ubytovat cizince, podávat pokrmy, čepovat pivo, víno a ovocné víno, provozovat výčep a drobný prodej pálených lihovin, podávat kávu, čaj, čokoládu a jiné občerstvení a mít ve svém lokále některé druhy povolených her.

Postupem času se z důvodu bujícího alkoholismu státní dohled nad hostinci zpřísnoval, což je zakotveno zvláště v novele živnostenského zákona č. 39/1883 ř. z. z 29. března 1883. Při udělování koncese nebo i jejím přemístění v rámci obce byla zjišťována trestní a morální bezúhonnost nejen majitele koncese, ale i jeho rodinných příslušníků. Dále muselo být dbáno na vhodné umístění hostince tak, aby byl umožněn policejní dohled, vyžadovalo se dobrozdání obecní rady a příslušného policejního úřadu. Na rozdíl od jiných živností ho musel provozovat sám majitel a jen ve výjimečných případech zástupce nebo nájemce. V Bruzovicích se toto pravidlo ne vždy dodržovalo. Jen někteří majitelé koncese osobně provozovali hostinec. Často totiž současně vlastnili rozsáhlé selské grunty, na nichž museli hospodařit a hostince pronajímali.

Živnostníci jednotlivých oborů byli namísto starších cechů organizováni v živnostenských společenstvech, veřejnoprávních profesních organizacích, jejichž síť měla být strukturována podle soudních okresů. Společenstva byla zakotvena již v živnostenském řádu, ale ve větší míře začala vznikat až po vydání novely z roku 1883, která jim věnovala značnou pozornost. Členství v nich bylo pro každého živnostníka i nájemce živnosti povinné a zaplacení inkorporačního poplatku se stalo podmínkou pro získání koncese. Bruzovice příslušely pod *Společenstvo hostinských a výčepníků venkovského okresu Frýdeckého*,⁵ ustaveného roku 1885 v Bašce. Sídlo společenstva se měnilo podle bydliště starosty. Později bylo v Pražmě, Janovicích, Vratimově či Pazderně.

Živnostenské zákonodárství habsburské monarchie s menšími úpravami přejala i nově vzniklá Československá republika a na obdobných principech fungovalo až do nástupu komunistické totality v roce 1948.⁶

Výčep na fojtsví

Hostince patřily k životu každé vesnice již od jejího založení, kdy bylo právem výčepu obvykle obdařeno fojtsví. Bruzovice, lokované pravděpodobně v posledních letech 13. století,

Razítko Společenstva hostinských a výčepníků venkovského okresu Frýdeckého, r. 1911, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Razítko Společenstva hostinských a výčepníků pro soudní okres Frýdek, r. 1931, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Centrum Bruzovic na mapě stabilního katastru z r. 1836:
1 – selská usedlost č. p. 30 (fojtsství), kde byl umístěn nejstarší hostinec
2 – chalupnická usedlost č. p. 61, pozdější sídlo hostince Úl,
Ústřední archiv zeměměřictví a katastru Praha

se řadily k nejstarším a hospodářsky nejvýznamnějším vsím pozdějšího frýdeckého panství. První písemný doklad o jejich existenci pochází ze soupisu biskupských desátků z doby kolem roku 1305. V pramenech církevní povahy najdeme rovněž první písemnou zmínku o hospodě v obci. Je jí záznam z roku 1506 v nejstarší bruzovické farní kronice. Farář Matěj Polonus si posteskl na nevalný charakter místních obyvatel, před kterými se má mít každý farář na pozoru, protože jsou *pyšní, lakomí, závistiví i nepobožní, nactiutrační, výsměšní. Zřídka kdy v kostele, denně v hospodě prodávají*.⁷ Následujících několik století prameny o hospodách v Bruzovicích mlčí.

V raném novověku se distribuce piva často stávala předmětem konkurenčního boje mezi vrchností a městem Frýdek, jelikož z ní plynuly nemalé finanční zisky. Roku 1665 se městu podařilo uzavřít dohodu s novým držitelem frýdeckého panství Františkem Eusebiem z Oppersdorfu, podle níž mělo být do vsí v okruhu mílového práva i mimo něj dodáváno pivo z měšťanského pivovaru.⁸ V šetření pro potřeby připravovaného karolinského katastru z 20. let 18. století je kromě Žermanic, poddanské vsi města Frýdku, uváděno dalších 15 vesnic, do jejichž hospod se dodávalo měšťanské pivo. Mezi nimi jsou jmenovány i Bruzovice.⁹

Do této doby již spadá zmínka o židovské arendě v Bruzovicích ve vizitačním protokolu

farnosti Bruzovice z roku 1719. Vizitátor si stěžoval, že Židé v blízkosti farního kostela sv. Stanislava o svátcích pálí a nalévají kořalku, a vybízel držitele frýdeckého panství hraběte Františka Viléma Pražmu z Bílkova, aby se postaral o přemístění výčepu co nejdále od kostela. K nápravě však nedošlo, protože při příští návštěvě Bruzovic v roce 1727 našel vizitátor arendu na stejném místě. Dodejme, že Židé v té době provozovali rovněž krčmu v sousedních Sedlištích.¹⁰

Tento výčep se s největší pravděpodobností nacházel na volném fojtském gruntu č. p. 30, jenž ležel vedle kostela a přímo sousedil s farskými pozemky. Svědčí o tom údaj z roku 1745 ve výčtu dluhů Jiřího Stacha, zběhlého z gruntu č. p. 72. Stach mj. dlužil fojtovi za kořalku a za pivo (*autratu sudová*), které u něj za tento rok propil.¹¹ Isidor Valošek uvádí pro 18. století stálý čtvrtletní plat vrchnosti za výsadní panskou kořalku 8 zl. a 24 kr., což byla jistá forma daně, protože tato kořalka se pálila přímo v bruzovické arendě na fojtsství. Za odebrané pivo z frýdeckého pivovaru se např. v roce 1710 utratilo 117 zl. Nejvíce se vypilo při příležitosti velkých posudkových hromad, konaných na fojtsství převážně v únoru, a také při říjnovém krmáši (slavnost posvěcení kostela).¹²

Dalším dokladem o krčmě na fojtsství, pronajímané židovským provozovatelům, je zápis v bruzovické úmrtní matrice, podle něhož 15. října 1777 v č. p. 30 zemřela Kateřina, 48letá žena Žida Marka Davida Schenka.¹³ Můžeme předpokládat, že se jednalo o manželku židovského nájemce fojtova výčepu, jak napovídá i jeho příjmení (německý výraz Schenk znamená krčmář).

Je zajímavé, že 1. listopadu 1778, tedy následujícího roku po smrti krčmářky Kateřiny Schenkové, si fojt Jakub Fajkoš vyžádal u držitele frýdeckého panství Jana Nepomuka Pražmy privilegium, ve kterém mu hrabě uděluje panský šenk dědičně náležející k fojtsství, přičemž čepovaná kořalka je panská, ale pivo má odebírat městské.¹⁴ Z výše uvedeného je zřejmé, že se jednalo o potvrzení dosavadního stavu, protože arenda byla na fojtsství již dříve.

Nástupcem Jakuba Fajkoše v držbě fojtského gruntu č. p. 30 s arendou se stal roku 1787 jeho syn Jan. V roce 1824 se na grunt přiznal Stanislav Peter (1798–1847), původně z č. p. 10, jenž si vzal Janovu dceru Magdalénu Fajkošovou.¹⁵ Stanislav Peter byl také posledním bruzovickým fojtem, jehož fojtská hůl údajně putovala roku 1895 do Prahy jako exponát na Národopisnou výstavu.¹⁶ Dne 10. ledna 1847 se stal jednou z mnoha obětí epidemie tyfu řádící v kraji.¹⁷

Následující století zůstal statek i s hostinskou živností v majetku rodu Petřů. Po smrti Stanislava Petra přešel do držby jeho syna Jana Petra st. (1835–1862). Není bez zajímavosti, že jeho mladší bratr Josef Peter (1837–1912) se stal hostinským v Kaňovicích.¹⁸ Po Janu Petrovi zdědil statek č. p. 30 i s výčepem jeho stejnojmenný syn. Janu Petrovi ml. (1858–1915) však byly v době otcovy smrti pouhé čtyři roky, proto se do jeho zletilosti o záležitosti hostinské koncese starali poručníci Stanislav Fajkoš a František Pítřík z č. p. 55 (od roku 1880). Výčep byl provozován přímo v budově fojtství, majitelé se však věnovali především hospodaření na rozlehlém statku, k němuž příslušely pozemky o výměře 63,7 ha. Po smrti Jana Petra st. byl sice grunt rozdělen a jeho druhý syn František dostal nově vytvořený statek č. p. 180, přesto u č. p. 30 zůstalo více než 40 ha.¹⁹ Od roku 1897 byl Jan Peter ml. pravděpodobně ze zdravotních důvodů pod kuratelou a o jeho majetek se staral poručník František Grygar ze Sedliště, později Ondřej Fabík z Bruzovic č. p. 28.

Po zániku patrimoniální správy zůstalo výčepní právo nadále vázáno k bývalému fojtskému gruntu č. p. 30. Vydáním živnostenského řádu v roce 1859 sice došlo k nové úpravě získávání hostinských koncesí i provozování hostinské a výčepní živnosti, starší živnostenská práva však zůstala zachována. Hostinec Jana Petra byl jako jediný ze čtyř bruzovických hostinců provozován již před vydáním živnostenského řádu na základě tzv. reálného výčepního práva, vázaného k určité nemovitosti. Z toho pro majitele koncese v budoucnu plynuly mnohé úřední obstrukce, jak uvidíme dále.

I po zrušení poddanství na hostinci nadále vázl starý emfyteutický závazek, tzv. propinační právo. Jednalo se o povinnost odběru vrchnostenského piva a kořalky.²⁰ Hostinec na fojtství tak musel odebírat pivo a lihoviny od Těšínské komory,²¹ pravděpodobně z komorního pivovaru a lihovaru ve Frýdku. Monopol propinačního práva byl v Rakouském Slezsku zcela zrušen teprve zemským zákonem z 23. května 1869, ovšem za finanční náhradu. Poručníci Jana Petra ml. jednali s úřady o vyplacení z propinace od roku 1879 a za dva roky se začalo se splácením odškodňovací částky.

Odběr piva a pálenky od Těšínské komory pro hostinec v Bruzovicích č. p. 30²²

Rok	Pivo	Pálenka
1868	36 věder	33 věder, 71 kvart
1869	20 věder, 40 kvart	8 věder, 19 kvart
1870	26 věder	17 věder, 28 kvart
1871	24 věder, 40 kvart	16 věder, 24 kvart
1872	38 věder, 40 kvart	29 věder, 59 kvart

Hostinec Jana Petra „V Úle“

Po dosažení zletilosti se v roce 1883 Jan Peter ml. ujal správy svého majetku, a tedy i hostinské koncese. Umístění výčepu přímo v obytně-zemědělské budově statku č. p. 30 již bylo neudržitelné, protože jeho provoz narušoval hospodářský chod usedlosti a Peter podle svých slov musel v domě trpět mnohé výtržnosti hostů i vlastní čeledi. Proto se rozhodl pro dočasné přemístění hostince do nedalekého domu č. p. 23. Jeho provozování přenechal nájemci Valentinu Fajkošovi z Bruzovic, kterého již dříve zaměstnával jako číšníka. Valentin Fajkoš v hospodě pracoval tři roky, poté si koupil chalupu č. p. 24, do níž se přestěhoval.²³

Peter vyřešil nastalou situaci přenesením své koncese do nedaleké chalupnické usedlosti č. p. 61, jež stávala ve svahu pod starou školou asi 30 m od silnice vedoucí středem obce. Roku 1773 se o ní hovoří jako o nově vybudované chalupě, pravděpodobně tedy vznikla ve třetí čtvrtině 18. století. Byla postavena na pozemcích volenství Jana Grygara č. p. 32. Její poslední stálý obyvatel krupař Pavel Poloch se 4. února 1870 oběsil,²⁴ následně byla usedlost po přechodnou dobu v majetku obce, od níž ji Jan Peter koupil za 1 200 zl. a roku 1886 tam přemístil svůj výčep. V prosinci 1888 zažádal o rozšíření stávající koncese na celou škálu služeb uvedených v živnostenském řádu. Ovšem obzvláště právo ubytovávat cizince se jeví poněkud kuriózně vzhledem k faktu, že v objektu č. p. 61 nebyly odpovídající prostory ani pro výčep, natož pro hostinské pokoje.

Nový majitel se sice chalupu pokusil adaptovat a v roce 1889 dokonce za 600 zl. přistavěl ledovnu, přesto se stále nejednalo o stavbu vhodnou k provozování hostinské a výčepní živnosti. Petrovi konkurenti, bruzovičtí hostinští Josef Kocich a František Onderek, ve své

Pohřební průvod s ostatky JUC. Ladislava Petra z č. p. 28 směřující k farnímu kostelu sv. Stanislava, v pozadí na kopci usedlost č. p. 30 (bývalé fojtství), r. 1941, archiv Pavly Pindurové

stížnosti okresnímu hejtmanství z roku 1895 líčili budovu jako zcela nevhodnou, postavenou ze dřeva a krytou došky, což skýtaloby nebezpečí požáru. Skládala se pouze ze dvou malých místností, jež neposkytovaly dost vzduchu ani osvětlení. Chalupa sice ležela v blízkosti hlavní silnice vedoucí středem obce, ale byla umístěna ve špatně přístupném dolíku, z jedné strany obtékaném potokem Bruzůvkou, z druhé ohrazeném velkou hromadou kamení, což zhoršovalo možnost policejního dozoru. Pisatelé upozorňovali na nebezpečí, že řádní hosté lokál navštěvovat nebudou a ten se tak stane doupětem lůzy a vagabundů.²⁵ V tom nebyli daleko od pravdy, jak dále uvidíme. Petrův výčep se navíc nacházel v bezprostřední blízkosti hostince Josefa Kocicha č. p. 141 (150 kroků), což můžeme považovat za hlavní pohnutku citované stížnosti.

Přesto se hospoda v č. p. 61 těšila velké oblibě a brzy proslula pod názvem „Úl“. Snad proto, že se jednalo o dřevostavbu, která byla údajně vždy plná hostů, takže to v ní hučelo jako v úle. Několikrát se také dostala na stránky *Novin Těšínských*. Článek z dubna 1899 sarkasticky informuje čtenáře, jakým způsobem plnil Úl v obci úlohu neexistující poštovny. *Jak to s tou naší slavnou poštou vlastně chodí? [...] Pošta přinese se v koši do „úla“ (hospoda p. Petra) [...] Co ale trubci v tom oule dělají, když se toho místeckého, resp. Žermanského nektaru napijí? Stane se div! Z trubců stane se včela dělnice!! Písmo se otevírají, pásky N. T. [Novin Těšínských] se odtrhnou a tak zůstanou bez adresy, [...] z pohledových dopisnic a jiných zásylek [sic!] si dělá některý nevědomc žert.*²⁶

Jinde noviny líčí případ nepoctivého řezníka z Pazderny, který na sv. Josefa (19. března) 1901 koupil od jisté chudé rodiny z Bruzovic krávu

za 42 zl. Z této sumy ale vzápětí v nestřežené chvíli 10 zl. ukradl. *Vzal potom vydojenou krávu a zašel si do hostince, tak zvaného „Úle“, posilnil se tam, zbavil se něco strachu a dodal se kuráže. [...] Když byl v nejlepší náladě, tu kde se vzali, tu se vzali prodávatelé krávy a stojí před milým řezníkem. [...] Horší bylo ale desítku vracet, když již nebyla celá.; vrátil jen 5 zl.*²⁷

Vedení rozsáhlé zemědělské usedlosti se dalo jen těžko skloubit s provozováním hostince. V době, kdy byl ještě výčep umístěn v budově fojtského gruntu, dal se zajistit zaměstnáváním číšníka či jiné pomocné pracovní síly. Ale od doby, kdy Jan Peter přemístil živnost do jiných objektů, nemohl už hospodu sám provozovat a pronajímал ji pachtýřům. Hostinským v pravém slova smyslu pak nebyl majitel koncese, ale právě nájemce, který se staral o celý chod hospody a zpravidla v ní i bydlel.

Prvním doloženým pachtýřem Petrovy hospody byl již zmíněný Valentin Fajkoš z Bruzovic, jenž ji v letech 1883–1886 provozoval v č. p. 23. Poté byla živnost přeložena do Úlu a pronajal si ji František Figna z Kozlovic za 170 zl. ročně. Figna v hostinci nějakou dobu pracoval, aniž by jej Jan Peter ohlásil okresnímu hejtmanství. K úřednímu ohlášení nájemce totiž bylo zapotřebí dobrozdání obecní rady, která ovšem Fignu neuznala za vhodnou osobu a nechtěla jej potvrdit. Petrovi nezbylo nic jiného, než mu pacht vypovědět. Celá záležitost měla o několik let později nepříjemnou dohru. V roce 1895 udali bruzovický radní František Stríž, člen obecního výboru Ondřej Fabík a hostinský Jan Kocich úřadům Jana Petra s upozorněním, že Fignu neohlásil jako nájemce a současně rovněž bez úředního schválení přeložil výčepní koncesi ze svého statku do chalupy č. p. 61.

Centrum Bruzovic s kostelem sv. Stanislava a farou, v popředí objekt hostince Úl, výřez z dobové pohlednice, počátek 20. století, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Nutno zmínit, že ve druhém bodě obžaloby byl Peter odsouzen neprávem. Přenesení živnosti úřadům skutečně oznámil a dosáhl rovněž potvrzení okresním hejtmanstvím v Těšíně, ale chybou úřadů nedošlo k zápisu do živnostenského katastru. Byl rovněž právní problém s přemístěním koncese, jež se zakládala na starším reálném právu náležejícím pouze k dané nemovitosti, v našem případě k fojtskému gruntu č. p. 30. Nakonec oba museli zaplatit pokutu za porušení živnostenského řádu, František Figna 5 zl. do rezervního fondu frýdecké okresní nemocenské pokladny a Jan Peter 25 zl. do chudinského fondu v Bruzovicích.

Celá věc se jeví jako záležitost konkurenčního boje. Petrův přestupek ohlásili až po několika letech právě Kocich, jehož hostinec se nacházel v bezprostřední blízkosti hojně navštěvovaného Úlu, a Ondřej Fabík, majitel koloniálu č. p. 28 stojícího hned vedle. Neopomenuli uvést, že Peter kromě hostinské koncese vlastní rozlehlou zemědělskou usedlost a výnosy z hospody ještě přilepšují jeho rozpočtu. Je zřejmé, že se snažili o likvidaci Petrova hostince, který byl třetí konkurenční živností v centru obce. Odvolávali se přitom na fakt, že v Bruzovicích, jež čítaly 1 068 obyvatel, fungují čtyři hostince, což je nadměrný počet. Dům č. p. 61 že je pak pro hostinec naprosto nevhodný.

Janu Petrovi se ani nadále nedařilo najít vhodného provozovatele Úlu. Nájemci se rychle střídali nebo s nimi měl jiné obtíže. V roce 1896 hospodu pronajal Františku Ondračkovi z Bruzovic č. p. 93, ale již od května následujícího roku propachtoval za 200 zl. ročního platu usedlost č. p. 61 s hostincem i celým zemědělským příslušenstvím tehdejšímu starostovi

Martinu Weissmannovi z č. p. 56. I ten mu však nájem brzy vypověděl.

Další pachtýř byl nalezen v Adolfu Grossmannovi, nájemci pivovaru v Místku, který se měl hospody ujmout od října roku 1897 na dobu šesti let. Grossmann se sice zavázal platit roční nájem 200 zl., avšak přestěhovat se do Bruzovic a provozovat hostinec nehodlal, měl pouze v úmyslu zajistit si odbytiště pro své pivo. Do Úlu chtěl dosadit svého číšníka Filipa Wittu z Místku, jenž neměl dostávat žádný plat, ale pouze provizi jeden zlatý za hektolitr odebraného piva z jeho pivovaru. Takovéto spekulativní praktiky samozřejmě úřady neschválily, proto byl místo Grossmannovi hostinec nakonec pronajat sedmadvacetiletému domkáři Františku Hlaváčovi z Palkovic. Vydržel v Bruzovicích do května 1899, kdy jej nahradila hostinská Marie Jarolímová z Koloredova. Rovněž ta zde nezůstala ani rok a od počátku roku 1900 začal hostinec provozovat Antonín Žurek z Gutů.

Žurek byl očividně mužem nevalných morálních kvalit a v hostinci zaváděl praktiky neslučitelné s tehdejší pojetím mravnosti. Držel u sebe hosty do pozdních nočních hodin i daleko přes půlnoc, třebaže policejní hodina byla v Bruzovicích stanovena na 22. hodinu a později již nesměl být žádný výčep otevřený. Podle slov starosty Ondřeje Onderka ponoukal hosty ke hře v karty a hrál s nimi nepovolené odvážné hry o peníze. Na žádost obecní rady okresní hejtmanství Žurka jako nájemce neschválilo, ten však na to nic nedbal a neměl se k odchodu z obce. Ještě v říjnu 1900 si Ondřej Onderek stěžoval okresnímu hejtmanství: *Antonín Žurek vzdor nařízení c. k. okr. hejtmanství aby se z živnosti hostinské, náležejícímu Janu Petrovi*

Pohled na centrum Bruzovic, vlevo budova hostince Staré fojstvi č. p. 158, ve štítě upoutávka na holičství a kadeřnictví Karla Nytry, který zde tuto živnost provozoval, foto Josef Košťál, r. 1939, archiv obce Bruzovice

č. 30 [...] vzdál pořád ještě tuto živnost provozuje kdež se mimo přestoupení pol[icejní] hod[iny] tropí kousky nemravné a pohoršující. Tak předešlý týden popijela tam poběhlice Barbora Milichová, která se za kořalku danu Antoninem Žurkem obnažovala před přítomnými pijáky. Vyšetřilo se že tam byli přítomni N. Pol, Jan Kocich, a Martin Peter z č. 26. Dne 13. října hral Ant. Žurek opět v karty zapovězenou hru z Ludvíkem Ondračkou č. 25 a Ondřejem Barikem stolařem, poslednějším udává, že prohrál asi 60 kr[ejcarů] a že hrali asi do 4 hod. rano. Ačkoliv jest dokázáno, že tento Ant. Žurek policejní hod. často protahuje nebyl ještě v obci trestan, jelikož se mělo za to, že tento dnes neb zejtra odtáhne. Posloužilo-by velmi k dobrému kdyby c. k. okr. hejtmánství tento hostinec na č. 61 zrušilo, sbírá se tam jen lehkovážná a darebacká zběr která pak tropí ostudu a hanbu obci.²⁸ Okresní hejtmánství skutečně zakročilo, Žurek musel do osmi dnů hostinec opustit a přestěhovat se do Žabně. Po několika upomínkách nakonec zaplatil i vyměřenou pokutu 30 korun do chudinského fondu v Bruzovicích.

I v následujících letech se nájemci Úlu rychle střídali. Žurka nahradil František Suchánek (1900), 71letý hornický důchodce ze Stonavy, který po tři roky bydlel v hostinci i se svou dcerou Magdalénou a jejím manželem Teofilem Dostálem. V roce 1902 hospodu převzal mladý stolař z Nošovic Josef Vojkovský. Kromě vedení hostince zde krátkodobě provozoval i stolařství. Z dalších pachtýřů jmenujme Františka Ondračku (od roku 1903), Adolfa Krpela (od roku 1904), Františka Hlaváče (od roku 1907), Valentina Prokopa (1908–1911), naposledy pak Adolfa Pětroše z Bruzovic č. p. 62, jenž vedl výčep v posledních letech života Jana Petra (od roku 1911).

V roce 1915 Jan Peter zemřel a jeho majetek i s hostinskou koncesí zdědila manželka Apolena. V Úlu ponechala hostinského Adolfa Pětroše až do roku 1922, kdy se rozhodla provozovat hostinec osobně. To se jí dařilo sedm let. Poté, co roku 1928 vážně onemocněl její syn Vítězslav, musela se spolu s nejstarší dcerou Marií postarat o chod selské usedlosti č. p. 30, hostinec tudíž opět propachtovala. Posledním nájemcem se stal Emil Helvín z Hrušova, který již v té době bydlel v Bruzovicích v č. p. 49 a hospodu vedl až do března 1932.

Od „Úlu“ k hostinci „Staré fojtství“

Když roku 1931 předala Apolena Petrová usedlost č. p. 61 své dceři Marii, nacházela se budova Úlu ve zcela nevyhovujícím stavu. Byla popisována jako *přízemní, srubová přes 100 let*

stará, krytá slamou. Ze střední domovní chodby po pravé straně dveřmi 90/180 cm vchází se do nálevny 3,20 × 4,75 [m] vysoké 2,55 m osvětlené čtyřmi okénky 0,60 × 0,80 m. Nálevna jest spojena s kuchyní 5,20 × 2,20 [m] osvětlenou dvěma okénky rozměrů předešlých. Podlaha v tmavé domovní chodbě, nálevně a kuchyni jest palubová špatná, nerovná a vykazuje spáry až 4 cm jež jsou vyplněny hlinou a ve větších spárách bahnem. Okna nejsou opatřena ventilačními křídly. Po pravé straně chodby jest menší místnost, která slouží za ložnici a jest používána současně za zvláštní místnost. Sklepu při budově není. Užívá se pro hostinské účely na místo sklepu komůrky přístupné z chodby. V komůrce jsou též skládány potraviny. Umělé osvětlené děje se petrolejovými lampami. Při dřevěné, sešlé hospodářské budově jest záchod špatný bez žumpy, takže odpadové (záchodové) vody tekou do potůčku Bruzůvky při okresní silnici. Studna při budově není. Pro hostinec donáší se voda ze studny 100 m vzdálené při usedlosti čís. 193.²⁹

Jestliže hodlala Marie Petrová hostinskou koncesi udržet, musela přistoupit k výstavbě zcela nové zděné budovy, vyhovující prvorepublikovým standardům. V lednu 1932 se provdala za Karla Boščíka z č. p. 58 a ještě téhož roku se jim společnými silami podařilo postavit moderní hostinský objekt č. p. 158 podle projektu stavitele Karla Tylečka ze Sviadnova. Byl umístěn blíže okresní silnici několik desítek metrů od Úlu směrem od centra obce. Nový název hostince „Staré fojtství“ měl odkazovat na tradici nejstarší fojtské hospody.

Jednalo se o prostornou přízemní podsklepenou budovu se sedlovou střechou a hlavním vchodem směrem od silnice. Z chodby hosté vcházeli vlevo do výčepu o rozměrech 6 × 5 m, kam se okénkem podávala jídla z vedlejší kuchyně o velikosti 3,5 × 5 m. Z chodby vpravo vedly dveře do sálu 11 m širokého, 9,85 m dlouhého a 4,7 m vysokého. Bruzovice tak po Smolíkově (č. p. 134) a Slívově (č. p. 141) hostinci získaly třetí sál k pořádání společenských akcí. Vzadu na konci chodby byla umístěna spíž a sociální zařízení. Byt hostinských se nacházel v zadní části budovy za sálem a sestával z chodby, pokoje a kuchyně. Poněkud kuriózní, i když ve své době jistě opodstatněné, bylo nařízení schvalujících úřadů, že v hostinských místnostech musí být vyvěšen zákaz plivání a umístěna hygienická plivátka. Bylo rovněž nutno vykopat novou studnu, neboť dříve se u usedlosti žádná nenacházela.

Stavba probíhala rychlým tempem od května do září 1932. Dne 7. října byla úspěšně zkolaudována, protože majitelka chtěla zahájit provoz v nové budově již při příležitosti bruzovického krmáše, jenž toho roku připadl na 9. říjen. Jaké

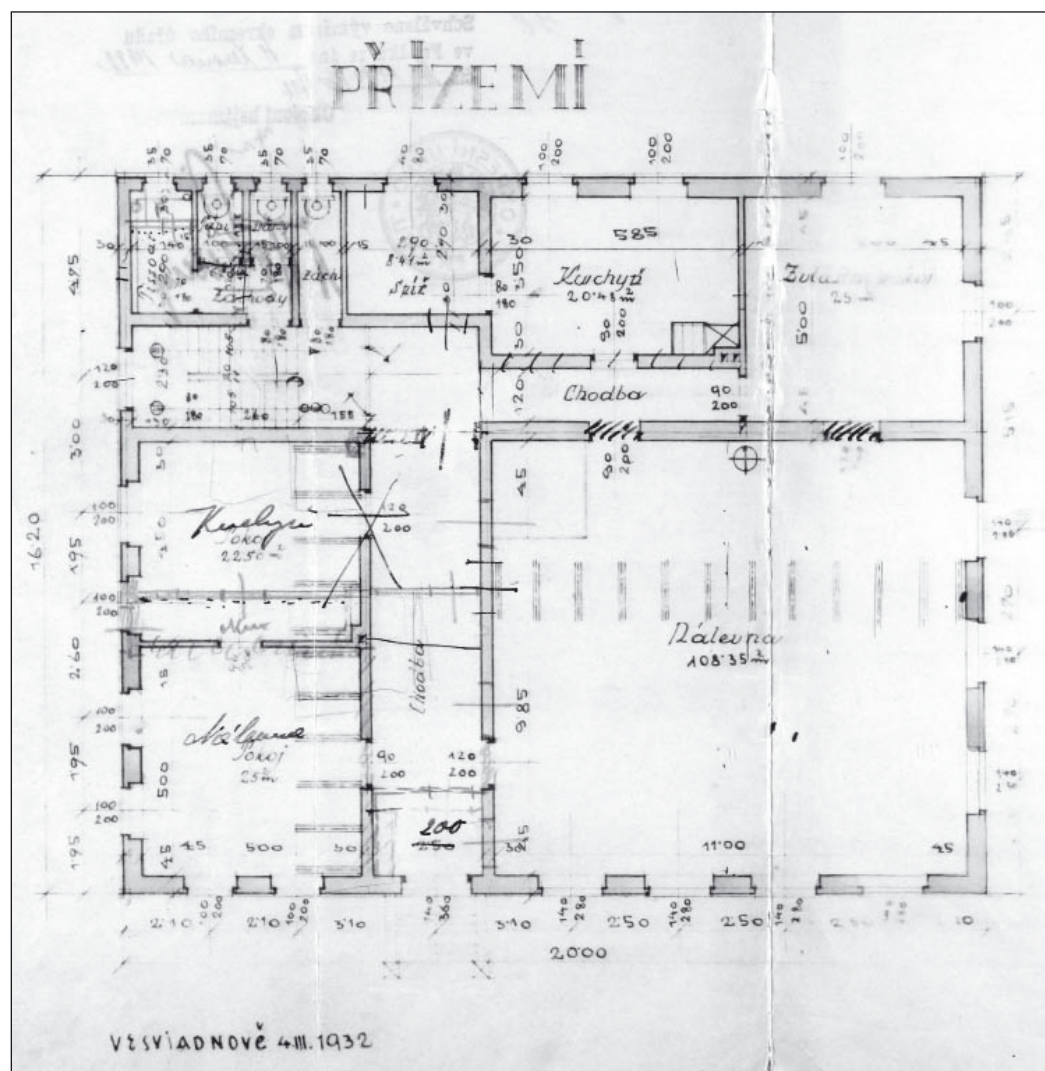
však bylo překvapení Boščíkových, když zemský úřad v Brně zamítl přenesení jejich reálného práva k výčepu kořalky z chalupy č. p. 61 na novostavbu č. p. 158. Své rozhodnutí přitom podložil argumentem, že reálná práva jsou ze své podstaty vázána k určité realitě – nemovitosti (v našem případě původně na fojtský grunt č. p. 30) a přenesení na jinou nemovitost se přiči samostatné jejich podstatě. Navíc byla reálná práva podle prvorepublikového ducha zákona považována za feudální přežitek a mělo se směřovat k jejich zániku.

Boščíkovi tak byli v důsledku starobylosti svého výčepního práva postaveni do nelehké situace. Sice vyhověli požadavkům úřadů a vystavěli odpovídající budovu pro svou živnost, avšak v novostavbě ji nemohli vykonávat, protože se na nové číslo popisné nevztahovala jejich koncese. Daný stav provizorně řešili prostřednictvím výčepních licencí, dočasných povolení k provozování hostinské a výčepní živnosti v jiných než schválených prostorách. Bylo to řešení finančně velmi nákladné, neboť licence se musely neustále obnovovat a úřední poplatky s tím spojené mohly živnost zcela zruinovat.

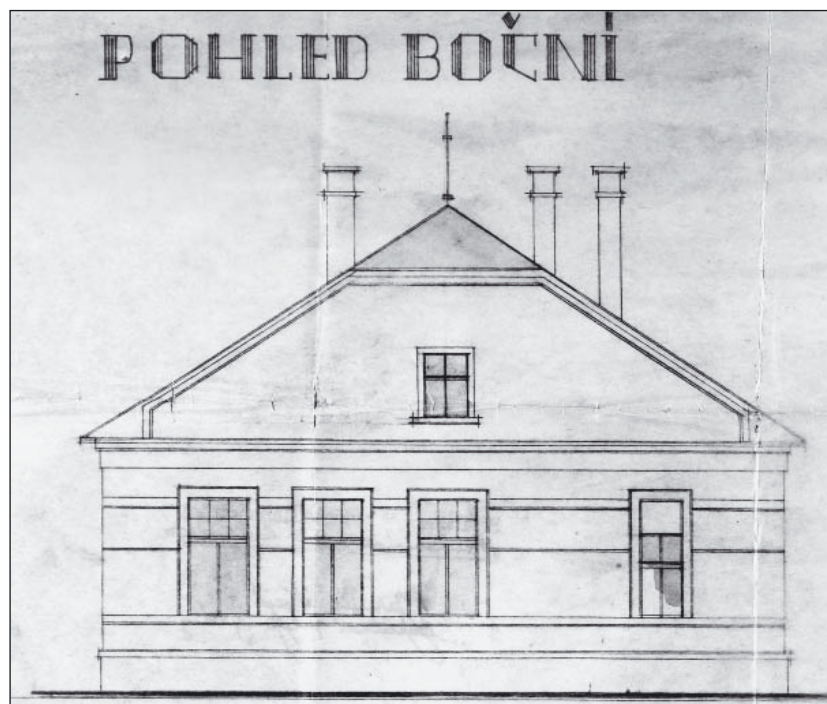
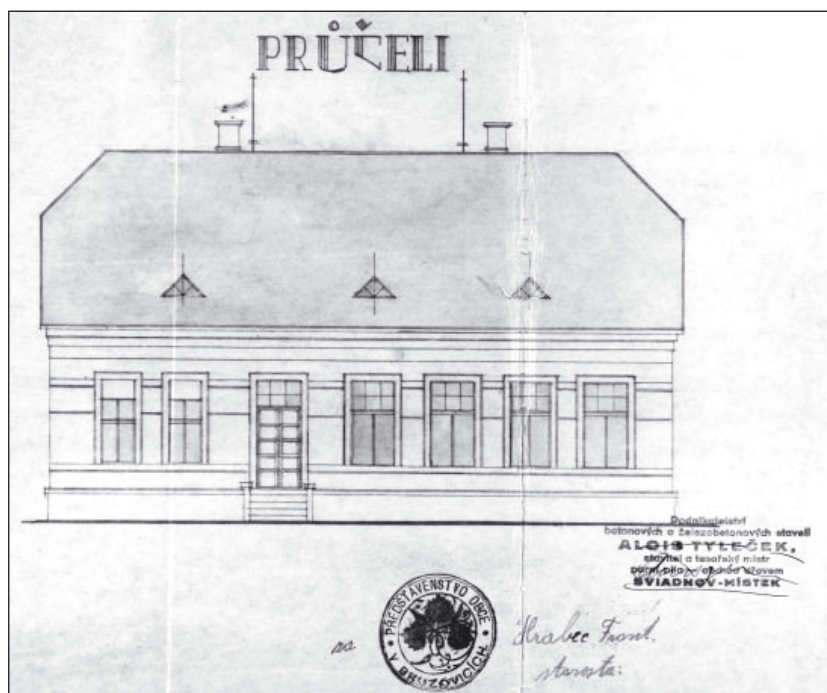
Martyrium úředních jednání trvalo rok, nicméně nakonec bylo završeno úspěchem. Ministerstvo obchodu jakožto nejvyšší odvolací instance rozhodlo 6. října 1933 ve prospěch Boščíkových, reálné právo a s ním i hostinská koncese mohly být přeneseny do novostavby č. p. 158.

Nyní už nic nestálo v cestě úspěšnému provozu hostince Staré fojstství, o který se osobně starala Marie Boščíková, zatímco její manžel Karel vedl nedalekou zemědělskou usedlost č. p. 58. Mimo ubytovacích služeb obsahovala nová koncese všechna ostatní oprávnění, uvedená v živnostenském řádu. V budově od roku 1934 sídlilo rovněž holičství a kadeřnictví.³⁰ Nájemcem této živnosti byl nejprve holič František Skalický z Petřvaldu, v roce 1936 ji převzal Karel Nytra ze Starého Města.

Hostince sloužily občanům nejen jako místa požívání alkoholických nápojů, ale především jako veřejné prostory k pořádání nejrůznějších společenských akcí, plesů, přednášek, veřejných schůzí i jako nezbytné zázemí pro spolkovou činnost. Každý spolek si obvykle zvolil některý z hostinců, aby se v něm pravidelně scházel k členským a výborovým schůzím a pořádal

Stavební plán nové budovy hostince Marie Boščíkové č. p. 158 – půdorys přízemí, vypracovala stavební firma Aloise Tylečka ze Sviadnova, r. 1932, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Stavební plán nové budovy hostince Marie Boščíkové č. p. 158 – pohled na průčelí směrem od okresní silnice a na pravý štít směrem od severozápadu r. 1932, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Poloha novostavby hostince Staré fojtství (zvýrazněně) vzhledem k původnímu objektu hostince Úl (budova označena č. 128), r. 1932, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

své akce. Hospoda Petruň však zůstávala v tomto ohledu poněkud stranou.

Dokud byl výčep umístěn v budově bývalého fojtství č. p. 30, nalézal zde ve svých počátcích útočiště nejstarší místní spolek Bruzovská beseda. Jan Peter byl jejím předsedou, a dokonce poskytl volnou místnost pro besední knihovnu. Avšak po přestěhování do Úlu hospoda zcela postrádala vhodné prostory a změnila se na sice hojně navštěvovaný, ale nepříliš dobrou pověstí oplývající lokál. Na sklonku první světové války uspořádala sociální demokracie v místnostech hostince a dále kolem silnice květinový den. Šlo o veřejný prodej květin, jehož výtěžek byl určen sirotkům a vdovám po padlých vojácích z Bruzovic.³¹ Častější kulturní a společenské akce však v Úle nemůžeme předpokládat, odehrávaly se především v hostincích č. p. 134 a 141. Teprve výstavnější budovu Starého fojtství si zvolilo za své sídlo Sdružení katolické omladiny a 18. března 1934 zde uspořádalo i ustavující valnou hromadu.³²

Po únoru 1948 se začala nad soukromými živnostmi stahovat mračna, hostince nevyjímaje. Hospoda Staré fojtství zůstala v soukromých rukou nejdéle, třebaže již v roce 1948 se o její uzavření zasazoval Místní akční výbor Národní fronty pod vedením Miroslava Vozňáka z č. p. 197. Odůvodňovali to tvrzením, že budova neodpovídá současným provozním předpisům hostinských zařízení a místnosti by se daly využít jako učebny pro obecnou školu. Tentokrát okresní národní výbor v Místku ještě návrh zamítl, když správně poznamenal, že nehodí-li se místnosti hostinským účelům, tím méně budou vyhovovat jako učebny, na něž jsou kladeny ještě přísnější stavební nároky. Marie Boščíková tak mohla vést hostinec ještě dalších pět let. Teprve v lednu 1953 rozhodla rada MNV o uzavření Starého fojtství, *neboť v obci je úplně postačující počet socialistických hostinců a ona je dosud jako soukromá*.³³ Nyní již nepomohlo ani odvolání, v němž 65letá Marie Boščíkové žádala o ponechání koncese jen do konce svého života, protože se jednalo o jediný zdroj její obživy. Krajský národní výbor v Ostravě jako poslední odvolací instance jí nevyhověl, koncesi jí odebral a doporučil zažádat si o starobní důchod.

Budova hostince č. p. 158 byla dána k dispozici spotřebnímu družstvu Jednota, jež ji využívalo jako prodejnu potravin, stejně jako holičství Karla Nytry převzalo Družstvo holičů a kadeřníků v Místku. V říjnu 1961 pak byly místnosti prodejny adaptovány na samoobsluhu.³⁴ V roce 1990 se objekt podařilo restituovat manželům Ludmile a Václavu Hrabcovým. V současné době zde Zdenka Hrabcová provozuje obchod se smíšeným zbožím.

The Innkeeping Trade in Bruzovice

Part I

The study is a historic survey of the innkeeping trade in Bruzovice. There were four inns licensed to operate in the village. None of the original Bruzovice pubs is operated any longer, although the last one, at number 141, was run continuously until 2012. Part I of the study deals with the oldest pub, at the reeve's house at number 30, with the earliest references to pubs and draft alcohol in the village dating back to the early 16th century. More details are available about the inn's history in the 19th century and the first half of the 20th century, the period when it was owned by the Petr and Boščík families. In 1886, the licence was transferred to the pub at number 61, called "V Úlu" (In the Beehive), and later (in 1933) to a nearby newly built inn known as "Staré fojtství" (Reeve's Old House). Special attention is paid to the legalities of pub ownership, the original structural design and reconstructions, with details of the personalities of the inn owners, tenant publicans, and guests.

POZNÁMKY

- Autorka studie:
- Mgr. Pavla Pindurová; Muzeum Těšínska, p. o.; pavla.pindurova@muzeumct.cz
- Studie k hostinským živnostem na Těšínsku (s výjimkou turistických chat) viz Téma, Bedřich: Jména hospod na východním Těšínsku. Těšínsko, 31, 1988, č. 1, s. 27–28; Myška, Milan: Beskydská krčma Bebek. Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek, 8, 2007, s. 145–170; Týž: Beskydská krčma na Morávce-Nytrové. Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek, 9, 2008, s. 134–154; Lipovski, Radek: Hostinec „Heinrichshof“ v jablunkovské osadě Žihla. Těšínsko, 52, 2009, č. 2, s. 17–22; Týž: Hostinec „U Žida“ neboli „U Ploszka“ v jablunkovské osadě Žihla. Těšínsko, 52, 2009, č. 3, s. 20–25; Týž: Hostinec Salajka v Horní Lomné. Těšínsko, 53, 2010, č. 3, s. 19–27; Týž: Hostinec U Johana v Horní Lomné. Těšínsko, 53, 2010, č. 4, s. 16–18; Lohnická, Lucie: Historický vývoj a majetkoprávní vztahy bartovických a šenovských hospůdek. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy, 23, 2011, s. 136–143; Daněk, Radoslav: Od „vařecí krčmy“ k akciové společnosti. Pivovar v Radvanicích u Ostravy v 19. a první polovině 20. století. Těšínsko, 56, 2013, č. 4, s. 1–8.
 - Literatura okrajově pojednávající o hostincích v Bruzovicích viz Valošek, Isidor: Bruzovice. Obraz života slezské vesnice ve 14.–19. století – příspěvek k vlastivědě Frýdecka. Bruzovice 1970, s. 78; Pastrňák, Milan: Bruzovice 700 let. Bruzovice 2004, s. 73, 96–97; Jelínková, Lucie: Hostinské živnosti na Frýdecku (1880–1948). Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy, 20, 2008, s. 92–147. Obzvláště údaje dvou posledně jmenovaných autorů nejsou relevantní.
 - Výčepní a hostinské koncese byly provozovány v domech č. p. 30 (postupně přenesena do č. p. 23, 61 a 158) a č. p. 141 v centru obce, v č. p. 134 na horním konci a v č. p. 100 na Velicestě.
 - Jednalo se o území v jižních oblastech Rakouska při hranici s Osmanskou říší, která měla být jakýmsi vojenským nárazníkovým pásmem.
 - K problematice částečně Lohnická, Lucie: Stanovy pro společenstvo hospodských a výčepníků. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy, 23, 2011, s. 103–112.
 - K živnostenskému zákonodárství viz Málková, Květoslava: Vývoj živnostenské otázky v Rakouském Slezsku 1859–1914. Bruntál 2010.
 - SOkA Frýdek-Místek (dále jen SOkA Frýdek-Místek), fond Farní úřad Bruzovice (dále jen FÚB), inv. č. 32, sign. VII, pag. 1; viz také Slíva, Ladislav: Kronika bruzovské farnosti II. Bruzovice 1943–1946, rukopis (uložen v SOkA Frýdek-Místek, sbírka Rukopisy, sign. R 416); Valošek, I.: Bruzovice, s. 34; Pindur, David: Dějiny farnosti Bruzovice do začátku 19. století. Rigorózní práce Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity. Opava 2006, s. 176.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Frýdek, inv. č. 9, sign. A 20, pag. 136–165.
 - Kromě toho se jednalo o následující vesnice: Baška, Dobrá, Janovice, Kaňovice, Lískovec, Lubno, Nižní Lhoty, Nošovice, Pazderna, Pržno, Sedliště, Skalice, Staré Město a Vojkovice. Viz Brzobohatý, Jan – Drkal, Stanislav (edd.): Karolinský katastr slezský I. Praha 1972, s. 392.
 - Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, fond Administracja Diecezji, sign. II. b. 157, pag. 305–306; viz také Pindur, D.: Dějiny farnosti Bruzovice, s. 175.
 - Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA Opava), neuspořádaný fond Sběrka archiválií Matice Opavské, zásobník 12.
 - Valošek, Isidor: Povinnosti bruzovských poddaných vůči vrchnosti a státu v 17. a 18. století. Těšínsko, 40, 1997, č. 3, s. 4–8. Viz také SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv obce Bruzovice (dále jen AOB), inv. č. 71 (kniha obecních účtů Bruzovic z let 1718–1791).
 - ZA Opava, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje (dále jen SMSK), inv. č. 2832, sign. Fr-III-8, fol. 54.
 - Jakob Fajkoš povinnen býti má, šenk panský, totiž kořalku, a pivo měs- tecké bez fortele a podvodu provozovati, v čemuž jemu žáden soused překážky činiti nemá, též kdykoliv by to fojtství buď svým dítkám odvedl, neb z přátelstva a/nebo cizímu prodal, aufank z těch 1 000 Fl. a to z každých 100 Fl. po 10 kr. odpravovati. Správce a vyplníce to všechno, může toto fojtství prodati, zastaviti, zaměnití, a s ním jak se svým vlast- ním zacházeti, a podle své libosti užívati. Tomu na svědomí a pro lepší stálost a nezměnitelnost sem se svou vlastní ruku podepsal, a pečeť mou přirozenou přivěsiti rozkázal. Jenž dáno a psáno na zámku frýdeckým dne 1ho Novembra 1778. Jan Nepomuk hrabě Pražma.* Opis je uložen v SOkA Frýdek-Místek, fond Okresní národní výbor Frýdek-Místek (dále jen ONV Frýdek-Místek), inv. č. 739, č. k. 796 (spis hostinské koncese Apolonie Petrová / Marie Boščíková, Bruzovice č. p. 61).
 - Valošek, Isidor: Bruzovice. Obraz života Slezské vesnice ve 14.–19. století. Příspěvek k vlastivědě Frýdecka. 2. díl: Vývoj a sled pozemkové držby selské a chalupnické. Kaňovice 1989, s. 21–22; Vochala, Joža: Rok 1848 ve Slezsku a na severovýchodní Moravě. Minulost kraje 2. Opava 1948, s. 55.
 - Valošek, I.: Bruzovice, s. 77.
 - Peter, Václav: Rodáci Bruzovské farnosti na vinici Páně. Životopisné nástiny 17 kněží. Ostrava-Michálkovice, s. d. [1955], rukopis (uložen v SOkA Frýdek-Místek, sbírka Rukopisy, sign. R 62).
 - Noviny Těšínské, 6. 3. 1912, s. 2.
 - Valošek, I.: Bruzovice, 2, s. 22.
 - Podrobněji o propinačním právu a vyvazování z propinace viz Daněk, Radoslav: Výčep piva a hostinské živnosti na Ostravsku v proměnách 19. století. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 25, 2011, s. 11–41.
 - Frýdecké panství prodal hrabě Jan Nepomuk Pražma z Bílkova v roce 1797 habsburské arcikněžně Marii Kristýně a jejímu manželovi Albrechtu Sasko-Těšínskému, kteří jej správně připojili k Těšínské komoře.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond ONV Frýdek-Místek, inv. č. 739, č. k. 796 (spis hostinské koncese Apolonie Petrová / Marie Boščíková, Bruzovice č. p. 61).
 - Valentin Fajkoš později vykonával funkci poštovního, když byla roku 1903 zřízena v Bruzovicích poštovna. Viz Tovačovský, Oldřich – Sikora, Jan – Schödelbauer, Vladimír: Historie poštoven na Těšínsku. Praha 1999, s. 9.
 - ZA Opava, fond SMSK, inv. č. 2833, sign. Fr-III-9, pag. 82; Valošek, I.: Bruzovice, 2, s. 66.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond ONV Frýdek-Místek, inv. č. 739, č. k. 796 (spis hostinské koncese Apolonie Petrová / Marie Boščíková, Bruzovice č. p. 61).
 - Noviny Těšínské, 29. 4. 1899, s. 3–4.
 - Noviny Těšínské, 30. 3. 1901, s. 3.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond ONV Frýdek-Místek, inv. č. 739, č. k. 796 (spis hostinské koncese Apolonie Petrová / Marie Boščíková, Bruzovice č. p. 61).
 - Tamtéž.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond AOB, inv. č. 65, č. k. 7.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond Okresní úřad Frýdek, inv. č. 599, č. k. 249.
 - SOkA Frýdek-Místek, fond FÚB, inv. č. 37, sign. Vli (Pamětní kniha Sdružení katolické omladiny v Bruzovicích).
 - SOkA Frýdek-Místek, fond ONV Frýdek-Místek, inv. č. 739, č. k. 796 (spis hostinské koncese Apolonie Petrová / Marie Boščíková, Bruzovice č. p. 61).
 - SOkA Frýdek-Místek, fond Místní národní výbor Bruzovice, kronika obce Bruzovice, 2. díl, s. 70.

K činnosti dámských odborů Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku

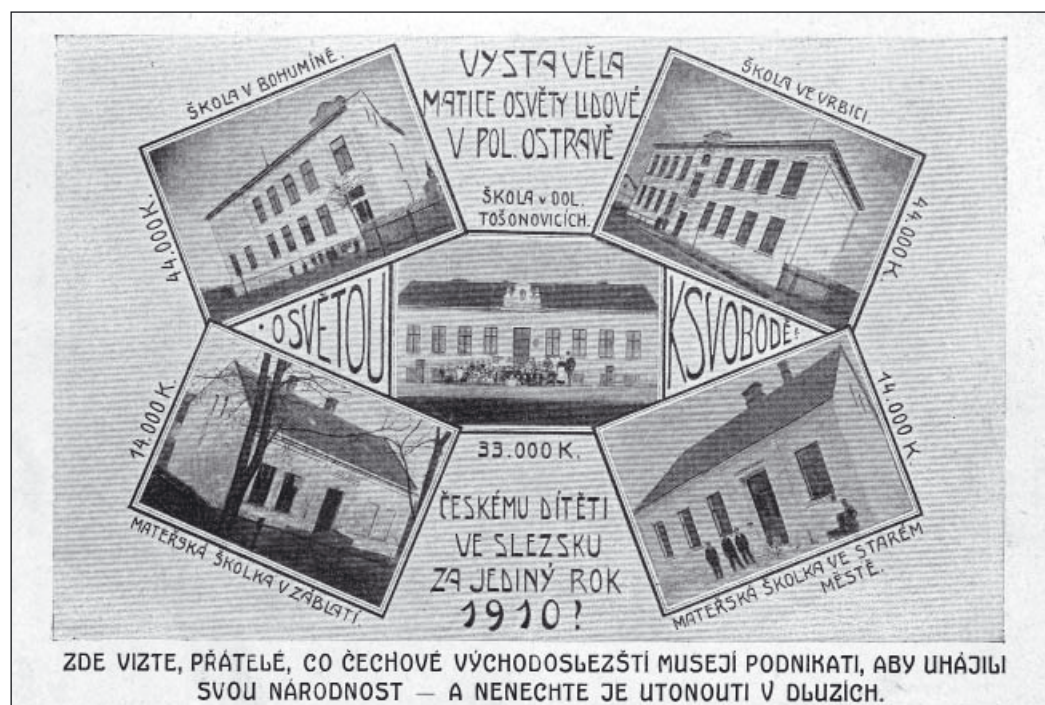
Hana Prymusová

Dějiny ženské emancipace, zakládání ženských spolků a rozvoje dívčího vzdělávání v průběhu 19. a 20. století patří zejména v polistopadové éře k velice oblíbeným tématům české historické vědy. Stav výzkumu je však pro jednotlivé oblasti značně různorodý. Oproti dobře zpracované problematice v Čechách a na Moravě má stav poznání na severní Moravě a ve Slezsku stále velké rezervy. První vlaštovkou v plošném výzkumu těchto území byla diplomová práce autorky a následně její článek věnovaný ostravským ženským spolkům. Tento příspěvek bude věnován síti dámských odborů Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku. Pramenná základna k tématu se vyznačuje značnou fragmentaritou, tištěné prameny rovněž. Oba zdroje umožňují popsat pouze základní charakteristiku odborů, nenabízejí však hlubší ponoření do tématu. Představovaný příspěvek sumarizuje kusé údaje, které lze o spolkovém životě českých žen na Těšínsku zjistit, a snad vyvolá podnět k dalšímu výzkumu. Je třeba poznamenat, že u polských a německých ženských spolků je stav dochování pramenů rovněž neutěšený, přestože oba proudy zde měly oproti českým sdružením četnější zastoupení.²

Koncem 19. století byl prezentován ideál české ženy jako dobré hospodyně, matky a uvědomělé

národní pracovnice, jež ve vlasteneckém duchu vychovává své děti. Dobový úzus charakterizoval roli ženy následovně: *Krásný je úkol vlastenecké ženy – matky, ale nesmí zůstat nepochopen, žena řídí svým vlivem osudy národa, ona vychovává potomstvo, ona musí vnést do zastaralých řádů nový život. Jaké ženy má národ, takovým je.*³ Postoj k veřejné činnosti žen a míry zapojení do kulturně-osvětového dění se u jednotlivých ženských proudů značně lišil. V ostrém protikladu byl především tradiční katolický proud s liberálním. První z nich odkazoval ženinu aktivitu v konzervativním duchu do rodinné sféry, případně na dobročinnost. Snahou liberálních ženských spolků bylo naopak zrovnoprávnit postavení ženy ve společnosti prostřednictvím získání volebního práva, vzdělání či zvýšení pracovní kvalifikace zaměstnaných žen. To vše bylo podmíněno rozvojem dívčího školství. Situace se v českých zemích postupně zlepšovala po roce 1869, kdy začaly fungovat ženské učitelské ústavy, často podřízené dohledu církve. Vzniku prvního českého gymnázia pro dívky v Praze roku 1890 předcházelo umožnění studia ženským privatistkám na gymnáziích. V roce 1897 byly ženy připuštěny jako posluchačky filozofické fakulty. V závěru 19. století bylo možno absolvovat oblíbené specializované

*Propagační pohlednice
vydaná Maticí osvěty lidové
v Polské Ostravě na podporu
českého školství na Těšínsku,
r. 1910, Muzeum Těšínska*

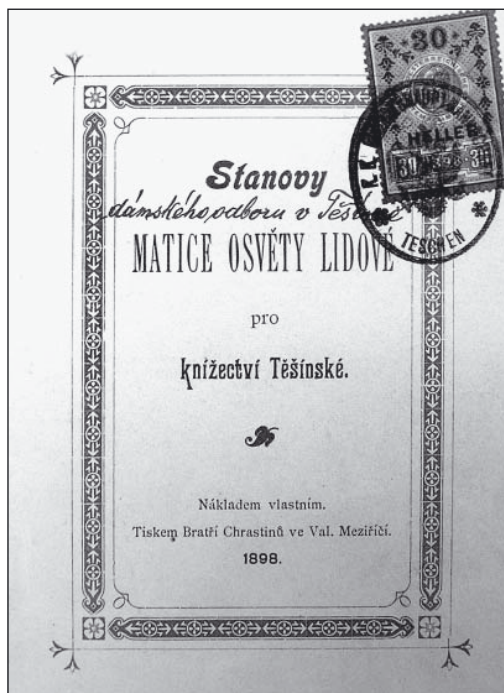

hospodyňské či průmyslové školy, zaměřené na praktické dovednosti. Nabízely dívkám zlepšení schopností potřebných k běžnému chodu domácnosti (ruční práce, výuka vaření apod.) a jazykových dovedností. Všeobecnou formu vzdělání představovala vedle řídké sítě dívčích gymnázií lycea. Na rozdíl od hospodyňských škol a učitelských ústavů poskytovala ucelené středoškolské vzdělání a po složení maturitní zkoušky dívkám umožňovala vysokoškolské studium, nebo případně pestřejší škálu profesního uplatnění po absolvování.⁴

Absence českého dívčího školství na severní Moravě a ve Slezsku nutila studentky do přelomu 19. a 20. století navštěvovat německé ústavy. Jen dívky z majetnějších rodin si mohly dovolit finančně náročná studia na vzdálených ústavech v Brně (Vesna) či v Olomouci (Pöttingeum), avšak této možnosti příliš nevyužívaly.⁵ Situace se začala postupně zlepšovat koncem 19. století. V opavském a ostravském prostředí se začíná etablovat české ženské hnutí, podporované inteligencí sdruženou v národních jednotách. Prvotním posláním ženských spolků bylo většinou zakládání odborného dívčího školství. Uchazečky o studium z přilehlých regionů se tak mohly brzy hlásit do bližších ústavů, které představovaly Průmyslová škola pro dívky ve Vítkovicích (1900), prestižní Průmyslová škola spolku Dobromila v Moravské Ostravě (1901) či Hospodyňská škola Slezské Vesny v Kateřinkách u Opavy (1902).⁶ Podmínkou rozvoje českého dívčího odborného školství na Těšínsku mohla být jediná záštita ústřední národní jednoty, kterou na národnostně smíšeném území představovala Matice osvěty lidové (dále jen Matice).⁷ Hybateli uvnitř samotné Matice pak byly její dámské odbory, z nichž nejvýznamnější vznikly v Těšíně, Frýdku a v městských čtvrtích současné Ostravy – v Michálkovicích, Hrušově a v Polské (Slezské) Ostravě.⁸

Dámský odbor v Těšíně

Dámský odbor Matice osvěty lidové v Těšíně byl nejstarším ze jmenovaných odborů a je s ním spojeno jméno zřejmě nejvýznamnější aktivistky ženského hnutí na Těšínsku – Blandiny Čížkové. Vznikl v roce 1898 paralelně s ústředním výborem Matice. Německé ženské spolkové hnutí mělo v Těšíně náskok 14 let. V té době tu působily *Evangelischer Frauen- und Jungfrauen-Verein der evangelischen Kirchengemeinde zu Teschen* (1885) a dobročinný *Evangelischer Gustav-Adolf Frauenverein* (1895). Převaha německých spolků se stala ještě zjevnější po přelomu 19. a 20. století, kdy byl založen *Verein für höhere Mädchen-Erziehung* (1900). V závěru

Stanovy těšínského dámského odboru Matice osvěty lidové pro Knížectví těšínské. Těšín 1898, Zemský archiv v Opavě

první dekády 20. století se objevují další sdružení, začíná se profilovat židovské a polské ženské hnutí. Jmenujme *Jüdischer Frauen- und Mädchenverein Ruth in Teschen* (1908), *Polski Związek Niewiast Katolickich* (1909), *Katholische Frauen-Organisation für Teschen und Umgebung* (1912), *Vereinigung der arbeitenden Frauen* (1912), *Ewangelické stowarzyszenie niewiast* (1912) a podpůrný spolek *Reichsorganisation der Hausfrauen in Österreich* (1916). Ve 20. letech zde nacházíme spolky *Josefine Silberstein – israelitischer Frauenwohlthätigkeitsverein* (1924) a *Verein für Frauenverbildung* (1925). První spolkový výbor těšínského odboru Matice byl složen z předsdkyně Anny Vlčkové, místopředsdkyně Marie Lansfeldové a jednatelky Blandiny Čížkové.⁹ Později vykonávala funkci předsdkyně Marie Lansfeldová. Členky výboru se rekrutovaly z řad české inteligence, některé z nich byly

Pohled na centrum Těšína z věže evangelického Ježíšova kostela, r. 1908, Muzeum Těšínska

Blandina Čížková
(1859–1925), neúnavná
česká osvětová pracovnice
na Těšínsku, kolem r. 1905,
Muzeum Těšínska

manželkami členů ústředního výboru Matice. V roce 1901 měl odbor 24 členek z Těšína a 11 z okolí a jeho členská základna v příštích letech stoupala.¹⁰

Prostřednictvím *Provolání slezských žen z těšínského odboru Matice osvěty lidové* z března 1899 se spolek snažil vyprovokovat větší zájem o ženskou otázku na Těšínsku. Píší: *My ženy a dívky Slezské přihlásily jsme se též k práci, i přidělen nám úkol tento: zakládání opatrovny a školky dětské, podporovati v každém směru českou mládež a český dorost, zaváděti domácí průmysl ženský, zakládati knihovny a čítárny v českých obcích, získávati všechny Čechy [...]. Provolání pokračuje: Milé sestry v království, [...] dokažte zájem pro lid Slezský. [...] Sbírejte dobré knihy vlastenecké, poučné, zábavné i školní a posílejte je sem! [...]. Zajímejte se o poměry ve Slezsku a sledujte náš zápas.*¹¹ Jak naznačuje citovaný úryvek, činnost odboru byla velmi široce zaměřena od zakládání čítáren, knihoven a distribuci knih přes shromažďování archivních pramenů a knih o Slezsku až po dobročinnost. V první polovině roku 1900 založil odbor knihovny pro čtenářské spolky v Rychvaldě a Petřvaldě a v roce 1903 pak knihovnu ve Starém Městě u Frýdku. Distribuoval také knihy českým spolkům v Polské Ostravě a těšínské *Snaze*. Dobročinná činnost dámského odboru spočívala v zajišťování výletů pro děti matičních škol a pořádání dětských akademií, jež jsou doloženy v rezií odboru od roku 1903. První doklad o pořádání vánočních nadílek ve prospěch chudých českých školáků v Těšíně je doložen z roku 1906.¹²

Těšínský odbor byl jedním z nejčinnějších odborů Matice ve věci ženské otázky a emancipace. V roce 1905 upozorňoval

na „odnárodňování“ českých dívek v místním klášteře. Pod taktovkou aktivní jednatelky Čížkové se těšínský odbor snažil založit soukromý dívčí penzionát přímo v Těšíně a rozvíjet dívčí školství po vzoru brněnské Vesny. Matice však plán nepodpořila s odůvodněním, že by nebyla schopna školu vydržovat. V roce 1907 byla navíc otevřena pod záštitou Matice hospodyňská škola v Polské Ostravě, prozatím jediná svého druhu v Těšínském Slezsku. Těšínský odbor se alespoň angažoval v peněžitých sbírkách pro školu Slezské Vesny v Kateřinkách u Opavy, jejíž předsedkyní byla právě Čížková. Ta byla vůbec zřejmě nejaktivnější osobností českého ženského hnutí na Těšínsku. Podílela se na zřizování knihoven, rukodělných kurzů pro ženy, podporovala krajinské výstavy a byla redaktorkou *Novin Těšínských*. Propojila svou činností ženské hnutí v Těšíně, Opavě, Frýdku i Místku. Byla v kontaktu i s Prahou, kde mezi lety 1911–1914 vykonávala funkci členky výboru ve *Svazu českých spolků ženských*.¹³ Těšínský odbor se díky ní stal zakládajícím členem *Ústředního spolku českých žen*. Aktivní období těšínského odboru bylo ukončeno první světovou válkou, za které byla jeho činnost pozastavena.¹⁴ Později již nedokázal udržet výlučnost ženského složení. Po několikaleté pauze byl odbor v roce 1922 znovuoobnoven, ale jeho členstvo bylo již smíšené.¹⁵

Dámský odbor ve Frýdku

Frýdecký dámský odbor vznikl za situace, kdy ve městě neexistoval mužský odbor Matice. Záštitu českým spolkům zde zajišťovala především *Občanská beseda*. Ustavující valná hromada dámského odboru se konala 3. září

Pohled na centrum Frýdku
z míst dnešní Husovy ulice,
kolem r. 1905,
Muzeum Těšínska

1899. Jeho hlavním úkolem byla péče o matiční školu a kulturně-osvětová činnost ve městě, jež odpovídala tradičnímu pohledu na veřejnou práci žen.¹⁶

Ve výboru dámského odboru se po roce 1905 objevují učitelky Marie a Růžena Endersovy. Sestry, pocházející z Čech, měly zkušenosti už z opavského prostředí a dokázaly je uplatnit i ve Frýdku. Růžena Endersová přišla do Frýdku z Opavy začátkem školního roku 1905/06 v doprovodu své sestry Marie, penzionované učitelky, za místem učitelky na české soukromé matiční škole.¹⁷ O stylu jejich práce v odboru vypovídá konstatování, že pod jejich vedením *z něho ustoupila povýšenost některých paniček z lepších kruhů, jež byly brzdou pronikavější činnosti*.¹⁸ Odbor pořádal různé dobročinné akce zaměřené na chudou školní mládež, české školní radovánky, vánoční nadílky, divadelní představení a zájezdy dětí do Prahy. Nedlouho poté došlo kvůli rozdílným názorům Endersových s ostatními protagonistkami dámského odboru k roztržistění spolku. Sestry Endersovy založily v roce 1908 ve Frýdku paralelní spolek *Besídka*, odkazující se na *Občanskou besedu*. Vzorovým příkladem jim byla brněnská *Vesna*, potažmo *Slezská Vesna* v Opavě, jejíž činnost Endersovy zřejmě znaly. O atraktivitě nového uskupení svědčí údaj, že už v prvním roce jeho činnosti měl spolek 80 členek. Novou předsedkyní dámského odboru Matice se po rozluce s Endersovými stala Josefa Rubešová. Odbor se zaměřil na praktické kurzy pro ženy, pořádal divadelní představení a přednášky. Zdá se, že se před první světovou válkou slibně rozvíjel. Ještě v roce 1912 měl 44 členek a jeho příjmy byly poměrně vysoké proti ostatním dámským

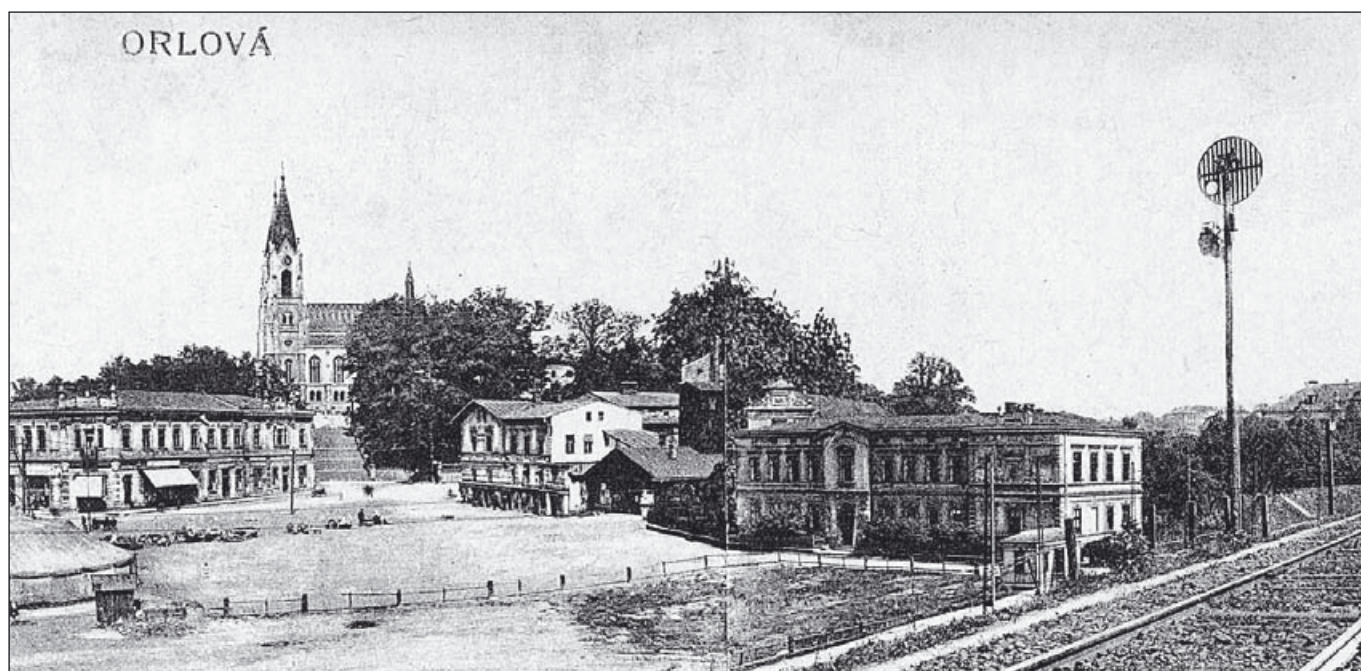
Pozvánka na Slezskou pobavu pořádanou Ženským odborem MOL ve Frýdku ve „Staré Sítelnici“, r. 1914, Muzeum Těšínska

odborům Matice. Paralelně k dámskému odboru přibyl od počátku roku 1914 mužský odbor. Po pauze, způsobené první světovou válkou, nacházíme ve Frýdku pouze jeden matiční odbor, a to smíšený.¹⁹

Dámský odbor v Orlové

Trvání orlovského dámského odboru mělo jeptiči život. Byl založen v roce 1901 a na počátku své činnosti stav jeho členské základny čítal 54 členek, což bylo poměrně vysoké číslo. Předsedkyní odboru byla Mládková, manželka

Centrum Orlové s farním kostelem Narození Panny Marie, kolem r. 1910, Muzeum Těšínska

ředitele dolů Ericha Mládka. Z pramenů se dozvídáme pouze to, že ředitelka hospodyňské školy *Slezské Vesny* Eliška Machová žádala orlovský odbor o finanční příspěvek pro svou školu ve výši 400 korun. Ten se však rozhodl raději uschovat peníze pro školu podobného typu v bližším okolí. Ještě v roce 1904 se odbor účastnil valné hromady ústředí v Těšíně. Později zřejmě splynul s místním mužským odborem, jelikož už v roce 1908 je uváděn mužský předseda jediného orlovského odboru.²⁰

Dámský odbor v Michálkovicích

Širší pramenná základna umožňuje více rozvést činnost michálkovického dámského uskupení. Podobně jako v jiných obcích i v národnostně smíšených Michálkovicích kladla Matice důraz na rozvoj základního školství. Mužský odbor Matice byl zde založen již v roce 1899 a zapojil se po boku staršího *Školského krejcarového spolku* a dalších do rozvoje národně uvědomovacího procesu místního českého obyvatelstva.²¹ Německé ženské hnutí v obci představoval po roce 1902 ženský odbor spolku *Deutscher Schulverein*. Michálkovický dámský odbor byl založen o tři roky později na základě povolení ze 6. července 1905. Impuls k jeho založení vzešel z ústředí Matice a jejího místního mužského odboru. Přilákat ženy v práci pro Matici měla přednáška učitele Rudolfa Eliáše, v níž vysvětloval ženám, v čem spočívají požadavky na ně kladené. Šlo především o *úkol výchovy vůbec a ve škole zvláště s důrazem na vliv matek na své děti od narození až po vstup do školy*.²² Ke spolku se přihlásilo na 50 žen, část členek jeho výboru byla manželkami členů výboru mužského odboru. Ve funkci předsedkyně se po personálních změnách v prvních letech ustálila Anna Zelníčková. Početně

dvojnásobně větší mužský odbor byl hlavním koordinátorem v oblasti školství a po dámách požadoval zajištění zázemí a servisu na akcích. Kromě toho, že dámský odbor podporoval charitativní akce dalších českých spolků v obci, byla jeho prvořadým úkolem výpomoc mužskému odboru ve financování mateřské školy. Dámy pořádaly různé přednášky, plesy, hedvické a mikulášské zábavy, slezské dny, dětské výlety, organizovaly vánoční nadílky apod.²³ Zájem odboru o ženskou otázku se projevoval přednáškovou činností a různými kurzy pro ženy. Mezi nejoblíbenější patřily kurzy šití prádla. Z přednášek je třeba zmínit tu z roku 1908 *O právech vdané ženy* a o rok později *O úkolu české ženy pro kulturní a národohospodářské povznesení národa*. V roce 1909 došlo k přejmenování dámského odboru na *Ženský odbor Matice osvěty lidové v Michálkovicích*. V knize zápisů okomentovali změnu takto: *Dámské odbory nemají v tom našem drahém Slezsku přitažlivost a štěstí, jelikož ta milá prostá žena slezská vidí v pojmu – dáma – něco vznešeného, zároveň však odpuzujícího. Jsou tady odbory odkázány na úzký kruh žen, protože mnohé ostychají se vstoupiti do spolku jedině pro to jméno dámský. I jiné odbory (Frýdek, Těšín) také název v ten úmysl změnily*.²⁴ Odbor si byl vědom, že je nezbytné rozšířit členskou základnu o angažované pracovnice a zavedl bezplatné členství nově přihlášeným pomocnicím. Stav členské základny se však nezlepšoval a počet členek neustále klesal. V roce 1913 jich měl 50. Po finanční stránce se mu rovněž nedařilo tak, jak by chtěl. V souvislosti s vypuknutím první světové války ukončil svou činnost a zbylé členky přešly do mužského odboru v Michálkovicích.²⁵

Dámský odbor v Hrušově

Velice aktivním po celou dobu své existence byl dámský odbor Matice osvěty lidové v Hrušově. První český ženský spolek vznikl se zpožděním téměř 20 let po ustanovení ženské odnože hrušovského *Schulvereinu* (1890). Německé ženské uskupení o 80 členkách bylo napojeno na představitele obecního výboru a mělo tím pádem velký vliv na chod obce. České ženské hnutí mu začalo sekundovat v roce 1908, kdy zde vznikl ženský odbor Sokola. O tři roky později vzniklo sdružení dam při Matici osvěty lidové a následovala ho místní ženská a dívčí skupina spolku *Nordmark* (1913).²⁶

Ustavující se valná hromada hrušovského dámského odboru Matice se konala 12. března 1911 a přihlásilo se k němu 106 žen. Jeho sociální skladba odrážela zaměstnanost hrušovských Čechů v důlním průmyslu a tovární výrobě.

Pohlednice z Michálkovic, uprostřed novostavba farního kostela Nanebevzetí Panny Marie a fara, r. 1909, Muzeum Těšínska

Členky odboru proto pocházely především z dělnických a hornických vrstev. Na postu předsedkyně se vystřídaly Anna Štěrbová, Albína Moravcová, manželka vládního komisaře, učitelka A. Zuzánková a Terezie Rusniaková.²⁷ V krátkém časovém úseku do počátku vypuknutí první světové války se dámskému odboru velice dařilo. Již v prvním roce svého působení pořádal přednášky, posvícenskou, kateřinskou a květinovou zábavu, večírek a dětské radovánky. Na ženy byly zaměřeny kurzy šití prádla a modiství. Ústředí Matice oceňovalo počet členských schůzí i dobrou finanční bilanci odboru. Před první světovou válkou došlo k jeho útlumu, v roce 1913 klesl stav členské základny na 78 žen.²⁸ Od roku 1922, kdy byl odbor znovuoobnoven, se stal konzistentní součástí hrušovského spolkového života. Ve 20. letech narážel dámský odbor na velký počet akcí paralelních spolků, jež v obci představovaly např. *Sokol*, *Hospodářský a čtenářský spolek Havlíček*, odbor *Ústřední matice školské* aj. Hlavním těžištěm činnosti dámského odboru se v meziválečném období stala charita. Společně s odborem *Ústřední matice školské* pořádaly jeho členky vánoční nadílky ve prospěch mateřské školy v kolonii Ida, které se staly hlavní akcí roku, k níž směřovaly výtěžky všech jeho akcí. Do roku 1938 zůstal hrušovský odbor jedním z pouhých dvou ženských odborů Matice.²⁹

Dámský odbor v Polské (Slezské) Ostravě³⁰

Dynamicky se rozvíjející důlní průmysl zapříčinil nebyvalý rozmach populace původně zemědělské vesnice Polská Ostrava natolik, že v roce 1910 žilo v obci 22 892 obyvatel, z toho 19,5 % Poláků a 6,6 % Němců.³¹ Před první světovou válkou se stala Polská Ostrava největším českým městem v Rakouském Slezsku. Oproti sousední Moravské Ostravě nedisponovala Polská Ostrava dostatečnou občanskou vybaveností a spektrem služeb. I díky tomu si Polská Ostrava zachovala český ráz a stala se na přelomu 19. a 20. století ohniskem českého národního hnutí na úkor Opavy a Těšína. V roce 1908 reagovala Matice osvěty lidové na nové okolnosti přestěhováním svého ústředí do Polské Ostravy. Z českých národních spolků zde působily *Hornicko-čtenářský spolek Salm*, *Sokol*, *Lumír*, *Pěvecký spolek Záboj*, *Hornicko-čtenářský spolek*, *Divadelní spolek Kolár*, *Katolický vzdělávací spolek Bratrstvo*, *Záložna pro Polskou Ostravu a okolí*, *Odborný hornicko-hutnický spolek Prokop* a *Svornost*. Z dobročinných spolků jmenujme *Okresní péči o mládež* či *Zemský mužský a ženský pomocný*

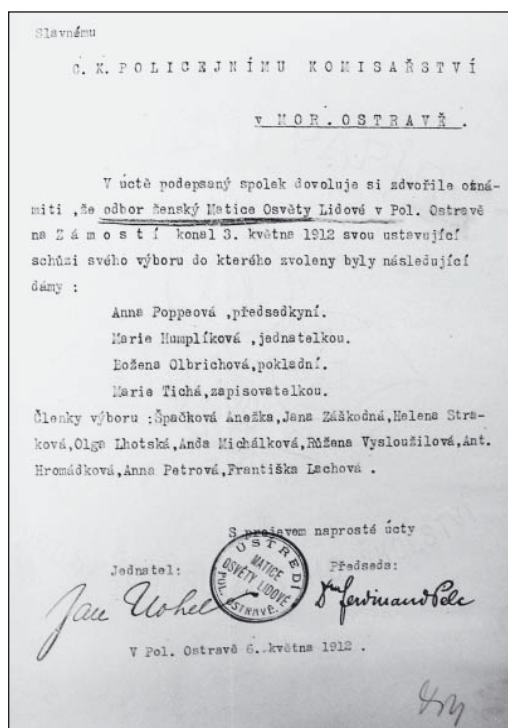

spolek červeného kříže ve Slezsku. Ženské profesní spolky představoval *Spolek českých učitelek ručních prací ve Slezsku* a ze spolků podporující dívčí vzdělání lyceální spolek *Vlasta*. Ve 30. letech zde vznikla pobočka *Svazu katolických žen a dívek*, *Ženský kroužek při Sociálně demokratické straně* a *Ženský odbor Národního sjednocení*. Široká spolková platforma znamenala předpoklad pro úspěšný rozvoj největšího z dámských odborů Matice osvěty lidové.³² Ustavující valná hromada polskoostravského dámského odboru se konala 24. dubna 1912.³³ Jeho předsedkyní se stala Anna Poppeová³⁴, manželka poslance a starosty Polské Ostravy Ing. Jana Poppeho, po ní od roku 1928 Anna Petáková, manželka vrchního inspektora Zwierzinových dolů. Jednatelkami byly Marie Humplíková, ředitelka průmyslové školy spolku *Dobromila*, Růžena Vysloužilová, manželka stavitele, Anna Petáková a Irma Táborská, manželka JUDr. Antonína Táborského. Členky odboru se rekrutovaly nejčastěji z českých živnostenských a úřednických vrstev. Sporadicky se mezi nimi objevují manželky advokátů a technické inteligence, jen část z nich byla zaměstnána jako pedagožky a soukromnice. Koncem prvního spolkového roku čítal odbor závratných 205 členek. Dámy byly již v prvním spolkovém roce vyzvány mužským odborem v Polské Ostravě k organizačnímu zajištění manifestačního Slezského dne. V průběhu roku pořádaly i další akce jako hedvické sbírky, slavnosti a divadla, dětská představení, recitační večírky, zábavy a další kulturní akce. Díky vysokému zisku z akcí se dámský odbor řadil mezi nejvíce prosperující odbory Matice.³⁵

Po první světové válce se stal dámský odbor zakládajícím členem Matice a jeho předsedkyně

Propagační pohlednice vydaná nákladem Místního odboru ústřední Matice školské v Hrušově na podporu výstavby místní české školy, která byla zřízena v r. 1907, Muzeum Těšínska

*Oznámení ústředí Matice
v Polské Ostravě policejnímu
ředitelství v Moravské
Ostravě o ustavení dámského
odboru Matice na Záměstí
v Polské Ostravě, 6. května
1912, Zemský archiv v Opavě*

zasedaly v ústředním výboru Matice. Odbor udržoval úzké styky nejen s mužským a kulturním odborem Matice, ale také s místním *Českým srdcem*, *Sokolem*, *Lumírem*, *Zábojem* a lycejním spolkem *Vlasta*. Ve 20. letech organizoval dámský odbor spolu s mužským Dny slezské mládeže a samostatně pořádal kurzy pro ženy (kurz moderních tanců, jazykové kurzy a kurzy vaření). Ve 30. letech pořádal v součinnosti s mužským odborem akce národní svornosti, které měly podnítit národně uvědomovací proces zdejšího obyvatelstva. Podílely se např. na organizaci tryzny za Aloise Jiráska, výročí narozenin Karolíny Světlé, oslavy narozenin T. G. Masaryka, večerů národních písní a oslav výročí

*Budova staré radnice
(č. p. 131) v Těšínské ulici ve
Slezské Ostravě, v níž od roku
1918 sídlila rovněž Slezská
matice osvěty lidové, kolem
r. 1920, Archiv města Ostravy*

hymny. Dobročinnost spočívala v příspěvcích jeslím a jiným charitativním spolkům. Neméně důležitá byla podpora dělnických sirotků, jež nabývala formu vánočních nadílek. Počet členek odboru klesl v roce 1938 na 86, což bylo stále poměrně vysoké číslo.³⁶ Jeho činnost dočasně ukončila druhá světová válka. Po obnovení Matice v roce 1945 vedla dámský odbor Anna Petáková. Úředně byl zrušen spolu se Slezskou maticí osvěty lidové v důsledku poúnorových změn v roce 1951.³⁷

Zajímavé je sledovat napojení polskoostravského odboru na ostatní ženské spolky. Nejčilejší spolupráce probíhala se spolkem *Vlasta*, který udržoval místní dívčí lyceum a u jejíhož vzniku odbor personálně stál. Členka odboru Ema Zikmundová, manželka lékaře v Polské Ostravě, byla předsedkyní *Vlasty* v období nejsložitější finanční situace lyceijního spolku. V prosinci 1918 se sešla s ministrem veřejných prací Františkem Staňkem při jeho návštěvě Ostravy a přesvědčovala jej o nutnosti trvalého umístění lycea v místním konviktu. Anna Petáková byla ve druhé polovině 30. let předsedkyní moravskoostravské pobočky Jednoty slovanských žen. Jednatelka Marie Humplíková byla odbornou učitelkou a ředitelkou Dobromiliny průmyslové školy. Její kolegyně Adéla Nábělková byla činná kromě dámského odboru a *Dobromily* také v *Jednotě učitelek mateřských škol ve Slezské Ostravě*, jehož byla předsedkyní. Spolupráci ženských spolků v rámci Ostravy dokumentuje společná přednáška Marie Calmy *O vzniku a zániku rodinného života*, kterou uspořádal dámský odbor, *Vlasta* a *Jednota slovanských žen* společně.³⁸

Odborné školy pro ženská povolání, o něž dámské odbory Matice tolik usilovaly, vznikaly až po ustavení mateřských a obecných škol v obcích strategického významu pro Matici. První vlastovkou se stalo založení hospodyňské školy v Polské Ostravě v roce 1907. Další odborné školy pro ženská povolání byly zakládány Maticí od roku 1910 (Hospodyňská a kuchařská škola v Orlové), zejména však ve 20. letech (Český Těšín, Jablunkov, Karviná, Nový Bohumín). Vyšší stupeň dívčího vzdělávání představovalo šestitřídní lyceum v Polské Ostravě, založené Maticí v roce 1911. Jednalo se o první ústav tohoto typu v Rakouském Slezsku. Škola poskytla dívkám středoškolské vzdělání částečně i praktického rázu a zároveň jim umožnila všeobecnou přípravu k vysokoškolskému studiu. Tento soukromý ústav převzal kvůli finanční situaci Matice nově vzniklý spolek *Vlasta*, spolek pro zřízení a udržování dívčího lycea v Polské Ostravě, jenž byl napojen na místní dámský odbor.³⁹ Na národně

uvědomovací proces slezských žen měla vliv i moravskoostravská *Dobromila*, která před připravovaným plebiscitem na Těšínsku pořádala v letech 1919 a 1920 za přispění ministerstva vnitra a plebiscitní komise ve Slezské Ostravě kurzy šití v Bludovicích, Bohumíně, Chotěbuzi, Lazích, Muglinově, Šumbarku a ve Vrbici. Z počátku 20. let spolupracovala s Maticí osvěty lidové na kurzech šití a vaření mj. v Dobré, Kunčicích, Kunčičkách, Muglinově, Paskově, Petrovicích (u Karvině), Petřvaldu, Řepištích či Vratimově.⁴⁰

Závěr

Dámské odbory Slezské matice osvěty lidové vznikaly v jednotlivých obcích stejně jako německé ženské spolky zhruba ve stejném období a kopírují tak vlnu emancipačního uvědomění zdejších žen z prostředí českého měšťanstva a inteligence v závěru 19. století. Oproti spolkům v Čechách a na Moravě však byly české, německé i polské ženské spolky zakládány se značným zpožděním. Modelovým příkladem pro činnost českých spolků byla brněnská *Vesna*. Ta přes nově založená střediska ženského hnutí v Opavě a Ostravě podporovala vznik nových dámských spolků na severní Moravě a ve Slezsku a poskytovala jim metodickou oporu při zakládání odborných škol pro ženská povolání. Z kusých pramenů pak prosakuje součinnost osobností z ostravských a opavských dámských spolků v podpoře ženského hnutí Těšínska. Velkým přínosem pro činnost dámských odborů Matice bylo působení pokrokových žen původem z prostředí Čech, konkrétně jmenujme sestry Marii a Růženu Endersovy a Blandinu Čížkovou. S ohledem ke členství Čížkové ve výboru *Svazu*

českých spolků ženských v Praze a jejímu napojení na *Slezskou Vesnu* ji můžeme považovat za jednu z hlavních autorit emancipačních snah uvědomělých Češek nejen Těšínského Slezska, ale také jednu z významnějších protagonistek ženského hnutí v Opavě. Těšínský odbor navázal kontakt s centrálním proudem pokrokového ženského hnutí v Praze a usiloval rovněž o vznik odborných škol pro dívky v Těšíně a Opavě. Největší z dámských odborů Matice, odbor v Polské Ostravě, byl napojen na místní lyceální spolek *Vlasta* a byl personálně spjat i s *Jednotou slovanských žen* v Moravské Ostravě. Zasloužil se o vznik dívčího lycea v Polské Ostravě, jež představovalo na rozdíl od ženských odborných škol všeobecnou formu středního školství s možností pokračování studia na vysoké škole. Ve výboru polskoostravského odboru se objevují manželky činitelů obce a technické inteligence, mezi nimiž je třeba vyzdvihnout Annu Poppeovou a Annu Petákovou. V popředí zájmu všech dámských odborů Matice osvěty lidové stály úkoly uložené ústředím a péče o založené matiční školy. Až na odbory v Hrušově a Polské Ostravě zanikly dámské odbory s vypuknutím první světové války. Po jejím ukončení nedokázaly obhájit čistě ženské složení obnovených odborů. Akce odborů měly výrazně národní a vzdělávací charakter a jejich četnost dokazuje, že dámské odbory Matice měly velký podíl na národně uvědomovacím procesu českého obyvatelstva Těšínska. Jejich osvětová práce spočívala ve zřizování kurzů vaření a šití prádla pro zaměstnané ženy. Tyto aktivity nacházely odezvu především u dělnických a hornických žen. Absolvování kurzů napomáhalo mnohdy negramotným ženám ekonomicky vylepšovat životní standard svých rodin.

Regarding the Activities of Lady Clubs within the Silesian Foundation for People's Enlightenment in Těšín Silesia

As part of its expanding activities, the Silesian Foundation for People's Enlightenment also included several local female chapters. They were established in Těšín (1898), Frýdek (1899), Orlová (1901), Michálkovice (1905), Hrušov (1911), and in Polská Ostrava (1912). The activity aspect shared by all of them was charity: in particular, distributions of Christmas presents and care of kindergartens, but also the promotion of further education among women by hosting sewing and cooking courses. In addition, the Těšín chapter also stimulated the rise of specialized schools for girls and a housekeeping school, Silesian Vesna, in Opava. The chapter in Polská Ostrava initiated the establishment of Silesia's first female secondary school, and kept in touch with other women's associations in Ostrava.

POZNÁMKY

- Autorka studie:
- Mgr. Hana Prymusová; Městské muzeum a galerie Břeclav; hana.prymusova@muzeumbv.cz
- 1 Mezi základní práce patří např. Burešová, Jana: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001; Horská, Pavla: Naše prababičky feministky. Praha 1999; Pešek, Jiří – Ledvinka, Václav (edd.): Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993. Documenta pragensia XIII.

- Praha 1996; Vodáková, Alena – Vodáková, Olga (edd.): Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme? Praha 2003; Lenderová, Milena (ed.): Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století. Praha 2002; Neudorfllová, Marie L.: České ženy v 19. století. Praha 1999; Lenderová, Milena – Kapičková, Božena – Burešová, Jana – Maur, Eduard (edd.): Žena v českých zemích od středověku do 20. století. Česká historie 21. Praha 2009.
- 2 Prymusová, Hana: Emancipační hnutí českých žen na severní Moravě a ve Slezsku od konce 19. do poloviny 20. století. Diplomová práce Historického ústavu FF Masarykovy univerzity. Brno 2009; též: Z historie

- emancipačního hnutí žen v Ostravě v 1. polovině 20. století – první české ženské spolky a otázka dívčího vzdělávání. Ostrava. Příspěvky k dějinám současnosti Ostravy a Ostravska (dále jen Ostrava), 26, 2012, s. 166–189.
- 3 Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské, 1912, s. 53.
 - 4 Burešová, Jana: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001, s. 44; Horská, Pavla: Jak vznikala žena politická (zvláště ta česká). In: Vodáková, A. – Vodáková, O. (edd.): Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme? Praha 2003, s. 196–203; Jemelka, Martin: Hornická žena. In: Myška, M. – Zářický, A. (edd.): Člověk v Ostravě v XIX. století. Ostrava 2007, s. 233–239; Šústková, Hana: Žena středních vrstev (Na příkladu Leokádie Mládkové). In: tamtéž, s. 43–48.
 - 5 Dřtina, František: Dívčí školství u nás a jinde. Praha 1909.
 - 6 Prymusová, Hana: Účast žen na českém spolkovém životě v Opavě do konce meziválečné éry (Na příkladu Slezské Vesny a Dámského odboru Matice opavské). Vlastivědné listy, 39, 2013, č. 1, s. 4–9;.
 - 7 Habrmanová, Magda: Slezská matice osvěty lidové v meziválečném období. Slezský sborník, 90, 1992, č. 2, s. 95–107; táž: Slezská matice osvěty lidové 1918–1938. Organizační vývoj a činnost. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 41, 1992, č. 1, s. 52–72; Onderka, František: Slavnostní list Slezské Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1898–1918. Ostrava 1918, s. 30; Hořínek, A.: Těšínsko, s. 27, 280–324.
 - 8 Přímým důkazem toho, že po přelomu století již otázka ženské emancipace na severní Moravě a ve Slezsku kulminovala ve veřejném podvědomí, je skutečnost, že v únoru 1901 přednášela v Praze o postavení slezských žen Marie Matulová. Tato jednatelka moravsko-ostravské *Dobromily* a čelní aktivistka emancipačního hnutí na Ostravsku zde přednášela v rámci cyklu přednášek o Slezsku po boku Venceslava Hrubého, Vincence Praska a báňského inženýra Emanuela Balcara. V letech 1901–1902 v ostravském odboru působila také Eliška Machová, osobnost z brněnské *Vesny*, která se v uvedených letech angažovala ve vzniku *Slezské Vesny* v Opavě. V květnu 1901 např. přednášela se svou kolegyní Giselou Náchodskou v Místku, v červnu v Národním domě v Moravské Ostravě a koncem srpna v Kunčičkách. Viz např. Schůze žen v Místku. Ostravsko-přívozské noviny, VIII, č. 16 z 21. 4. 1901, s. 3; Veřejná schůze žen. Ostravsko-přívozské noviny, VIII, č. 26 z 30. 6. 1901, s. 3; Trkalová, Marie: Eliška Machová a Vesna. Brno 1940, s. 43–54.
 - 9 Blandina Čížková (1859–1925) byla jednou z prvních žen aktivně vystupujících za ženské vzdělání ve Slezsku. Narodila se v Řisutech v okrese Slaný. Do Těšína přišla se svým otcem, českým vlastencem. Vzdělání získala nejprve na čtyřtřídní měšťanské škole v Praze, poté studovala čtyři roky v klášterní škole sester sv. Karla Boromejského pro vzdělání učitelky v Těšíně. Po studiu získala práci účetní a brzy se zapojila do českého národního hnutí. V roce 1883 byla jednou z osob zakládajících spolek *Snaha*. Jako redaktorka novin Těšínských spolupracovala na vydávání Slezského kalendáře. Byla předsedkyní *Slezské Vesny* v Opavě, jejíž školu tak podporoval i její domovský dámský odbor Matice v Těšíně. Ke konci života působila v Místku. K životu Čížkové více Mikoláš, Jaroslav Ludvík: Vzpomínka na Blandýnu Čížkovou (K 100letému výročí jejího narození). Těšínsko, 2, 1959, č. 10, s. 35; Záleský, J.: Naše první dáma. Kalendář slezský, 1899, s. 87–88; Veselská, Jiřina: Čížková, Blandina. Biografický slovník Slezska a severní Moravy, 3, 1995, s. 31; Hořínek, A.: Těšínsko, s. 20–21.
 - 10 Hořínek, A.: Těšínsko, s. 28–29, 38–50; Stanovy dámského odboru v Těšíně Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské. Těšín 1898; Onderka, F.: Slavnostní list, s. 34–35.
 - 11 Opavský Týdeník, 1. 3. 1899, s. 3.
 - 12 Hořínek, A.: Těšínsko, s. 28–29; Onderka, F.: Slavnostní list, s. 34–35.
 - 13 Svaz českých spolků ženských. Věstník organizační českých žen, 1, 1914, č. 9, s. 3, 12.
 - 14 V roce 1913 měl odbor pouhých 20 členek, prokazoval nízké zisky a z akcí pořádal pouze čtyři výborové schůze, jednu valnou hromadu, vánoční nadílku, čajový večírek a blíže nespecifikovanou přednášku. Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1912. Polská Ostrava 1913, s. 20–23.
 - 15 Hořínek, A.: Těšínsko, s. 41–48; týž: Činnost slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a Hlučínsku za rok 1922. Slezská Ostrava 1923, s. 11; Onderka, František: Činnost Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a Hlučínsku za rok 1926. Slezská Ostrava 1927, s. 103.
 - 16 Mikoláš, Jaroslav Ludvík: Učitelky Marie a Růžena Endersovy ve Frýdku a okolí v letech 1905–1910. Těšínsko, 8, 1965, č. 15, s. 11; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1912. Polská Ostrava 1913, s. 47.
 - 17 Pocházely z Hořic v Krkonoších, kde jako učitelky menšinových škol působily ve smíšených jazykových oblastech v Čechách. V roce 1910 se vrátily do Opavy. Viz Mikoláš, J. L.: Učitelky, s. 9–15.
 - 18 Tamtéž, s. 12.
 - 19 Onderka, František: Jubilejní zpráva o činnosti Matice osvěty lidové pro Těšínsko a Hlučínsko 1898–1923. Slezská Ostrava 1924, s. 65; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1912. Polská Ostrava 1913, s. 56;
 - 20 Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1913. Polská Ostrava 1913, s. 20–21.
 - 21 Hořínek, A.: Těšínsko, s. 42–43, 46, 52, 60.
 - 22 Hermann, Petr: Michálkovice. Vydáno k 555. výročí založení obce. Ostrava 1995, s. 27; Jiřík, Karel: Dějiny připojených obcí. In: Jiřík, K. – Pitronová, B. (edd.): Dějiny Ostravy. Vydáno k 700. výročí založení města. Ostrava 1967, s. 600–602.
 - 22 Zemský archiv (dále jen ZA) Opava, fond Zemská vláda slezská v Opavě (dále jen ZVSO), inv. č. 2292, sign. X/99, č. k. 4713 (Matice osvěty lidové Michálkovice Zemské správě politické v Opavě od Policejního komisařství v M. Ostravě dne 20. února 1922); tamtéž, fond Policejní ředitelství v Moravské Ostravě (dále jen PRMO), inv. č. 494, č. k. 41 (Zápisník Dámského odboru MOL v Michálkovicích 1905–1912, zápis z 10. 9. 1905).
 - 23 ZA Opava, fond PRMO, inv. č. 494, č. k. 41 (zápisy z 22. 10. 1905, 12. 2. 1906, 18. 11. 1910, 1. 1. 1911); Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské za rok 1910. Polská Ostrava (1911), s. 11.
 - 24 ZA Opava, fond PRMO, inv. č. 494, č. k. 41 (zápis ze 17. 11. 1908, protokol z 14. 2. 1909).
 - 25 Tamtéž (zápisy z 22. 10. 1907, 18. 11. 1910 a 1. 1. 1911); tamtéž, fond ZVSO, inv. č. 2292, č. k. 4713; Výroční zpráva Matice Osvěty Lidové pro knížectví těšínské za rok 1909. Polská Ostrava 1910, s. 15; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské za rok 1910, s. 11; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1913, s. 58–59.
 - 26 Začátkem 30. let se objevují zmínky o *Katolickém svazu žen a dívek* v Brně a v polovině 30. let o ženských odborech Čsl. národní demokracie a Čsl. strany národně socialistické. Viz Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1912, s. 17; Jiřík, K.: Dějiny připojených obcí, s. 577–585; Kladiwa, Pavel: Kdo vládl v Moravské Ostravě? Úloha členů moravskoslezského zastupitelstva v nejvýznamnějších německých spolkách a akciových společnostech. Ostrava, 21, 2003, s. 82; ZA Opava, fond PRMO, inv. č. 10319, č. k. 1208; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 11751, č. k. 1214; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 11751, č. k. 1219; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 13160, č. k. 1221; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 13389.
 - 27 Hořínek, Antonín: Činnost slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a na Hlučínsku za rok 1922. Slezská Ostrava 1923, s. 16; týž: Činnost slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a na Hlučínsku za rok 1928. Slezská Ostrava 1929, s. 78.
 - 28 Onderka, F.: Slavnostní list, s. 34–35; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské za rok 1911, s. 10; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1912, s. 49; Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1913, s. 20.
 - 29 Hořínek, Antonín: Činnost Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a Hlučínsku za rok 1937. Slezská Ostrava 1938, s. 47.
 - 30 Výnosem z 27. listopadu 1919 se změnil dosavadní název obce Polská Ostrava na Slezskou Ostravu.
 - 31 Barcuch, Antonín – Rohlová, Eva: Místopis staré Slezské Ostravy. Ostrava, 18, 1997, s. 346.
 - 32 Tamtéž, s. 343–383; tíž: Místopis staré Slezské Ostravy (pokračování). Ostrava, 19, 1999, s. 240–297; Šopák, Pavel: Koncepce české národní kultury ve Slezsku a na Ostravsku v letech 1890–1938: Opava et/versus Ostrava. Ostrava, 23, 2007, s. 277; Jiřík, Karel: Dějiny připojených obcí. In: týž (ed.): Dějiny Ostravy. Ostrava 1993, s. 579–589; ZA Opava, fond PRMO, inv. č. 9464, č. k. 1204; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 13844, č. k. 1226; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 13852; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 13962a, č. k. 1230; tamtéž, fond PRMO inv. č. 14468, č. k. 1237.
 - 33 ZA Opava, fond PRMO, č. k. 2131; tamtéž, fond PRMO, inv. č. 819.
 - 34 V roce 1912 byla Anna Poppeová na základě vyzvání slezského odboru NRČ jmenována jako první žena zástupkyní ústředního výboru. Později se stalo jmenování žen do výboru samozřejmostí, v roce 1934 tam byla vyslána také Anna Petáková. Anna Poppeová s manželem stáli u zrodu hospodyňské dívčí školy v Polské Ostravě. Viz Hořínek, A.: Těšínsko, s. 74, 199.
 - 35 Ročenka Matice osvěty lidové pro knížectví těšínské 1913, s. 20, 62–63.
 - 36 ZA Opava, fond PRMO, inv. č. 615; Hořínek, Antonín: Činnost Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a na Hlučínsku za rok 1924. Slezská Ostrava 1925, s. 71; týž: Činnost slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a na Hlučínsku za rok 1928, s. 81; týž: Činnost Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a na Hlučínsku za rok 1930. Slezská Ostrava 1931, s. 90–91; Onderka, František: Činnost Slezské matice osvěty lidové na Těšínsku a Hlučínsku za rok 1926. Slezská Ostrava 1927, s. 76.
 - 37 ZA Opava, fond PRMO, č. k. 2131.
 - 38 ZA Opava, fond PRMO, č. k. 2170, katastr 1368.
 - 39 Hořínek, Antonín: Těšínsko v zrcadle Slezské Matice osvěty lidové. 50 let její činnosti. 8. září 1898 – 8. září 1948. Karviná 1960, s. 72, 110.
 - 40 Památník 30-letého jubilea činnosti spolku a 25-letého jubilea práce škol spolku Dobromila v Mor. Ostravě. Moravská Ostrava 1926, s. 18–20.

Mortalita obratlovců na rychlostní silnici R48

Jana Glombová

V posledních několika letech dochází v našem regionu k významnému nárůstu nově vystavěných silničních komunikací. Realizuje se tak projekt výstavby páteřní dopravní sítě v Moravskoslezském kraji – tzv. Slezský kříž, který byl detailněji popsán v úvodním článku k problematice rozvoje dopravní infrastruktury na Těšínsku v periodiku Těšínsko.¹ V takto fragmentované krajině ubývá životního prostoru živočichům, jež jsou nuceni nebezpečné liniové překážky překonávat. Reálnou představu o množství živočichů, kteří jsou na silnicích denně usmrceni, má však málokdo. Informace o nehodách, při nichž figurují, bychom sice našli v každoročních statistikách nehodovosti Policie ČR, avšak zde se objevují pouze kolize s velkými zvířaty, při kterých došlo k poškození vozidla či zranění osob. Skutečný obraz úmrtnosti zvířat na silnicích nám přibližují pouze vybrané zoologické studie. Tento článek se k nim přidává a prezentuje výsledky ročního výzkumu mortality obratlovců na rychlostní silnici R48 mezi Frýdkem-Místkem a Českým Těšínem.

Úvod do problematiky

Mortalita živočichů na komunikacích je jedním z přímých důkazů negativního ovlivnění životního prostředí automobilismem. Zatímco jiné projevy s ním spojené (fragmentace krajiny silnicemi, znečištění ovzduší, kontaminace okolí provozními kapalinami, genetická izolace populací živočichů v důsledku vystavění silniční bariéry) jsou pro nebiologa abstraktní a často špatně „uchopitelné“, mrtvého zvířete na asfaltu si všimne každý účastník silničního provozu. Mnoho řidičů si je navíc dobře vědomo, že nějaké zvíře svým vozidlem usmrtili.² Podle výzkumů prováděných v letech 2007–2008 je na silnicích v ČR každoročně usmrceno okolo 570 000 zajíců, 350 000 ježků, 70 000 bažantů, 52 000 srnců a 50 000 kun.³ Na výslednou úmrtnost živočichů má však vliv mnoho faktorů. Z těch, které se týkají komunikace, jsou to např. její šířka, intenzita dopravy, rychlost vozidel, použití technických ochranných opatření (např. oplocení) nebo typ okolního biotopu. To vše zvyšuje pravděpodobnost kolize vozidla se zvířetem. Biotop pak ovlivňuje zejména spektrum ohrožených živočichů. V zastavěných územích potkáme na silnici kromě ježky především sraženou kočku,

Sražený bažant obecný (*Phasianus colchicus*) v Dolním Žukově, 28. února 2014, foto Jana Glombová

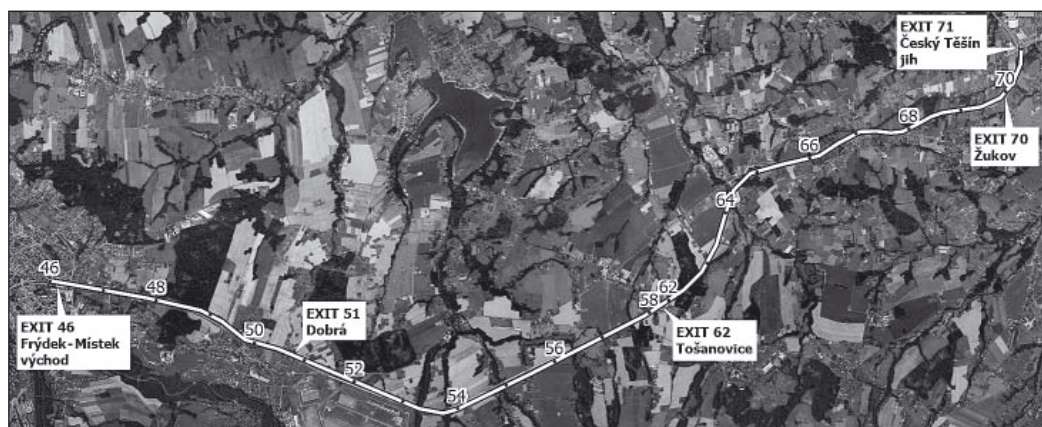
ve volné krajině už to bývá většinou zajíc. Nebo nachází-li se v okolí komunikace vodní plochy, budou mezi kadávery (mrtvými těly) pravděpodobně častěji obojživelníci, netopýři a vodní ptactvo. U živočichů jsou mortalitu ovlivňující faktory například věk, pohlaví či sezonalita. Mladí jedinci se z domácí lokality přesouvají, hledají nová teritoria a mají tedy vyšší pravděpodobnost úhynu na vozovce než dospělci. Stejně tak samci, kteří často v době rozmnožování vykazují větší mobilitu nežli samice. Nejlépe pozorovatelným faktorem ovlivňujícím mortalitu živočichů na cestách je sezonalita. Zatímco v teplejších měsících zahrnující rozmnožování, hledání potravy a teritorií je mortalita vysoká, v měsících chladných klesá společně s aktivitou živočichů na minimum.

Živočichové překonávají cesty jakožto překážky v jejich přirozeném pohybu, mnoho z nich je však využívá přímo pro svůj prospěch. I když při tom riskují zranění či smrt. Hmyzožravé živočichy (ježky, rejsky a drobné ptáky) přitahuje k cestám hmyz, který zde čerpá sálající teplo. Teplý asfalt je zdrojem energie i pro studenokrevné živočichy, zejména pro plazy, jež se na vyhřátém povrchu rádi sluní.

Sražená kuna skalní (*Martes foina*) u Nošovic, 28. dubna 2013, foto Jana Glombová

Zkoumaný úsek rychlostní silnice R48 mezi Frýdkem-Místkem a Českým Těšínem s vyznačenou kilometráží, vyrobeno v QGIS 1.8.0-Lisboa, podkladová mapa WMS-ORTOFOTO, Český úřad zeměměřický a katastrální, referenční datum 25. března 2014

Kuny, lasice, draví ptáci či jiní mrchožrouti se sem stahují za mrtvolami jakožto bezpravně ulovenou potravou. Někteří ptáci navíc využívají tvrdý povrch silnice k rozbíjení ořechů a ulit plžů (např. drozd zpěvný) či sezobávají kamínky šterku pro lepší trávení.⁴

Způsobů, jak odvrátit nešťastný střet vozidel s živočichy, existuje mnoho. Jejich účinnost se však liší. Dopravní značení upozorňující na zvýšený pohyb zvěře, odrazky podél cest odrážející světlo z projíždějících vozidel do okolního terénu, pachové oplocenky navádějící zvěř k místům se snadnějším překonáním bariéry, budování migračních objektů (podchody, ekodukty) či oplocení. Ačkoli je použití oplocení v ČR nejčastějším způsobem, jak snížit mortalitu živočichů na cestách a zvýšit bezpečnost dopravy, samo o sobě výrazně zvyšuje bariérový efekt v krajině a je tedy nezbytné kombinovat ho s migračními objekty. Aby však bylo oplocení vůbec funkční, musí být udržováno v bezvadném stavu, což je v praxi často nereálné. Seběmenším způsobem narušené pletivo zvěř využije jako vstup na komunikaci, kde je najednou uzavřeno v oplocené pasti a rychle umírá. Specifickým ochranným prvkem používaným u velkokapacitních komunikací v obytné zástavbě jsou protihlukové stěny. Ve skleněném provedení jsou nebezpečnou neviditelnou překážkou pro veškeré ptactvo, a to i v případě, že jsou na skle nalepeny černé siluety dravců. Ptáci si totiž po nějaké době na siluety přivyknou, přestanou je vnímat jako nebezpečí

a na stěny začnou opět nalétávat. V současné době se proto preferuje použití svislých pruhů rozmístěných v pravidelných rozstupech, které na skle vytváří dojem nepropustné mříže.

Zkoumaná oblast

Silnice I/48 (R48) je dopravní tepna, která se u Bílovce odděluje od dálnice D1 a přivádí dopravu přes Nový Jičín a Frýdek-Místek k česko-polské hranici v Chotěbuzi. Výzkum zaměřující se na mortalitu obratlovců probíhal pouze v úseku mezi Frýdkem-Místkem a Českým Těšínem, který byl dokončen v roce 2007.⁵ Stejně jako u mnoha jiných vícepruhových komunikací byla i tato vybudována paralelně se starou silnicí II/648 (Frýdek-Místek – Dobrá – Třanovice – Žukov – Český Těšín), již nahradila. V takovýchto případech dochází v krajině k tzv. násobné fragmentaci. Dvě či více liniových staveb jsou vystavěny v blízkosti 0,3–1 km, čímž se zdvojují migrační bariéry. Zkoumaná část silnice R48 mezi Frýdkem a Těšínem je čtyřpruhová, pouze ve stoupání na žukovský kopec je příslušný směr rozšířen na pruhy tři. Po celé délce jsou jízdní směry odděleny středovým pruhem se svodidly. Hustota dopravy na sledované části rychlostní komunikace se pohybuje v rozmezí od 8 640 vozidel / 24 hod. u exitu Český Těšín jih až po 17 684 vozidel / 24 hod. u prvního sjezdu ve Frýdku-Místku směrem od Českého Těšína (FM východ).

Podchod o dostatečných rozměrech i pro velké živočichy v Dolním Žukově, 25. února 2014, foto Jana Glombová

Podchod pouze pro malé živočichy u obce Dobrá, 25. února 2014, foto Jana Glombová

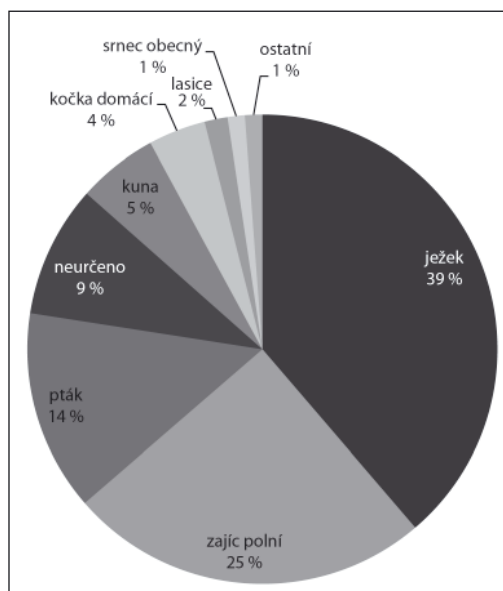
Téměř celý zkoumaný úsek (až na několik problematických lokalit) komunikace je oplocen nebo ohrazen protihlukovými stěnami. Dalšími problematickými lokalitami jsou vždy místa sjezdů ze silnice (exity), kde je oplocení z důvodu křížení mnoha vozovek nedokonalé a dochází zde navíc k rozšíření silnice o odbočovací a připojovací pruhy. Na zkoumaném úseku silnice R48 bylo vystavěno sedm migračních objektů, které zajišťují průchodnost silniční bariéry pro živočichy na trasách biokoridorů ÚSES (Územního systému ekologické stability). Kromě nich je na trase přítomno ještě několik možných migračních objektů, avšak bez další vazby na prvky ÚSES. Ve všech případech se jedná o podchody, avšak s různou velikostí. Ne každý je průchodný i pro velké živočichy, např. spárkatou zvěř či velké šelmy.

Metodika výzkumu

V rozmezí jednoho roku (od 1. dubna 2013 do 31. března 2014) byla pravidelně v obou směrech projížděna rychlostní silnice R48 mezi Frýdkem-Místkem a Českým Těšínem. Výzkum probíhal na 21 km dlouhém úseku komunikace mezi 46. a 70. silničním kilometrem včetně. Během jízdy autem byly počítány kadávery živočichů a determinovány do nejnížší možné úrovně. Rychlost automobilu byla vždy taková, aby neohrožovala bezpečnost silničního provozu. Celkem proběhlo 249 dnů kontrol, během nichž bylo najeto 10 458 km. Výzkum neprobíhal během víkendů a státních svátků. Nebylo-li možné kadáver determinovat za jízdy, byl zkontrolován během pěší obchůzky. K takovýmto kontrolám však docházelo pouze v případech, kdy nebyla ohrožena bezpečnost sčítatele ani silničního provozu. Aby se zabránilo opětovnému sečtení stejného kadáveru, byl každý nález popsán několika charakteristikami: datum nálezu, determinace, silniční půlkilometr, směr jízdy (Frýdek-Místek / Český Těšín), poloha kadáveru na vozovce (pravý, levý silniční pruh / krajnice / středová svodidla).

Výsledky

Během jednoho roku bylo na studovaném úseku rychlostní silnice R48 napočítáno 252 kadáverů (na každý sledovaný km mezi Frýdkem a Českým Těšínem připadlo průměrně 12 kadáverů za rok). Nejčastější obětí silniční dopravy byli ježci západní a východní (celkem 98 kusů). Díky své malé velikosti jsou schopni oplocení podlézt či se prodrat mezi oky pletiva. Druhým nejčastěji usmrceným zvířetem byl zajíc polní (63 kadáverů). To odpovídá jeho vysokým početním stavům a opět schopnosti prodrat se přes sebemenším způsobem narušené oplocení podél

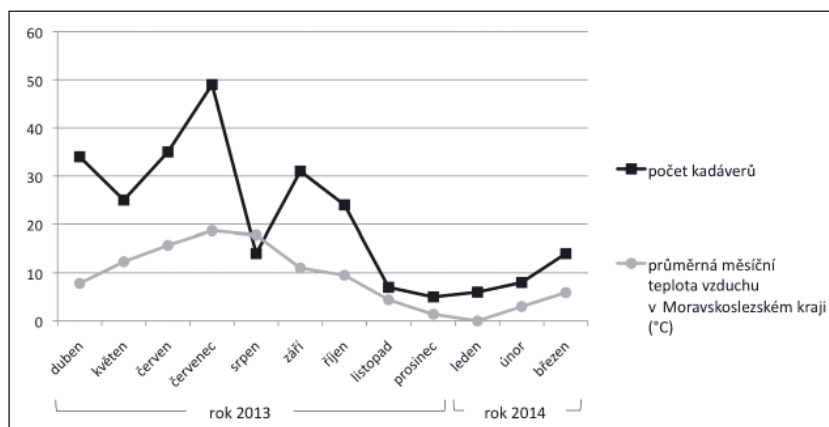

Procentuální zastoupení kadáverů pozorovaných během ročního výzkumu na R48

silnice. Třetí nejpočetnější obětí byli ptáci, kterých bylo napočítáno 35. U 16 ptačích kadáverů však nebylo možné jakkoli jedince determinovat, jelikož se na vozovce zachovalo pouze malé množství peří v nepřístupných místech. Těla, jež bylo možné alespoň částečně určit, patřila sedmi pěvcům, čtyřem holubům, třem jedincům z řádu vrubozobých, jednomu bažantu obecnému a čtyřem káňatům (tříkrát káň lesní, jednou káň lesní nebo rousná). Smrt mezi bílými pruhy velmi často potkáva i kuny. Na sledovaném úseku jich bylo nalezeno 14, z toho osm determinovaných jako kuna skalní. K nejméně početným kadáverům ve výzkumu patřily lasice (čtyři jedinci), srnci obecní (tři samice), po jednom kusu pak byly zaznamenány kadávery lišky obecné, krčka obecného a psa domácího.

Jak již bylo zmíněno, na mortalitu zvířat na silnicích má výrazný vliv i sezonalita. To se potvrdilo i během výzkumu. Nejvíce zvířat bylo sraženo v červenci, zatímco minimum jich uhynulo během chladných zimních měsíců. Zajímavý je pokles mortality v srpnu, kdy byl počet usmrcených jedinců výrazně pod očekávanou hodnotou. Na tento stav mohly mít vliv tropické teploty přesahující 33 °C na konci července a v první dekádě srpna,⁶ kdy během dlouhého období horka a sucha živočichové utlumili svoji pohybovou aktivitu. I přes tento výkyv však zjištěná mortalita signifikantně koreluje s vývojem teplot vzduchu během celého roku (Spearmanův korelační koeficient $r_s = 0,81$; $p = 0,0007$).⁷

Při analýze rozložení mortality živočichů po celé studované trase se ukázaly tři lokality jako místa pro živočichy nejnebezpečnější. Nejvyšší počty nalezených kadáverů byly zaznamenány na 50., 57. a 68. silničním kilometru. K úsekům s nadprůměrnou mortalitou patří tři kilometry mezi obcí Dobrou a automobilkou

Porovnání počtu nalezených kadáverů s ročním vývojem teplot vzduchu

Nejkritičtějším místem na celé trase mezi Frýdkem a Českým Těšínem je pro živočichy 57. kilometr silnice R48.

Na obrázku je zachycena přejítá káň lesní (*Buteo buteo*) na přípojevacím pruhu exitu 62 (Hnojník) ve směru na Frýdek, 11. září 2013, foto Jana Glombová

Hyundai v Nošovicích (50.–52. km), přičemž nejvíce živočichů zahynulo v tomto úseku na 50. km. Vyskytuje se zde sjezd do Dobré (exit 51). Celý tento silniční segment je však po obou stranách vybaven zábranami – protihlukovými stěnami a oplocením. Usnadnit vstup na silnici zejména větším živočichům mohou branky na rozhraní protihlukových stěn a oplocení, které bývají často otevřené. Vůbec největší počet kadáverů (24 kusů) byl za celý rok napočítán na 57. kilometru. V tomto úseku prochází silnice R48 polními pozemky a dochází zde i k rozšíření komunikace o odbočovací a připojovací pruh v rámci sjezdu na Hnojník (exit 62). Okolí mimoúrovňové křižovatky je pro větší živočichy také zřejmě vstupem na komunikaci. Na zvýšenou mortalitu na 68. km, jenž je obklopen převážně biotopy lesa a polí, má vliv několik faktorů. Byl zde sice vybudován velký podchod pro živočichy, avšak použití zábran, které by zvěř k biokoridoru naváděly, je nedostačující. Na několika místech jsou před obytnými komplexy vystaveny protihlukové stěny, jinde zneprůjemňuje vstup na vozovku

vysoký násep. Část úseku je však zcela nechráněná a zvířata mohou na vozovku vkročit bez větších problémů.

Naopak zcela podprůměrné výsledky byly během výzkumu pozorovány na 53. silničním kilometru, který je téměř celý obklopen polními pozemky. Za celý rok zde byl pozorován pouze jediný kadáver. Jevem přispívajícím k tomuto příznivému stavu je zřejmě i dobře fungující systém kombinace migračních prvků se zábranami podél cest. Pět set metrů od sebe se nachází dva velkokapacitní podchody pro živočichy, již vznikly přemostěním vodních toků. K těmto podchodům jsou živočichové naváděni z obou stran nepřerušovaným oplocením.

Rozdílné použití a efektivnost ochranných a kompenzačních prostředků podél silnice se projevilo i na srovnání mortality s intenzitou provozu. Aby vůbec mohla být srovnána mortalita z jednotlivých, různě dlouhých sčítacích úseků silnice R48, bylo nutné údaje o počtu nalezených kadáverů přepočítat na relativní hodnotu odpovídající počtu kadáverů na jeden kilometr. Ačkoli by se dalo předpokládat, že na úsecích s nejvyšší hustotou provozu bude mortalita živočichů největší, získané výsledky to neprokázaly. Naopak nejvyšší relativní úmrtnost vykázal poslední kilometr trasy, kde je intenzita dopravy nejnižší. Na výsledku se ale podepsala minimální délka úseku (jeden kilometr), přítomnost dvou sjezdů ze silnice (exit 70 a 71), vysoká míra absence ochranných opatření a přítomnost pro živočichy atraktivních polních pozemků v okolí.

Srovnání mortality živočichů s intenzitou dopravy

Silniční úsek	Silniční kilometráž	Relativní počet kadáverů*	Intenzita dopravy (počet vozidel za 24 hod.)
Frýdek–Dobrá	46–51	11,8	17 684
Dobrá–Tošanovice	51–58,5	12,53	16 566
Tošanovice–Žukov	62–70	10,75	9 319
Žukov–Č. Těšín	70–71	13	8 640

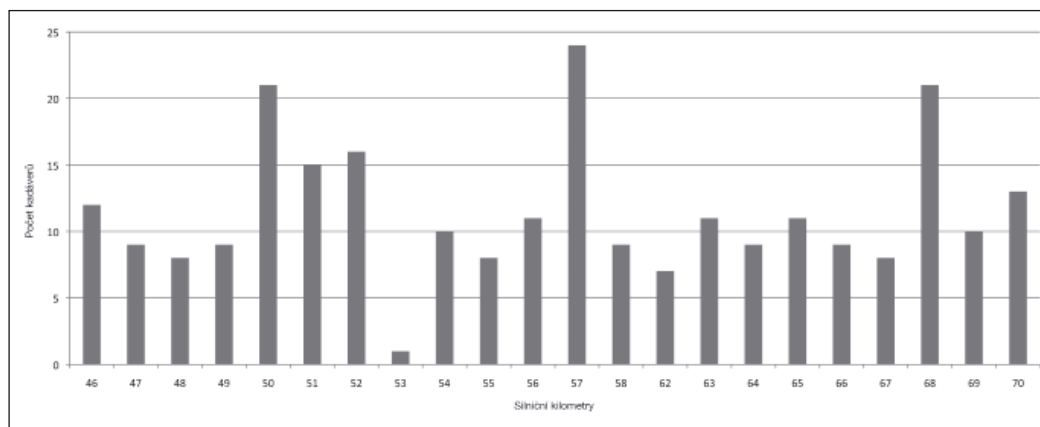
* počet kadáverů přepočítaný na jeden kilometr silničního úseku

Omezení výzkumu a závěr

Během výzkumu nebyly kromě jednoho krčka obecného zaznamenány kadávery žádných drobných obratlovců jako např. hlodavců, netopýrů, obojživelníků či plazů. Jejich malá těla jsou při jízdě v automobilu obecně špatně postřehnutelná. Tato skupina je v práci tedy podhodnocena.

Je rovněž nezbytné připomenout, že předkládaný výzkum, stejně jako ostatní studie

*Rozložení mortality
obratlovců podél celého
studovaného úseku
silnice R48*

zaměřující se na mortalitu živočichů, nepřináší informace o absolutním počtu sražených živočichů ve sledované lokalitě. Po kolizi s vozidlem jsou některá zvířata ještě schopna opustit vozovku a umírají v ústraní. Takovéto kadávery jsou prakticky nedohledatelné. Další skupinou dat, která není v práci zohledněna, jsou mrtvá těla živočichů v příkopech podél silnice. Živočichové sem odhození se při kontrolách v projíždějícím voze nedají odhalit. Pro tyto skryté linie by byla vhodná kontrola během pěší obchůzky. Ta je však na dlouhých úsecích rychlostních komunikací z bezpečnostních důvodů neproveditelná. S ohledem na tato fakta je třeba si uvědomit, že reálná čísla uhynulých zvířat na silnicích jsou na rozdíl od čísel publikovaných mnohem vyšší, někdy i několikanásobně.

Záměrem této studie bylo poskytnout náhled na problematiku mortality živočichů na konkrétní komunikaci v regionu Těšínska. Výsledky prokázaly závislost mortality na denní teplotě, a potvrdily tak závěry z jiných studií⁸ prokazující nejvyšší úmrtnost v nejteplejším ročním období. Vzhledem k negativistickým předpovědím o nárůstu intenzity dopravy v následujících letech⁹ a plánovaným výstavbám ovlivňujícím provoz na R48 (mimoúrovňová křižovatka u automobilky Hyundai, sjezd na rychlostní silnici I/11 na Slovensko) se dá předpokládat, že úmrtnost živočichů na tomto úseku v budoucnu poroste. Zvrátit tuto prognózu a tím i zvýšit bezpečnost provozu může pouze efektivní použití kompenzačních opatření, jež jsou však v dnešní době často podceňována.

Vertebrate Mortality Rate on the R48 Expressway

The ongoing construction of the traffic infrastructure has led to a dramatic reduction in available habitat for our wildlife. Animals face the challenge of crossing barriers, both when searching for food and extending their individual territory. However, crossing the roads often results in their death. The study presents the reality of the wildlife mortality rate across a selected segment of the R48 expressway between Český Těšín and Frýdek-Místek. 252 carcasses were found within the reference segment over one year (between April 2013 and March 2014). Most of these were hedgehogs, European hare, and various bird species. The results confirmed the seasonal nature of the mortality rate, with the carcass number largely matching the course of the air temperature throughout the year. Within the reference section, the most hazardous spots for wildlife were identified; all of these were spots with insufficient barriers alongside the expressway. A higher death rate was noted there despite a migration subway available nearby. This has proved that without guidance barriers applied properly, the built-in animal migration features are practically worthless.

POZNÁMKY

- Autorka studie:
Mgr. Jana Glombová; Muzeum Těšínska; jana.glombova@muzeumct.cz
- 1 Podstawková, Daniela – Strakošová, Jana: Současný rozvoj dopravní infrastruktury Těšínska a jeho vliv na životní prostředí. Těšínsko, 57, 2014, č. 1, s. 15–24.
- 2 Mrtko, Jiří: Výsledky dotazníkového šetření zabývajících se mortalitou zvířet na pozemních komunikacích. Myslivost, 61, 2013, č. 3, s. 56–58.
- 3 Miko, Ladislav – Hošek, Michael (edd.): Příroda a krajina České republiky. Zpráva o stavu 2009. Praha 2009, s. 23–24.
- 4 Erritzoe, Johannes – Mazgajski, D. Tomasz – Rejt, Łukasz: Bird casualties on European roads – a review. Acta Ornithologica, 38, 2003, č. 2, s. 78.
- 5 Ředitelství silnic a dálnic ČR. Silnice R48. [WWW dokument] [http://www.rsd.cz/rsd/rsd.nsf/0/C6FD8FA59C8E9FE5C12578B6004FCD62/\\$file/RSD_R48_6_11.pdf](http://www.rsd.cz/rsd/rsd.nsf/0/C6FD8FA59C8E9FE5C12578B6004FCD62/$file/RSD_R48_6_11.pdf) (stav k 28. 7. 2014).
- 6 InMeteo, s.r.o. Archiv počasí, klima České republiky. [www dokument] http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=ostrava&historie_bar_mesic=8&historie_bar_rok=2013&typ=teplota (stav k 2. 7. 2014).
- 7 Vypočteno v programu R; R Development Core Team 2008: R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. ISBN 3-900051-07-0, program dostupný na <http://www.R-project.org/>.
- 8 Borkovcová, Marie – Mrtko, Jiří – Winkler, Jan: Factors affecting mortality of vertebrates on the roads in the Czech Republic. Transportation Research Part D: Transport and Environment, 17, 2012, s. 66–72; Orłowski, Gregorz – Nowak, Lech: Factors influencing mammal roadkills in the agricultural landscape of South-Western Poland. Polish Journal of Ecology, 54, 2006, s. 283–294.
- 9 Bartoš, Luděk – Richtr, Aleš: Aktualizace prognózy vývoje automobilové dopravy v ČR metodou jednotného součinitele růstu – 1. část. Silniční obzor, 74, 2013, č. 1, s. 19–23.

Koupaliště v bílském Cikánském lese

Jakub Krajewski

Seznámení s historií koupališť Cikánského lesa je nutno zahájit u samotných dějinných počátků tohoto výjimečného území města Bílsko-Bílé (p. Bielsko-Biała) a rovněž u odpovědi na otázku, kde se celkově vzala idea jejich vzniku.

Romantický název Cikánský les (n. Zigeunerwald, p. Cygański Las) pravděpodobně vychází z tradice, podle níž se zde v dávnější minulosti nacházely cikánské tábory. Existuje však také méně pravděpodobná hypotéza, že původní název zněl v němčině Ziegenwald (Kozí les), který byl později omylem zapsán jako Zigeunerwald.

Cikánský les se rozkládá na území tří současných částí Bílsko-Bílé, dříve samostatných vesnic: Mikušovice (n. Nikelsdorf, p. Mikuszowice), Dolní Olšavka (n. Nieder Ohlisch, p. Dolna Olszówka), Horní Olšavka (n. Ober Ohlisch, p. Górna Olszówka) a obce Bystrá (n. Bistrai, p. Bystra). Název Cikánský les se netýká pouze lesního komplexu, ale i území, jež jsou dnes urbanizována. První písemná zmínka o lese a zároveň i o Bílsku pochází z roku 1312, kdy těšínský kníže Měšek I. daroval les bílským měšťanům k těžbě dřeva a pastvě dobytka.¹ Les se stal předmětem sporu mezi obyvateli Bílska a těšínským knížetem Václavem III. Adamem (v roce 1547)² a Kašparem Rudzkým z Rudz (1561),³ navíc později došlo k jeho zabrání kastelánem Stanislavem Warszickým v roce 1644.⁴ Poslední konflikt nabyl mezinárodního charakteru s ohledem na skutečnost, že Warszicki překročil státní hranici mezi Polským královstvím a habsburskou monarchií, k níž náležel Cikánský les. Tato hranice probíhala pravděpodobně řekou Bílou.⁵

V 19. století nastal v Bílsku intenzivní rozvoj textilního průmyslu. Obyvatelé města hledali místo, kde by si mohli oddychnout od hluku a znečištění. Malebná poloha, čisté ovzduší, bohatá příroda, horské prameny a potoky učinily z Cikánského lesa pravé lázeňské středisko. Na přicházející hosty čekaly hostince, ubytování u soukromých hospodářů, o něco později se objevily lázeňské domy (Kurahäuser), hotely, restaurace a horské chaty. Turisté se mohli kochat krásou okolí, čemuž napomáhaly speciálně vytyčené horské stezky a lesní aleje či malebně položená tábořiště (tzv. koutky). To vše bylo realizováno péčí Okrašlovacího spolku města Bílsko-Bílé (*Bielitz-Bialer Verschönerungs-Verein*) a rovněž turistického Beskydského spolku (*Beskidenverein*).

Znakem vysokého společenského a materiálního postavení bylo vlastnictví letního sídla v této lokalitě. Zanedlouho zde vyrostla celá kolonie takových vil. Jejich majitelé byli představiteli německé, židovské i polské kultury: průmyslníci, politici, kupci, bílská intelektuální elita, často umělci. Cikánský les se stal bílskou verzí Vídeňského lesa. O tom, jak mnoho znamenal pro občany Bílska, svědčí skutečnost, že již v roce 1895 sem byla dovedena dráha elektrické tramvaje, kterou tehdy neměly mnohem důležitější části města.

Role Cikánského lesa se neohraničovala pouze jako místo odpočinku. Bylo zde možné provozovat celou řadu sportovních aktivit v takových areálech, jako byla sáňkařská dráha, sezonní lední plochy i tenisové kurty. Po druhé světové válce přibyl skokanský můstek a lyžařský vlek. Nemohly chybět rovněž objekty, jež jsou tématem tohoto příspěvku, tedy bazény a koupaliště. Zjistěte nic neudělá tak dobře turistům vracejícím se v horké dny z výletu jako koupel v chladné vodě. K tomuto účelu původně sloužily horské potoky a čistá voda řeky Bílé v horním toku. Navíc již v roce 1861 umístil František Swoboda na připravovanou mapu Cikánského lesu první koupaliště. Jmenovalo se *Tusche* (sprcha).⁶ Mapa ji lokalizuje u cesty na Kozí horu (n. Ziegenbock, p. Kozia Góra, 683 m n. m.), poblíž *Emmenhofu*⁷ a hájovny Správy lesů města Bílska. Lesní správa zde vybudovala vodní nádrž, která měla chránit koryto horského potoka Chladná voda (n. Kaltenwasser, p. Zimna Woda) před přírodními škodami.⁸ Neveliká zátoka s kamennou hrází byla brzy vyhledávána jako malé koupaliště.⁹ Hned vedle stála dřevěná šatna a sprchy. Místo

Emmenhof (Emmin hotel) a Morizruhe (Mořicův odpočinek) v Cikánském lese, litografická pohlednice vydaná Karlem E. Türkem v Bílsku, r. 1902, Muzeum Těšínska

se nacházelo v lese poskytujícím stín přichozím turistům. Milovníky koupání přivázel koňský omnibus Erika a Ringa Försterových. Po zprovoznění jiných objektů tohoto typu ztratily *Tusche* na významu. Nečištěná nádrž se plnila horninovou drtí, dřevěná šatna podlehla celkové zkáze v roce 1934. Navíc se nezachovaly ani fotografie a pravděpodobně ani pohlednice představující toto místo. Jediným pozůstatkem jsou mechem porostlé zbytky kamenné hráze.

Mezi již neexistující, ale díky fotografům zachovalým místům patří koupaliště provozované židovskou rodinou Feldmanovou a Bernardem Blochem. Posledně jmenovaný byl majitelem blízkého hostince.¹⁰ Koupaliště bylo umístěno v samotném centru Cikánského lesa, v místech dnešních tenisových kurtů. Vodu dodával náhon vybudovaný pro potřeby mikušovické pily.¹¹ Městská rada vydala v této záležitosti příslušný dokument datovaný 8. května 1884, v němž čteme: *Co nejvíce podporujeme vybudování koupaliště s plným zařízením v Cikánském lese z iniciativy pana ředitele reálné školy Ambrože a dr. Brauna a vydáváme souhlas s odběrem vody z kanálu vedoucího na městskou pilu.*¹² Koupaliště se skládalo z dřevěné zástavby a samotný bazén měl rozměry 10 × 25 metrů. Vyzdění bylo zhotoveno z červených cihel.¹³ Bazén sloužil obyvatelům Bílska až do roku 1914, kdy získal tuto lokalitu Bruno Jelínek, český průmyslník židovského původu, za účelem výstavby vily s okrasným parkem.

Počátkem 20. let 20. století nebylo v Cikánském lese v provozu koupaliště, jež by bylo schopné uspokojit stále vzrůstající počet lázeňských hostů. Tuto příležitost se snažili využít Ing. Josef Gross, Jan Olma a Josef Schubert, jenž se 7. května 1921 obraceli na bílský magistrát s plánem prozíravě vytvořit koupaliště v bývalém rybníku cihelny (oblast dnešní ulice Startowa). Takto vznikla společnost *Koupaliště a kluziště Cikánský les, společnost s ručením omezeným* (Bade- und Eislauf-Anlagen Zigeunerwald GmbH). Voda, která zásobovala koupaliště, pocházela z náhonu pily a také z potoka Chladná voda. Bílí radní pronajali pozemek investorům, rovněž za výhodnou cenu prodali dřevo z pily určené ke stavbě. Dřevěná zástavba sestávala z obecné šatny, kabin samostatných toalet, bufetu, sprch a byla zde vybudována také malá skokanská věž. Uživatelům zpříjemňovala pobyt armádní kapela. Vstupenky nestály mnoho a navíc pro mládež, studenty, nezaměstnané a dělníky byly zavedeny slevy.¹⁴ Již po několika letech od otevření si hosté stěžovali na špatné hygienické podmínky. Hliněné dno nebylo náležitým způsobem čištěno.¹⁵ Majitelé společnosti byli navíc ve sporu se správcem koupaliště ve finanční oblasti. První

skupinu zajímal pouze zisk, nechtěla se podílet na výdajích spjatých s údržbou areálu. Funkci správce v té době plnil Karl Burghart, vlastník podílu zemřelého Emila Grosse, jenž byl dědicem podílu Josefa Grosse.

Zásluhou Karla Burgharta bylo vybudováno obložení bazénu, zhotovena nová podlaha a rovněž startovní můstek využívaný při plaveckých závodech. Byly vystavěny nové šatny pro 600 osob a rovněž nové sprchy. *Dozorčí rada schválila správci výstavbu betonového kanálu na pilířích ze západní strany, dlouhého 180 metrů. Z jižní strany se jedná o 150 metrů dlouhý betonový krytý kanál. Výstavba obou kanálů byla technicky prozkoumána a doporučena bílským okresním úřadem. Původní přítoky byly zcela zničené a neopravitelné. Je všeobecně známo, v jakém se nacházely stavu. Byly pořízeny nové trampolíny, gymnastické nářadí, skluzavka, opraveny dřevěné chodníky a vyměněny shnilé trámký, hrozící zhroucením. Dvakrát na jaře byl vyčištěn bazén od bahna a zakalení a dno bylo pokryto šterkem a kamením v místech, kde*

U dnes již neexistujícího pomníku Karla Ambrože, jednoho z tvůrců parku v Cikánském lese, r. 1907, Muzeum Těšínska

Koupaliště v Cikánském lese, 30. léta 20. století, archiv Stowarzyszenie Olszówka

Na koupališti v Cikánském lese, 30. léta 20. století, archiv Stowarzyszenie Olszówka

nebyla prkenná podlaha. Díky novým přívodům vody a vysypání dna bazénu štěrkem náleží koupel v sezóně mezi příjemné zážitky, když je voda čistá a u hostů je možno pozorovat spokojenost.¹⁶ Přestavbu bylo možno realizovat díky příjmům za léta 1931 a 1932.¹⁷ Výše zmiňovaný konflikt však narůstal. Výmluvným příkladem je skutečnost, že o pozemek usilující Karl Burghart byl zmlácen a Edmund Wochnik, zmocněnec vdovy po Janu Olmovi, vybral pokladnu s penězi.

Po vypuknutí druhé světové války bylo koupaliště provozováno společností do 3. června 1941. Téhož dne bylo převzato nacistickými úřady a do roku 1943 sloužilo svému účelu. Později bylo ponecháno bez péče a měnilo se v ruinu.

Vojenské operace v roce 1945 vedly ke konečnému zničení areálu.

Teprve v roce 1946 převzal péči o bazén Franciszek Jeżak. Provedl nezbytnou opravu a 21. července 1946 byl otevřen pro veřejnost. Ale již v roce 1953 bylo koupaliště znárodněno a uzavřeno. Vlastníkem se stal Městský podnik obecního hospodaření (Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej), které původně zamýšlelo do areálu investovat. Nakonec však z důvodu chybějících finančních prostředků objekt opět upadal. Příčiněním Franciszka Jeżaka se pozemek s bazénem stal majetkem Sportovního klubu START (Klub Sportowy START). Jeżak byl členem jeho předsednictva. Byl schválen plán na zvětšení koupaliště, v dalších letech byly získány potřebné finanční prostředky. Zhotovení projektu se ujal Jan Mogilnicki. Stavební práce trvaly, s různými průtahy, sedm let, nakonec došlo 22. července 1967 ke slavnostnímu otevření. Objekt však do konce 90. let 20. století prodělal bohužel jen malé opravy a nedočkal se komplexní modernizace.

K atraktivnosti tohoto koupaliště přispívala 10metrová třípodlažní skokanská věž, brouzdaliště pro děti a dva mříží oddělené bazény: hlubší a mělký. V roce 2006 bylo koupaliště z hygienických důvodů a s ohledem na špatný technický stav uzavřeno. Objekt zůstal uzavřen až do roku 2011, kdy konečně nastala komplexní rekonstrukce. Nyní bazén poskytuje zábavu a osvěžení jak občanům Bilska, tak i přespolním.

Někdejší koupaliště s romantickým názvem Čertův mlýn (n. Teufelsmühle, p. Diabelski Młyn)¹⁸ patří sice k zapomenutým místům, avšak zachovalým v původní nezměněné podobě. Nachází

Bazén Start v Cikánském lese, r. 2012

se uprostřed lesa v Horní Olšavce, nad potokem Olšavka (nynější ulice Równa). Objekt byl původně postaven v polovině 19. století jako mlýn mlynářem Janem Herdou (1816–1888).¹⁹ Ve 20. století se dostal do vlastnictví rodiny Pieschovy. Zatímco v horkých dnech plnil funkci koupaliště, v zimě, kdy jej pokrývala vrstva ledu, přitahoval milovníky bruslení. Ve 30. letech 20. století změnil Georg Piesch charakter místa (pravděpodobně po poškození mlýnského kola), otevřel koupaliště s převlékárny i koupelnami. Na hosty čekala lehátka a ticho lesa. Tuto atmosféru známe z několika dochovaných pohlednic. Místo muselo být obzvláště okouzlující, když se stalo inspirací místním malířům, takovým jako Gottfried Konecny,²⁰ Hertha Strzygowski,²¹ Erwin Homa²² a Vinzenz Occko.²³ Majitel v zimě vysekával z rybníka kusy ledu a přechovával je, aby je mohl v létě prodávat kavárnám a restauracím. Nyní objekt starého mlýna i rybníka náleží k rybníčnímu hospodářství a minulost tohoto místa připomínají jen vzrostlé stromy a staré pohlednice.

Tradice veřejného koupání v Cikánském lese sahají do 19. století. Činiteli přejícími této formě rekreace byla atraktivní poloha a stále větší touha po odpočinku u obyvatel bouřlivě a průmyslově se rozvíjejícího Bilska. Postupem času zde vznikla skutečná turisticko-rekreační infrastruktura. Druhá světová válka znamenala konec romantické epochy v dějinách Cikánského lesa. Někdejší obyvatelé (především Němci) opustili svůj domov nebo k tomu byli přinuceni s ohledem na národnost. V období lidově demokratického Polska ztratilo mnoho objektů v důsledku špatného zacházení či nejrůznějšího zanedbání původní hodnotu a přestalo plnit původní funkci. Ještě

dnes, na počátku 21. století, se nejeden starý obyvatel Bilska vrací ve vzpomínkách k pěkným chvílím stráveným v bazénech na úpatí Koží hory. V tomto magickém zákoutí na kraji města vznikaly nové vztahy, zde se lidé po práci občerstvovali krásou a zdravým vzduchem Beskyd. A rovněž zde se rodil vztah obyvatel Bilska ke kulturnímu, zdravému odpočinku uprostřed diskrétní architektury vhodně umístěné v zeleni. Pokud sledujeme poslední aktivity a publikační počiny se vztahem k tomuto místu, můžeme určitě s potěšením a zadostiučiněním poznamenat, že pro nové obyvatele se stal Cikánský les se svými památkami stejně tak cenný jako pro ty, kteří odtud odešli.

Z polštiny přeložil David Pindur

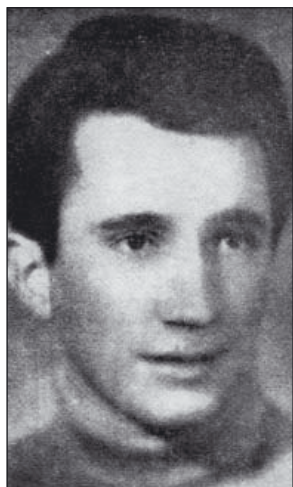
Koupaliště Čertův mlýn, grafika Gottfrieda Konecného, Zachara, Jacek (red.): Cygański Las. Park kulturowy. Bielsko-Biała 2011

POZNÁMKY

- Němec, Emerich (ed.): Listinář Těšínska I (1155–1399). Codex diplomaticus ducatus Teshinensis. Sběrka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí. Český Těšín 1955, s. 31–32.
- Kenig, Piotr: Z historii Cygańskiego Lasu. In: Zachara, J. (red.): Cygański Las, Park kulturowy. Bielsko-Biała 2011, s. 4.
- Tamtéž.
- Polak, Jerzy: Dziej Mikuszowic Krakowskich. Bielsko-Biała 2008, s. 51.
- Existují názory, že hranice procházela v této oblasti kolem potoka Olšavky, viz tamtéž, s. 23.
- Tehdejší lesnická mapa Johanna Füllbeira z roku 1826 ještě neuvádí takový objekt. Viz Muzeum Historyczne w Bielsku-Białej (dále jen MBB), sign. MBB/H/6607.
- Emmenhof neboli Emmin hotel pojmenovaný na počest ženy majitele (Schneidera). Pěkná lázeňská budova s bohatými řezbami, viditelnými především ve způsobu zakončení dřevěné verandy, stála na kraji lesa u Stefanky, nedaleko hájovny městských lesů. Emmenhof v roce 1908 změnil majitele, a tak se stalo ještě několikrát (nějaký čas ho vlastnila Maria Huppert), až ho konečně v roce 1913 získal Wilhelm Berger. Emmin hotel se těšil s ohledem na svou polohu a dobrou kuchyni veliké oblibě. Berger ho vlastnil až do konce roku 1945. Po válce se tady nacházelo rekreační středisko sosnoweckého dolu Niwka-Modrzejów. V současnosti probíhá rekonstrukce novým vlastníkem.
- Lesnická mapa, Robert Oppitz, 80. léta 19. století (pravděpodobná datace, pozn. J. K.).
- Ježak, Franciszek: Bielskie kąpieliska dawniej i dziś. Kalendarz Beskidzki, 30, 1989, s. 108–122, zde s. 108.
- Blochův hostinec byl vystavěn v 60. letech 19. století ve stylu místní venkovské architektury. Po první světové válce byl rozšířen Marií Huppertovou, dcerou Bernarda Blocha, a stal se nejvýznamnějším místem svého typu v Cikánském lese. Současní majitelé zde provozují rovněž restauraci.
- První zmínka o pilném mlýně v Mikušovicích pochází z roku 1570, kdy vesníci získali město Bilsko. Viz Kuhn, Walter: Geschichte der deutschen Sprachinsel Bielitz (Schlesien). Quellen und Darstellungen zur Schlesiens Geschichte 21. Würzburg 1981, s. 428. Pila byla v nepřetržitém provozu až do roku 1985.
- Ježak, F.: Bielskie kąpieliska, s. 108.
- Tamtéž.
- Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Bielsku-Białej (dále jen APBB), fond Akta Miasta Bielska (dále jen AMB), sign. 2488, pag. 21.
- Tamtéž, sign. 333, pag. 94.
- Tamtéž, pag. 93.
- Tamtéž, pag. 92.
- Název pochází od tajemných „dábelských“ zvuků, které vydávalo mlýnské zařízení.
- Ćwikowska-Broda, Monika – Broda, Wiesław: Bielsko-Biała i okolice, historia pocztówką pisana. Bielsko-Biała 2008, s. 153.
- Kenig, P.: Z historii, s. 12.
- MBB, sign. MBB/S/5431.
- Dudek-Bujarek, Teresa: Nieformalna kolonia artystyczna w Mikuszowicach koło Bielska. In: táž (red.): Oblicza sztuki 20-lecia międzywojennego na obszarze obecnego województwa śląskiego. Katowice 2011, s. 336.
- Herma, Karl: Der Maler Vinzenz Occko. Bielitzer Heimatkalender, 1941, s. 91–92.

Adolf Dostal – básník nenaplněných nadějí

Libor Martinek

Adolf Dostal

Osud básníka Adolfa Dostala se podobá životu několika mladých předválečných výtvarníků z českého Těšínska. Odešli, než se jim podařilo více rozvinout svůj talent a stačili překonat počáteční obtíže tvůrčí činnosti a zvyknout si na materiál, s nímž pracovali.¹

Adolf Dostal se narodil 15. dubna 1941 v hornické rodině v Karvině. V pěti letech ztratil otce, matka se pak s ním a jeho čtyřmi bratry přestěhovala do Horní Suché. Adolf se učil truhlářem, dálkově studoval jedenáctileté gymnázium v Českém Těšíně, v roce 1959 odešel ilegálně do Polska, kde studoval na Pedagogickém gymnáziu v Těšíně, ale vedení školy po roce zjistilo, že je v Polsku nelegálně, a tak musel školu opustit. Poté pracoval jako číšník v proslulé těšínské kavárně Pod jeleniem a snažil se získat výuční list v těšínské tiskárně. Na propustku se vracel do Československa a zúčastňoval se aktivněji než dříve literárního života polské menšiny.

Debutoval jako 16letý básník na stránkách *Zwrotu* v roce 1957. Kritika zjišťovala v jeho poezii vlivy Tadeusze Różewicze, patrně více z tematicko-typologických příčin, neboť se v Dostalově poezii podobně často objevuje motiv matky, než z hlediska Dostalovy poetiky; ta se utvářela především pod vlivem jeho účasti na kurzech pro mladé autory v Těšíně a snad i v Krakově, kde se potkával s mladými i staršími polskými autory, jako byli Władysław Broniewski, Joanna Kulmowa (* 1928), Stanisław Pięta (1909–1964), Jerzy Ficowski (* 1924) a Włodzimierz Boruński (1906–1988). Své básně zasílal do polských časopisů *Kierunki*, *Kamena* a *Nowa Kultura*, jejichž redakce – jak to dříve bývalo běžným zvykem – na zaslané ukázky tvorby také autorům kriticky odpovídaly. Dostal záhy našel vlastní básnický výraz, měl pozorovatelský talent, jistý zrak, který mu umožňoval vidět věci nově a neotřele. Kromě toho nebyl zatížen různými slezsko-těšínskými komplexy, atmosférou příhraničních strastí, jeho přístup ke skutečnosti byl daleko bezprostřednější než u starších autorů i ve srovnání se svými generačními vrstevníky. Těch několik básní, jež po sobě zanechal, nepředstavuje potřebný základ k úvaze, jak by se jeho poezie dále vyvíjela. V době, kdy Dostalova lyrika vznikala, překvapovala vlastním a neotřelým jazykem, novostí chápání reality.²

Adolf Dostal, vnímavý a nadaný básník, se rozhodl pro školu života. Nedostudoval, ale velmi dobře se orientoval v polské kultuře a přinášel do polského „menšinového“ literárního střediska nové podněty, jak o tom svědčí

např. korespondence s Wilhelmem Przeczkem,³ a tvůrčí neklid; v podstatě pomáhal zahájit novou etapu ve vývoji polské literatury českého Těšínska. Polonista Edmund Rosner také připomínal, že v době komunistického teroru se na Dostalovu rodinu snesl stín, když se Adolfův starší bratr Ernest stal katolickým knězem. (Je namístě připomenout i Rosnerovo zjištění, že Dostal přispíval mj. do časopisu *Przegląd Katolicki*.) Básně, které uveřejňoval v polském tisku, získávaly uznání, a když přijel do Těšína na setkání s mládeží Jalu Kurek (1904–1983), zahájil besedu tím, že zná jednoho těšínského básníka – Adolfa Dostala.⁴ (Rosner uvádí nepřesný údaj o prvních překladech Adolfa Dostala do češtiny, jež se neobjevily až v roce 1963, ale dokonce ještě dříve, v roce 1959 v *Červeném květu*.⁵) V den, kdy Dostalovi kolegové z Pedagogického gymnázia maturovali (9. června 1963), rozhodl se při návštěvě své maminky, že si zaplave v Těrlické přehradě. Došly mu síly, chtěl se vrátit, ale nedoplaval na břeh, utonul.

Přátelé na něj vzpomínali ve *Zwrotu*⁶ a *Głosu Ludu*, posmrtně byly jeho básně sebrány Władysławem Sikorou a vydány ve sbírce *Struny powietrza* (1970) v redakci Wilhelma Przeczka. Celou sbírku přeložil do češtiny Oldřich Rafaj (1934–2010) a byla zpřístupněna českému čtenáři na stránkách *Literárního měsíčníku*.⁷ Z novějších překladů do češtiny připomeňme ukázkou v časopise *Tvar*.⁸ Ukázky z tvorby předčasně zesnulého Adolfa Dostala se objevily i v různých antologiích vydaných na českém Těšíně nebo v Polsku: *Pierwszy lot* (1959), *Podanie ręki* (1969), *Słowa i krajobrazy* (1980), *Z biegiem Olzy* (1990) *Odnajdywanie siebie* (2003) aj. O básníkovi napsal Edmund Rosner stať do katovického časopisu *Poglądy*, v roce 1967 mu byl věnován literární večer v rámci SLA (Stowarzyszenia Literacko-Artystycznego PZKO) za účasti herců polské scény Těšínského divadla. Ukázkou z Dostalových próz uveřejnil Władysław Sikora v Kalendáři *Zwrotu*,⁹ věnoval mu vzpomínku v *Biuletynu SLA*¹⁰ a ve svém souboru statí *Wielokropki*. Básník a třinecký lékař Janusz Gaudyn (1935–1984) připsal památce Adolfa Dostala báseň *Nierozkwitłe stokrocie: Nierozkwitłe stokrocie / były naszą tajemnicą // Zapatrzeni w głębię tulipanów / chcieliśmy ich piękno / przesączyć przez pryzmat słów // Nienapisane strofy / niosły nadzieję / odszukania siebie // Dziś nie znajdziemy już / rozkwitłej stokroci // Głębinna czerń / przepłynęła przez naszą ścieżkę / A ty zostałeś / po drugiej stronie* (báseň datována 12. června 1963).¹¹

Básně Adolfa Dostala obsahují soubor základních, často se opakujících motivů. Patří k nim země, matka, otec, rodný dům, první láska: *Co wieczór / ciepłe ręce / staruszek lampy / dotykają troskliwie / mych włosów / i cieńskich palców // czuję ciepło / na powiekach / chciałbym je przymknąć / jak najmocniej / wtedy / wszystko staje się prawdziwe / i realne / i ty / i garnek dymiącego mleka / rozkrojony chleb na stole / ma zapach twych rąk* (Matce);¹² *Każdy wieczór / ciepłe ręce / staruszek lampy / dotykają se starostliwie / mych włosów / i hubených prstů // cítím teplo / na víčkách / chtěl bych je semknout / co nejpevněji / tehdy / je všechno tak pravdivé / tak skutečné / i ty / že hrnek kouřícího mléka / ukrojený chleba na stole / voní po tvých rukou* (Matce).¹³ Přibývají hudební motivy a motivy spojené s výtvarným uměním, dokonce motivy zvířecí (básně *Pies*, *Krecia matka*) a křesťanská symbolika: *Matka / samotna / w przeddzień / swego narodzenia / bardziej kochająca / bardziej samotna / matka / i / syn / krzyk / płaczących ramion / chłód / bosych stóp / i palców / wystrojonych konaniem / moc / wygastłych słów / jak chwila / cięższa od / rodzenia / lżejsza od / konania / — — — / matka / i / syn* (Pieta);¹⁴ *Matka / osamělá / v předvečer / svého zrození / tak milující / tak osamělá / matka / a / syn / křik / plačících ramen / chlad / bosých chodidel / a prstů / srovnaných umíráním / planost / vyhaslých slov / jak chvíle / těžší než / zrození / lehčí než / umírání / — — — / matka / a / syn* (Pieta).¹⁵

V Dostalově poezii se objevují obrazy bližšího a vzdálenějšího okolí, např. Beskyd a Tater, výlet do Osvětimi, ale i zamyšlení nad následky atomového výbuchu v Hirošimě.

Přestože se Adolf Dostal od básníka Henryka Jasiczka distancoval, jeho poezie je podobně smutná, melancholická, občas rozhořčená, což můžeme přičíst spíše podobností v jejich biografii – těžkému období dětství sirotka – než vědomému následování poetiky staršího autora. Jasiczkově poezii z doby sbírky *Jaśminowe noce* (1959) se přesto jeví blízká třeba tato Dostalova báseň (bez titulu): *Jesteśmy tylko odbiciem / w żreńnicach obcych / i bliskich // samotni / wtajemniczeni / w kłamstwo słów / stoimy bezradni / z dłońmi pustymi / od dobroci*¹⁶ (báseň datována rokem 1962); *Jsmen jenom odrazem / ve zřítelnících / cizích a blízkých // osamělí / zasvěcení / do lží slov / stojíme bezradní / s dlaněmi opuštěnými / dobrotou*.¹⁷

Rovněž mladistvý neklid, projevující se v Dostalových verších, nemusel být nutně ovlivněn atmosférou básní Różewiczovy debutantské sbírky *Niepokój* (1947). Dostalův neklid není metafyzickým neklidem generace, která prožila okupaci a hledá své místo v poválečném světě, ale je dán touhou prorazit do velkého světa polské literatury

a kultury, autorovými osobními a tvůrčími ambicemi. Władysław Sikora k tomu výstižně podotýká: *Z odstupu je snadnější pochopit, že Dostal měl hodně co říci a jako první prolomil doslova začarované těšínské okruhy. Snad právě on se nejvíce snažil je „překročit“, což se pocíťovalo tenkrát jako úsilí mladých autorů vůbec. Byli netrpěliví, chtěli dobýt Polsko, psát do varšavského literárního tisku, přičemž neznali vlastní hodnotu, nanejvýš ambice. Dostal byl důsledný. Sám jde do Polska, aspoň do Těšína, kde utvoří s několika Těšíňany volné tvůrčí uskupení*.¹⁸

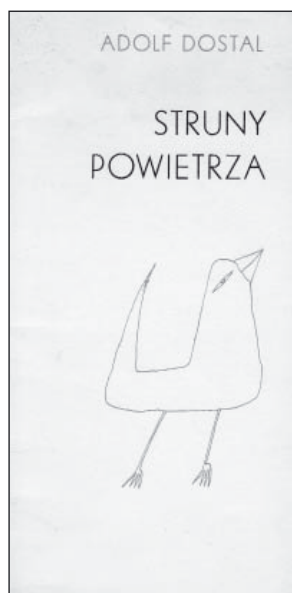
S Jasiczkovou lyrikou spojuje Dostalovy verše i fascinace světem hudby,¹⁹ projevující se jednak dedikacemi některých jeho básní hudebním osobnostem Těšínska (skladateli Pawłu Rdaczovi je věnována báseň *Muzyk*,²⁰ Ireně Myrdaczové báseň *Koncert warszawski*²¹), jednak – a hlavně – poměrně četnými hudebními motivy i citem pro melodii verše, což se funkčně spolupodílelo na estetické hodnotě básnického textu.²² Povšimněme si ještě hudebních motivů v Dostalově lyrice a jejich funkce; naši pozornost věnujeme především stylistickým figurám a básnickým obrazům.²³ (Z potřeby poukázat na hudební kvality verše dáváme v další části příspěvku přednost citacím veršů v polském originále, ale za nimi uvádíme náš překlad.)

Hudební terminologie v básni *Spotkanie z miastem* (Setkání s městem) je součástí metaforického popisu města. Některé akustické jevy, již jsou charakteristické pro větší a hlučnější město, byly pojaty v hudebním diskursu: *śpiewny głos syren, most / grał melodię / tysiąca kroków*.²⁴ Monologická struktura básně odkazuje na člověka, který prožívá *pierwszy dzień* v novém prostředí. Hudební metaforika činí vznešeným běžné, všední akustické jevy, což vede ke zvelebení a idealizaci obrazu města; zdá se nám pravděpodobné, že autor navazuje na básnické postupy Krakovské avantgardy.

Pokud jde o básně *Wieczór w Zakopanem* a *Koncert warszawski*, v obou vystupuje hudební

Sídlo polských škol v Horní Suché, v pozadí farní kostel sv. Josefa, r. 1945, Muzeum Těšínska

Obálka Dostalovy
sbírky *Struny powietrza*
s ilustracemi Tadeusze
Bergera, r. 1970

pojetí smyslových počitků (sluchových či zrakových). Vzájemná záměna počitků neboli synestezie je značně typická pro mladopolskou lyriku, v níž jsou krajinomalby podobně konstruovány jako obrazy nálad a „stavů duše“. Ve *Wieczóru w Zakopanem*, kde *bas opada ciężko ze spróchniałych drzew / tlejących żywicą w przestrzeni gwiazd*, slouží hudební pojmy ve verších w *dolinie kapela dudli mizdrzy i gra / taniec pływającego* k dojmovému (impresionistickému) popisu horské krajiny. Hudební motivy jsou založeny na ohlasech horalské podtatranské hudby, jejíž charakter je dán skupinou lidových hudebníků (horalskou kapelou) a typickým partem kontrabasů i s jeho melodikou a rytmikou. Není ani třeba dodávat, že v hospodách v Zakopanem odedávna hrají horalské lidové soubory.

V prvních strofách básně *Koncert warszawski* se hudební motivika spolupodílí na básnickém zobrazení Wilanowa. Verše *przecieka allegro a opadające półtony* jsou zřejmě hudebním pojetím padajícího deště, jeho šumu a pleskotu v zahradě (parku) paláce ve Wilanově u Varšavy. *Okna /.../ odpoczywają pianisimem wieczoru* signalizují denní dobu (soumraku, podvečera) a její specifickou atmosféru. Nejdůležitějším prvkem je zde ticho, odtud se vzal hudební pokyn „pianissimo“. V obou citovaných verších má hudební pojmosloví dodávat básni pocit, že jde o básníkem bezprostředně vnímané jevy a skutečnosti. V závěru básně byla zobrazena čísi emocionální (vzrušená, s pláčem spojená) reakce na klavírní hru (eventuálně na hru jiného klávesového nástroje, což je však málo pravděpodobné). Pozornost na sebe obrací motivy souznění pláče, jenž se zakládá na klavírní hře, a „pláče“ deště, který je uveden na počátku básně; pozadí lyrické situace (pojaté hudebně) a lyrická událost (opět spojená s hudbou) vytvářejí vzájemně se doplňující celek. Titul básně lze tedy chápat jako na jedné straně „hru“ (i ve zvukovém aspektu) spojenou s deštěm v zámeckém parku ve Wilanově, na druhé straně jako skutečnou nástrojovou hru, jež je výsledkem i formou výrazu emocionálního pohnutí určité osoby (z hlediska motta k básni snad právě klavíristky Ireny Myrdaczówny).

V básni *Dancing w klubie* (Dancing v klubu) je jazz charakterizován nebo „definován“ ve třech po sobě následujících částech, pokaždé otevřených slovem „jazz“:

1) první úryvek se týká smyslovosti jazzu a obsahuje aluzi na swing, který byl v letech své největší popularity (30. a 40. léta 20. století v USA) konzervativními kruhy vnímán jako jev naplněný dekadencí a erotickými narážkami; tyto asociace se ve swingovém tanci objevily např. s ohledem na živelnost, spontánnost, odvážnost kroků a figur (ve verši se snad proto objevují ženské

boky a ve druhé části poprsí): *Jazz / ma w sobie coś / z dojrzałych bioder / kobiecych / jazz / jak pełny biust / w objęciu / włochatych rąk*²⁵ (jazz / má v sobě něco / z dojrálých boků / žen / jazz / jako plně poprsí / v objetí / chlupatých rukou);

2) ve druhém úryvku se kromě pokračování myšlenky obsažené v první části objevuje existencialismus jako filozofický kontext jazzu; tento filozofický směr byl zejména populární v uměleckých kruzích i u jejich publika v poválečných letech; také se stal součástí specifického způsobu či modelu života (pocit nesmyslnosti světa, hedonismus jako lék na „existenciální bol“) a stylu bytí (ve smyslu *emploi*, tedy použití: černý svetr, cigareta, zahlobanost; místa setkávání: kavárny, bary a jazz); jazz byl tak hudbou v pozadí existencialistického postoje, jenž se tehdy projevoval v mezilidských relacích – u stolků v klubech a kavárnách: *abażurów / plugawy / egzystencjalizm*²⁶ (stínítek / bídny / existencialismus);

3) třetí úryvek obsahuje zamyšlení nad specifikou jazzového rytmu; synkopový charakter působí – podle básníkovy názoru – dráždivě na psychiku člověka (*przetarcą każdy nerw* – prošívá každý nerv); navíc můžeme ve spojení *konająca trąbka* (umírající trubka) hledat popis specifických prostředků výrazu užívaných při hře jazzových trumpetistů – sólistů (např. hladké, glissandové uzavírání fráze nebo celých částí); „stop“ a pauza v textu mohou poukazovat na náhlou pauzu (to je také v jazzu často používaný prvek nazývaný stop-time), který rovněž může představovat přípravu na základní výrazový prostředek jazzu – improvizaci: *jazz / przetarcą każdy nerw / synkopą / konającej trąbki / stop // miejsce na podtekst*²⁷ (jazz / prošívá každý nerv / synkopou / umírající trubky / stop // místo na podtext).

Hudební výraz *śpiew* (zpěv) v básni *Słyszę* (Slyším) působí jak v jednoduchém popisu akustických jevů (*śpiewa słowik; śpiewa dziewczyna; śpiewa matka*), tak v metaforických významech (*śpiewa echo i las*), a dokonce vytváří opozici či kontrast k šepotu – *szeptu* (*szeptą kroki*) a *chrząkaniu*, tedy chroptění (*pióro /.../ chrząka*); to, co zpívá, je básníkem vnímáno pozitivně a ideálně; zatímco kroky *gniotą ciszę* (drtí ticho) a pero *orze białą pustynię* (oře bílou poušť), což poukazuje na skutečnost, že tyto činnosti v sobě obsahují námahu a neklid: *Stucham, jak śpiewa słowik, / śpiewa echo i las / i woda płynąca / i noc swą ciszą gwiazd. // Jak śpiewa dziewczyna, / gdy zbiera kwiaty, / wianuszek z wodą płynie... // Jak śpiewa matka, / karmiąca dziecię, / ciepłym mlekiem i słowami... // Jak szeptą kroki / gniojące ciszę, / i pióro jak chrząka / orząc białą pustynię*.²⁸

Svým způsobem zaujme také báseň *Pomnij* (Vzpomeň si), jež sice přímo neobsahuje hudební motivy, ale můžeme zde nalézt aluzivní návaznosti

na dramatické válečné události (vyhlazení židů), z něhož se téměř zázrakem zachránil známý polský klavírista a skladatel Władysław Szpilman (1911–2000), autor vzpomínkové knihy *Pianista* (1946), jejíž některé části mohou vytvářet historicko-společenský kontext textu. Báseň je ostatně tomuto umělci věnována. Ze Szpilmanovy rodiny se před holocaustem již nikdo nezachránil a návaznost na jeho osobní situaci je přítomna v těchto verších: *Gdy rosą żalu / błyszczące twe oczy / i rysy sine / przeorały głęboko twarz, / czytając z ostatnich / gorących promieni słońca / imiona najdroższych, / którzy już nie wrócą, / chociaż powrotu ich czekasz / drżący przed każdym świtem.*²⁹

Konečně báseň *Muzyk* (Hudebník) je básnickým zobrazením hry na některý hudební nástroj, který není konkrétně pojmenován. Z toho, že hudebník po hře *prostuje kolana* (narovnává kolena) můžeme usoudit, že vstává a odkládá nástroj – pravděpodobně strunný (snad violoncello, kytaru, loutnu apod.). Hudba, která plynula ze strun, je v básni chápána metonymicky, chvějící se struny (zvuky) *rozptylują się w cztery strony facjaty* (rozpouští se ve čtyřech rozích vikýřů); zvuky se šíří koncentricky, vždyť jsou akustickou vlnou, vyplňují místnost, v níž hudebník hraje, a způsobují chvění okenních tabulí. Hudebník hraje pravděpodobně v podkroví, nebo možná na střeše, v noci až do příchodu svítání. Hra a východ slunce jsou v básni symbolickými událostmi. Hudebník hraje dlouho, až do svítání, jako by svou hrou toužil uspíšet východ slunce. V okamžiku, kdy se objeví sluneční světlo, což je vyjádřeno synestazií (*okna / podniosą krzyk / wschodzącego słońca / i sklepienie / przejrzy białością*; okna / zesilují křik /

vycházejícího slunce / a klenba / průhlední bělostí), jeho hra vstupuje do nové tajemné fáze; jako by sluneční svět byl zároveň iluminací. Hudebník, jenž *ucieka / z zamkniętymi powiekami* (běží / se zavřenýma očima), *podnosi /.../ jakiś ciężar* (zdvihá /.../ nějaký náklad) a *reçe wyciąga do strun powietrza* (ruce natahuje za strunami vzduchu), je silně rozrušený, prochází jakousi extází. Jeho dřívější hra byla tedy jen určitou přípravou k daleko tajemnějším (snad tvůrčím) činům, které se odehrávají mimo dočasnost. Gesto natažených rukou, jimiž chce hudebník hrát na *strunach powietrza* (strunách vzduchu), může vyjadřovat touhu vytvořit či uskutečnit cosi, co překračuje hranice umění. Hudba dovoluje lyrickému subjektu za určitých okolností vykročit za reálný, dočasný svět, sama pak symbolizuje možnosti (hudební) umělecké tvorby a (fyzickou i metafyzickou) povahu umění.

Z logiky věci a snad i z naší interpretace hudebních motivů vyplývá, že báseň *Muzyk* tvoří jakýsi významový vrchol sbírky Adolfa Dostala. Je zásluhou zkušeného a citlivého editora sbírky *Struny powietrza* Władysława Sikory, že kniha dostala název vycházející z hudebního kontextu Dostalovy poezie.

Básník jediné, posmrtně vydané sbírky hledal univerzální hodnoty, životní ideály, zdůrazňoval víru v člověka, přírodu a svět. Nešel úzkou cestou vyměřenou regionální poezii Těšínského Slezska, nepropadl nástrahám číhajícím na místní autory společensky i politicky angažované lyriky. Adolf Dostal by neměl být zapomenut, přestože po sobě nezanechal tzv. velké dílo a tragický osud mu nedovolil, aby překonal skromné básnické počátky.

POZNÁMKY

- Władysław Sikora v této souvislosti připomíná Wilhelma Galgonka z Pudlova, studenta krakovské Akademie krásných umění, jenž tragicky zemřel v Tatrách v zimě roku 1932. Velmi mladí umělci také Alfons Bajorek a Karol Polok. Těmto výtvarníkům věnoval Karol Piegza brožuru *Malarze śląscy. Garść wspomnień pośmiertnych o tych, którzy umiłowali sztukę* (1937). Srov. Sikora, Władysław: Adolf Dostal. In: Wielokropki. Katowice 1982, s. 48.
- Srov. Sikora, W.: Adolf Dostal, s. 50–53.
- Dopis Wilhelmu Przeczakovi z 22. března 1958 odeslaný z Horní Suché, viz Sikora, W.: Adolf Dostal, s. 53; Adolf Dostal. In: Korzeny, J. – Sikora, W. (edd.): *W górę doliny – Zaolziańscy ludzie pióra*. Český Těšín 1992, s. 10.
- Rosner, Edmund: Adolf Dostal – Poeta młodzieńczej nostalgii. In: *týž: Literatura polska z czeskiego Śląska*. Cieszyn 1995, s. 124.
- Dostal, Adolf: *Návrat*. Červený květ, 1959, č. 11, s. 288 (přel. Věnceslav Juřina); Dostal, Adolf: *Růže*. Červený květ, 1963, č. 3, s. 77 (přel. Věnceslav Juřina).
- Jasiczek, Henryk: *Ostatni wiersz*. Zwrot, 1963, č. 6, s. 15.
- Literární měsíčník, 1977, č. 6, s. 152–156.
- Dostal, Adolf: *Návrat*. Tvar, 1992, č. 21, s. 5 (přel. Erich Sojka).
- Dostal, Adolf: *Schody wiodą do nikąd*. Kalendarz Śląski 1967, 1966, s. 159–160. Povídka je datována rokem 1961.
- Sikora, Władysław: Adolf Dostal (15 IV – 9 VI 1963). *Biuletyn, SLA*, sv. 1., 14. 4. 1978, s. 32–33.
- Gaudyn, Janusz: *Nierozkwitłe stokrocie*. Zwrot, 1963, č. 6, s. 15.
- Dostal, Adolf: *Struny powietrza*. Český Těšín 1970, s. 18.
- Dostal, Adolf: *Matka*. Literární měsíčník, 1977, č. 6, s. 152 (přel. O. Rafaj).
- Tamtéž, s. 22.
- Dostal, Adolf: *Pieta*. Literární měsíčník, 1977, č. 6, s. 154 (přel. O. Rafaj).
- Tamtéž, s. 39.
- Dostal, Adolf: *** (Jsem jenom odrazem). *Literární měsíčník*, 1977, č. 6, s. 156 (přel. O. Rafaj).
- Sikora, W.: Adolf Dostal, s. 49.
- Srov. Martinek, Libor: „Zůstaň člověkem.“ K problematice života a díla Henryka Jasiczka. In: *týž: Polská literatura českého Těšínska po roce 1945*. Opava 2004, s. 48–111; *týž: Związek literatury i muzyki w dziele Henryka Jasiczka*. Zwrot, 2004, č. 3, s. 17–23.
- Dostal, Adolf: *Muzyk*. In: *Struny powietrza*, s. 30.
- Dostal, Adolf: *Koncert warszawski*. In: Horzyk, P. (red.): *Odnajdywanie siebie, Almanach Grupy literackiej '63* (1963–2003). Český Těšín, 2003, s. 15.
- Touto problematikou jsme se částečně zabývali v polsky psaném příspěvku *Związek literatury i muzyki w utworach pisarzy cieszyńskich Henryka Jasiczka, Adolfa Dostala i Jana Pyszki*. In: Lachman, M. – Wiśniewski, J. (red.): *Muzyka i muzyczność w literaturze od Młodej Polski do czasów najnowszych* (I). (Acta Universitas Lodzensis. Folia Litteraria Polonica, 2012, č. 1). Łódź 2012, s. 180–199. Nyní jsme naši analýzu Dostalovy poezie podstatně prohloubili a značně rozšířili.
- Za konzultaci problematiky vztahu básnického slova a hudby děkuji Mgr. Jerzemu Wiśniewskému (Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego), který se daným interdisciplinárním vztahům dlouhodobě věnuje. Díky tomu naše úvahy vycházejí z východisek známých rovněž z polské literární tradice.
- Dostal, Adolf: *Spotkanie z miastem*. In: *Struny powietrza*, s. 32.
- Dostal, Adolf: *Dancing w klubie*. In: *Słowa i krajobrazy*. Katowice 1980, s. 49.
- Tamtéž.
- Tamtéž.
- Tamtéž, s. 57.
- Tamtéž, s. 61.

Počátky učňovského vzdělávání v Těšíně a Českém Těšíně

K výročí dnešní Albrechtovy střední školy

Ilona Pavelková

V uplynulém školním roce (2013/14) zahájila novou éru odborného vzdělávání na Těšínsku *Albrechtova střední škola, Český Těšín*. Byla pojmenována podle habsburského arciknížete Albrechta (1817–1895), jenž jako držitel Těšínské komory přispěl v 19. století ke vzniku odborných škol na Těšínsku (Rolnická škola v Chotěbuzi v roce 1872). Název přísluší škole od 1. ledna 2014. Nahradil přechodný název *Střední odborná škola*, který byl stanoven s účinností od 1. července 2013. Škola tehdy vznikla sloučením dvou dosavadních českotěšínských středních odborných škol – *Střední školy hotelové, obchodní a polygrafické*¹ a *Střední školy zemědělské*. Historie Střední školy hotelové, obchodní a polygrafické, Český Těšín, příspěvkové organizace (jedné z přímých předchůdců Albrechtovy střední školy), se odvíjí od roku 1945. Tradice výchovy a vzdělávání učňů na Těšínsku, k níž se ústav hlásí, je staršího data a sahá do 19. století.

Tradice vzdělávání učňovské mládeže v Těšíně a Českém Těšíně

Návrh na zřízení Živnostenské školy pokračovací v Těšíně podal živnostenský pomocný spolek roku 1874 slezské zemské školní radě, o rok později došlo k jeho schválení. Německá živnostenská škola pokračovací (*Gewerbliche Fortbildungsschule in Teschen*) byla otevřena při státní realce v Těšíně od školního roku 1875/76. Řídil ji osmičlenný školní výbor jmenovaný slezskou zemskou školní radou. Členové kuratoria byli voleni na dobu tří let. Výbor se skládal ze starosty obce, jednoho zástupce živnostníků a volených členů. Výuka byla zajišťována vyučujícími dalších těšínských škol. Škola disponovala čtyřmi ročníky – dvouletým přípravným a dvouletým pokračovacím. V přípravných třídách se vyučovala němčina, počty, psaní a kreslení, ve druhém ročníku učňům přibyla geografie. V prvním pokračovacím ročníku byla vyučována němčina, počty, geografie, přírodní vědy, fyzika, odborné kreslení a rýsování. Ve druhém pokračovacím ročníku absolvovali předměty jako je němčina, počty, obchodní nauka, přírodní vědy, fyzika, odborné kreslení a rýsování. Školu navštěvovalo kolem 300 učňů různorodých oborů. Vedle obchodníků se jednalo o stavební řemesla (sklenář, kamnář, zedník, klempíř), mechanická a technická řemesla (puškař, bednář, zámečník, kovář), umělecká

řemesla (knihař, tiskař, soustružník, lakýrník, malíř pokojů), chemicko-technická řemesla (koželuž), potravinářská řemesla (pekař, řezník, mlynář, cukrář), oděvní řemesla (kloboučník, kožešník, řemenář, sedlář) či jiná odvětví (holič). Školní rok probíhal od 1. října do 31. května. Počátkem roku 1890 získala škola nový statut. Vyučovacím jazykem byla němčina.

S ohledem na poslední zmíněnou skutečnost se v roce 1908 polská Macierz Szkolna (Matice školská) zasadila o zřízení polské živnostenské školy. Došlo k tomu v roce 1910. Škola disponovala dvěma třídami a třetí přípravnou.²

Po rozdělení Těšína v roce 1920 došlo k situaci, kdy nově vzniklé město Český Těšín postrádalo zařízení určené k výchově učňů. Proto 7. března 1922 jednala správní komise Českého Těšína na schůzi o nutnosti zřízení pokračovacích škol. Touto záležitostí byl pověřen přípravný výbor, který byl sestaven ze zástupců obce, školy a živnostnictva. Zvoleni byli vládní komisař Jindřich Štelovský (za zástupce obce), architekt Eugen Fulda (za živnostníky), obchodník Alois Horaček (za obchodníky), podnikatel Karel Prochaska (za tovární podnikatele) a ředitel měšťanské školy František Schonowski (za zástupce škol). Jako náhradníci byli zvoleni ředitel gymnázia Antonín Landsfeld, dámský krejčí Stanislav Křenek, obchodník Gustav Pollak, továrník Adolf Fasal a odborný učitel Ludwig Thurza. Na základě usnesení výboru byly podány návrhy na zřízení české a německé dvoutrídní živnostenské pokračovací školy (do níž se přihlásilo 161 učňů). Dále se jednalo o zřízení dvoutrídní německé, v případě potřeby dvoutřídní české kupecké pokračovací školy (do této se přihlásilo 26 učňů). Pro umístění českých škol byly navrženy prostory v budově české obecné školy a německých v budově německé dívčí měšťanské školy.

Na základě tohoto jednání byla zaslána 19. května 1922 slezské zemské vládě v Opavě žádost o zřízení Živnostenské školy pokračovací s vyučovacím jazykem českým v Českém Těšíně (Česká živnostenská škola pokračovací). Žádost byla odůvodněna počtem 148 učňů, jež zaměstnávali místní živnostníci, a dále závazkem správní komise města Českého Těšína, která se zavázala bezplatným propůjčením tříd v české obecné škole pro vyučování na živnostenské škole pokračovací a úhradou běžných výdajů ročního rozpočtu (včetně světla a otopu). Z místních činitelů přislíbilo ročně přispívat sedm živnostenských společenstev

a Jednota továrních podnikatelů. Finanční podporu přislíbila i Zemská správní komise v Opavě a Obchodní a živnostenská komora v Opavě. Výbor ve své žádosti apeloval na schválení stanov a učebních osnov pro výše zmíněnou školu a rovněž žádal o povolení stálé subvence pro trvalé vydržování v zákonně stanovené výši.

Škola byla zřízena jako trojtřídní a přidělena ke 12. inspekčnímu obvodu, inspektorem byl ustanoven Ing. Karel Gregor v Přerově. Zástupcem státní správy vyučovací byl do školního výboru jmenován Antonín Klvaňa, inspektor v Orlové.

Školní rok byl zahájen 1. října 1922 v prostorách české obecné školy.³ Jeho délka byla stanovena na sedm měsíců, a měla tedy trvat do 30. dubna. K povinným předmětům na trojtřídních školách pokračovacích patřily: vyučovací jazyk, psaní, počty, kreslení a rýsování. Z živnostensko-obchodních předmětů to byly: písemnosti, živnostenské počty, živnostenská kalkulace, živnostenské účetnictví, odborné kreslení a rýsování, z odborných nauk se jednalo o nauku o stavivu, stavitelství, technologii dřeva, technologii kovů, nauku o motorech, nauku o látkách pro živnosti oděvní, nauku o potravinách a pochutinách a občanskou nauku. Ředitelem a správcem školy byl ve 30. letech 20. století Pravoslav Machara. Německá všeobecná živnostenská škola pokračovací byla zřízena rovněž na základě žádosti přípravného výboru z 19. května 1922. Sídliila v Hasnerově ulici (Sokola Tůmy). Ve 30. letech 20. století stál v jejím čele Ludwig Thurza. Kromě všeobecných živnostenských škol pokračovacích se ve stejném období ve městě nacházela Česká odborná škola pokračovací pro holiče, kadeřníky a vlásenkáře, jež sídlila rovněž na Mechově ulici. Jejím správcem byl Arnošt Brunner.⁴

Učňovský dorost byl do roku 1938 na Těšínsku školen především ve všeobecných živnostenských pokračovacích školách, přiřčených k občanským a měšťanským školám. Vlivem pomnichovských a válečných událostí mezi lety 1938–1945 došlo k likvidaci českého školství v Českém Těšíně. Mládež byla po strážce školní výchovy zanedbávána, což se projevilo především v absenci jazykových znalostí a základních znalostí všeobecného vzdělání obecných škol. Jednou z priorit po osvobození bylo řešení otázky učňovského školství. V Českém Těšíně mohla vzniknout Učňovská škola.

Počátky Učňovské školy v Českém Těšíně v letech 1945–1948

Učňovská škola v Českém Těšíně byla zřízena jako veřejná škola pro odborné školení pracujících dorostu. Na počátku jejího vzniku stál výnos ministerstva školství a osvěty z 20. července

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA.
Učňovská škola v Českém Těšíně

Škola: _____
Odborné oddělení pro: slavní činnosti
Odborná třída pro: malíř a natírači
Oddělení různých živností. _____

Číslo katalogu: 15

VYSVĚDČENÍ.

Jméno a příjmení: Jan Vlček
Den, měsíc a rok narození: 1. srpna 1920
Rodišť: Opava v Těšíně Země: Moravskoslezská
Národnost: česká Státní příslušnost: ČSR
Chodil(a) jako učeň - učednice živnosti malířsko-natíračské
ve školním roce 1945/46 do prvního ročníku učňovské školy.
Podle výkonů a chování byl(a) takto posouzen(a):

Chování	<u>bezúhonné</u>
Celkový prospěch	<u>prospěl s vyznamem</u>
Vyučovací předmět	Prospěch
<u>Občanská a politická výchova</u>	<u>chvalitebný</u>
<u>Obchodní nauka</u>	<u>chvalitebný</u>
<u>Odborné počty</u>	<u>chvalitebný</u>
<u>Odborná nauka</u>	<u>rytmový</u>
<u>Odborné kreslení</u>	<u>rytmový</u>

2-433. — 1946. Státní nakladatelství. Všechna práva vyhrazena. — 6213

1945. Podmínky pro její zřízení připravoval Emanuel Ovčáří, smluvní učitel učňovské školy v Sušici v Čechách. Probíhala jednání o umístění školy do vhodného objektu. Dne 8. srpna 1945 byly předloženy městskému národnímu výboru v Českém Těšíně stanovy školy v pěti vyhotoveních k potvrzení. Od 3. do 9. září 1945 pak probíhal zápis žáků, kterých bylo přijmuto 280. V době konání zápisu došlo k rozhodnutí o přidělení školní budovy. Šlo o prostory v budově č. p. 19 v Masarykových sadech. Původně se jednalo o osm učeben v přízemí a v prvním poschodí. Pravidelná výuka byla zahájena 12. září 1945 v odděleních: obor kovodělný, stavební (malíři), dřevodělný, oděvní, potravně-obchodní, obor „holičsko-kadeřnicko-vlásenkářský“.

V průběhu prvních měsíců školního roku se počet učňů ve škole zvyšoval. V prvním školním roce se pohyboval kolem devíti stovek. Učňi byli rozděleni do 30 tříd a škola nabízela 15 učebních oborů: *automechanik, elektrotechnik, holič,*

*Závěrečné vysvědčení
Jana Vlčka, žáka prvního
ročníku Učňovské školy
v Českém Těšíně, r. 1946,
Albrechtova střední škola*

Žáci třídy K1B Učňovské školy v Českém Těšíně, vlevo vzadu stojí vyučující Bohuslav Pokluda, únor 1947, Albrechtova střední škola

instalatér, klempíř, krejčí dámský, krejčí pánský, kuchař, malíř, obuvník, pekař, prodavač, řezník, truhlář a zámečnick. Prvními smluvními pedagogy byli Oskar Cywka, Gustav Kaleta, Emanuel Ovčáří, Jiří Trnka a Čeněk Zámečnick.⁵ Pro výuku odborných předmětů byli postupně získáváni jako externisté řemeslníci a živnostníci z Českého Těšína. Nadřízeným orgánem školy byl Inspektorát učňovských škol – 17. obvod se sídlem v Ostravě. Ředitel nebyl v prvním školním roce definitivně jmenován. Emanuel Ovčáří vystupoval prozatím jako zástupce ředitele.

Škola zahájila svou činnost ve velice náročných podmínkách. Jen samotná budova byla ve velmi neutěšeném a zanedbaném stavu. V korespondenci z prvních let existence školy si nelze nepovšimnout četných žádostí, adresovaných městskému i okresnímu národnímu výboru, inspektorátu v Ostravě i ministerstvu školství a osvěty v Praze o materiální pomoc pro vybavení školy. Ve spolupráci s úřadovnou Ústředního svazu řemesel a hospodářských skupin v Českém Těšíně byli vyzváni řemeslníci a živnostníci k uspořádání veřejných sbírek ve prospěch školy. Například Obchodní a živnostenská komora v Opavě udělila koncem roku 1946 ze svých rozpočtových prostředků příspěvek ve výši 28 000 korun.⁶ Vedení školy se rovněž obracelo na jednotlivé podniky a závody se žádostmi o poskytnutí materiálu, na němž by pak žáci mohli vykonávat praktická

cvičení. K 30. lednu 1947 byly od Ministerstva školství a osvěty získány příspěvky na zařízení a pomůcky ve výši 165 000 korun. Ve školním roce 1946/47 se podařilo vybavit sedm učeben. Sborovna a kabinety tehdy získaly základní vybavení a škole byl přidělen první psací stroj. Pokračovala obnova vnitřních prostor budovy. K výuce se podařilo zajistit základní didaktické pomůcky pro všechny učební obory, byly položeny základy k učitelské i žákovské knihovně a pro tzv. kovoobory bylo získáno dílenské zařízení.

Škola se rovněž postarala o materiální zajištění svých žáků, především těch nejpotřebnějších. Řadě z nich (650 učňů) bylo předáno šatstvo a obuv, jež dodaly Československý červený kříž, odbor péče o mládež okresního národního výboru Český Těšín a mezinárodní fond UNICEF.⁷

Učni všech oborů a tříd navštěvovali školu jeden den v týdnu. Vyučování probíhalo dopoledne i odpoledne. Byly vyučovány pouze teoretické předměty, pro praktická cvičení se zatím nepodařilo získat potřebné dílny. Platné směrnice určovaly 16 vyučovacích hodin výuky. Tato kvóta se nedařila plnit, vyučování ve všech třídách a oborech trvalo 10–12 vyučovacích hodin. Škola otevřela pouze třídy prvních a druhých ročníků, starší učni se účastnili přímo závěrečných učňovských zkoušek. Hodnocení učňů při prvních závěrečných zkouškách bylo velice špatné. Téměř třetina z 215 učňů byla klasifikována jako „naprosto neschopný“. Rovněž učni prvních a druhých ročníků nedosahovali na konci školního roku uspokojivých výsledků. Zápisy z pedagogických porad uvádějí, že měli problémy jak s docházkou do školy, tak s kázní a jejich základní vědomosti byly velice chabé.

Od 1. ledna 1947 došlo ke změně názvu na *Základní odborná škola* (ZOŠ). Počínaje 1. dubnem 1947 byl ukončen provizorní stav v postavení učitelského sboru a tzv. zatímní správce Emanuel Ovčáří byl jmenován ředitelem školy.

Školním rokem 1947/48 byla ukončena první etapa budování školy. Můžeme konstatovat, že se podařilo dostačujícím způsobem zajistit její základní vybavení, upevnila se vnitřní organizace, došlo k podstatnému rozšíření učitelského sboru a snížení neúměrně vysokých počtů učňů a učebních oborů. Ve srovnání s prvními dvěma lety působení školy, kdy bylo do 15–16 učebních oborů zapsáno kolem tisíce učňů, se snížily stavy zhruba na polovinu. Vyprofilovalo se sedm učebních oborů, a sice automechanik, holič, dámský krejčí, prodavač, truhlář, zedník a zámečnick. Učni jiných oborů byli přerazeni na okolní základní odborné školy, a to do Bohumína, Frenštátu pod Radhoštěm, Frýdku, Orlové a Ostravy. U všech tříd, ročníků a oborů bylo předepsáno 16hodinové vyučování a žáci tedy docházeli do školy již na dva

Třída H2 ve školním roce 1946/47 před hlavním vchodem školy, vyučující zleva: Ludvík Rada, Jan Pindur, Oldřich Pluháček, Oskar Cywka, Adolf Šlosárek, Emanuel Ovčáří (ředitel), Zdeňka Tyrlová, Karel Blahut, červen 1947, Albrechtova střední škola

dny v týdnu. Pro dojíždějící učně ze vzdálenějších míst byla od září 1947 v prostorách suterénu sousedních školních budov zřízena žákovská noclehárna s kapacitou 20 osob.

V tomto období již škola získala zbývajících pět učeben v budově školy. V prvním a druhém poschodí se vyučovalo teoretickým předmětům, v přízemních učebnách byly zřízeny dvě dílny pro kovoobory, truhlářská a krejčovská dílna. Všechny dílny disponovaly nejzákladnějším zařízením, nářadím a cvičným materiálem. Z technického vybavení byla dokončena instalace rozhlasového zařízení a ve všech učebnách byly umístěny reproduktory. Automatické zvonení umožňovaly ústřední signalizační hodiny. Podařilo se zakoupit projekční přístroj k promítání krátkých školních filmů.

S ohledem na celkové zlepšení provozních podmínek se mohli učitelé začít více věnovat mimoškolní osvětové a kulturní činnosti. Závěrem školního roku 1947/48 pořádala škola hromadný čtyřdenní zájezd do Prahy pro 300 učňů. Uskutečnily se první větší akce v rámci odborného vyučování, jmenujme např. soutěž budoucích holičů a kadeřnic v krasočesání. Soutěž se konala v budově školy a zúčastnilo se jí 17 učňů česko-těšínské ZOŠ a učni škol okresů Frýštát, Frýdek a Frenštát pod Radhoštěm.⁸

Závěrem

Komunistický převrat v únoru 1948 otevřel další kapitolu tohoto významného česko-těšínského pedagogického zařízení. Učňovská škola v následujících letech několikrát změnila název i zřizovatele. Ve své novodobé historii vychovala 17 000 absolventů a prošla řadou proměn. Obory byly zaváděny a rušeny podle potřeby a využití na trhu práce. Původní zaměření školy na technické a stavební obory se postupně transformovalo na gastronomii a obchod (od školního roku 1958/59). Technické obory byly rušeny nebo postupně převáděny na jiná vzdělávací zařízení v někdejší Severomoravském

kraji. Od roku 1994 se škola jako *Integrovaná škola obchodního podnikání* zařadila mezi střední školy. Nabízela studijní i učební obory. Od roku 2006 bylo zaměření na gastronomii a obchod rozšířeno o hotelnictví a turismus. Významnou změnu v oborové struktuře přinesl rok 2008, kdy byl zcela nově otevřen obor polygrafie. Škola se jeho zřízením stala jedinou v Moravskoslezském kraji a pátou v republice, kde je tento obor k dispozici (Praha, Brno, Olomouc a Rumburk).

Proměny školy se především v posledních dvou desetiletích promítly i do jejího kvalitativního rozvoje i kvantitativního růstu. Z původní malé učňovské školy se postupně vyvinula velká víceoborová střední škola. Od roku 2000 došlo k její částečné stabilizaci. Nijak výrazně se nemění skladba oborů ani počet studentů. Škola patří mezi největší odborné střední školy v regionu i v republice, čítá více než tisíc studentů. O zvýšení její úrovně a úspěšnosti usiluje s maximálním nasazením vedení školy a pedagogický personál.

V roce 2013 škola vydala ve spolupráci s Muzeem Těšínska almanach podrobně mapující její minulost i současnost.⁹

Tablo třídy D3 z let 1947–1950, vyučující zleva: Emanuel Ovčář, Ervín Martinů, Jaroslav Blažej, Vojtěch Vízek, Gustav Kaleta, Helmut Konečný, červen 1950, Albrechtova střední škola

POZNÁMKY

- 1 Tato škola v průběhu své existence často měnila svůj název: 1947 Základní odborná škola; 1953 Závodní učňovská škola; 1954 Závodní učňovská škola místního hospodářství; 1955 Učňovská škola místního hospodářství 136; 1958 Učňovská škola; 1979 Střední odborné učiliště; 1982 Střední odborné učiliště společného stravování; 1990 Střední odborné učiliště Frýdecká 32; 1991 Střední odborné učiliště obchodního podnikání; 1994 Integrovaná střední škola obchodního podnikání; 2006 Střední škola hotelová a obchodně podnikatelská, Český Těšín, příspěvková organizace; 2011 Střední škola hotelová, obchodní a polygrafická, Český Těšín, příspěvková organizace; 2013 Střední odborná škola, Český Těšín, příspěvková organizace; 2014 Albrechtova střední škola, Český Těšín.
- 2 Bogus, Marzena: Szkoły i szkolnictwo w Cieszyń w latach 1848–1918. In: Bogus, M. a kol.: Dzieje Cieszyńa od pradziejów do czasów współczesnych. T. 3. Cieszyń od Wiosny Ludów do III Rzeczypospolitej, Cieszyń 2010, s. 147–162, zde s. 159–160; Erster Jahresbericht über die Gewerbliche Fortbildungsschule in Teschen. Schuljahr 1875/76. Teschen 1876, s. 1.; Dreizehnter Jahresbericht über die Gewerbliche Fortbildungsschule in Teschen. Schuljahr 1887/88. Teschen 1888, s. 4; XXIII. Jahresbericht über die Gewerbliche Fortbildungsschule in Teschen. Schuljahr 1897/98. Teschen 1898, s. 1–6.
- 3 Česká obecná škola sídlila v době svého zřízení v prostorách Pečovatelského domu Sv. Jan na Frýdecké ulici, od roku 1924 v Mechové ulici (dnes Komenského ulice), viz Gaura, Karel: Školství v Českém Těšíně. In: Grobelný, A. – Čepelák, B. (edd.): Český Těšín 50 let městem. Studie a materiály k minulosti a výstavbě města. Ostrava 1973, s. 231.
- 4 Zemský archiv v Opavě, fond Zemská vláda slezská Opava, inv. č. 1956, sign. III, V-50, č. k. 3681 (čj. 324/1925). Srov. Málková, Květoslava: Vývoj živnostenské otázky v rakouském Slezsku. Bruntál 2010, s. 177; Všeobecný adresář města Český Těšín. Český Těšín 1932, s. 21–22.
- 5 Státní okresní archiv Karviná, fond Živnostenská škola pokračovací, inv. č. 1.
- 6 Tamtéž, inv. č. 2, č. k. 1.
- 7 Tamtéž.
- 8 30 let učňovské školy v Českém Těšíně. Český Těšín 1975, s. 12–16.
- 9 140 let historie odborného školství v jedné česko-těšínské střední škole. Český Těšín 2013.

Lipovski, Radek: Lidé poddanských měst Frýdku a Místku na sklonku tradiční společnosti (1700–1850). Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě 2013, 495 s., ISBN 978-80-7464-194-7

Podrobná historicko-demografická studie sleduje vybrané aspekty ze života společnosti slezského Frýdku a moravského Místku mezi lety 1700–1850. První část knihy analyzuje demografický vývoj zdejší populace, tedy především otázky spjaté s porodností, sňatečností a úmrtností. Další část je věnována nekatolickému obyvatelstvu, vedle ojedinelých protestantů (či příslušníků jiných křesťanských vyznání) především židovské komunitě. Autor se dále zaměřil na témata jako je tehdejší praxe a průběh pozůstalostního řízení či každodennost (mj. oděv či domácnost). Publikace, opatřená tabulkami, poznámkovým aparátem, obsáhlým soupisem pramenů a literatury, rejstříky a dalšími nezbytnými částmi, vhodně vyplňuje dosavadní mezeru v poznání každodennosti sousedících měst slezsko-moravského pomezí na sklonku raného novověku a v počátcích novověku.

Górecki, Jan: Ślężacy w Kalwarii Zebrzydowskiej. Studium historyczno-pastoralne pielgrzymowania Ślęzaków do Kalwarii Zebrzydowskiej. Katowice: Jan Górecki – Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach 2013, 356 s., ISBN 978-83-7593-190-7

Nová studie kněze katovické arcidiecéze, jenž valnou část svého badatelského zájmu zasvětil výzkumu poutních tradic v Horním Slezsku, je věnována poutím Slezanů do jednoho z nejvýznamnějších poutních míst v Polsku, malopolské Kalvárie Žebrzdovské. V poměrně rozsáhlém textu se zaměřil rovněž na poutníky a poutě z Těšínska. Především některé horské obce na Těšínsku jsou s Kalvárií úzce spjaty (např. Jistebná, Koňákov). Je rovněž připomenuto staré právo „asisty“ mládenců a dívek z Frýdku, Skočova a Těšína při srpnových mariánských poutích na Kalvárii. Mezi textovými přílohami najdeme excerpce či edice řady zajímavých archivních pramenů (např. soupis poutí z farnosti sv. Máří Magdalény v Těšíně

ve 20. století podle farní kroniky) či rozhovory s pamětníky. Kniha je opatřena bohatým obrazovým doprovodem.

Konečný, Radim – Butula Cichá, Marie – Roháčová, Magdaléna – Müller, Libor: Plicní sanatorium v Jablunkově. Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd Frýdek-Místek 2013, 219 s., ISBN 978-80-86166-36-0

Velkoryse pojatá publikace byla vydána u příležitosti několika výročí jedinečného zdravotnického komplexu, jež připadají na letošní rok. Zevrubně si všímá historického vývoje sanatoria a jeho architektury včetně představení významných osobností spjatých s touto léčebnou. Další část je věnována umělecké výzdobě zařízení (výtvarné umění, sochy, dobový interiérový design). Nechybí rovněž pojednání o historii parku a arboreta. Na tuto kapitolu vhodně navazuje Index plantanarum. Kniha je opatřena řadou unikátních, povětšinou neotřelých vyobrazení. Zodpovědný přístup autorů k uchopení tématu a důstojná typografická úprava činí z publikace úhelný kámen k poznání nejen tohoto významného léčebného zařízení, ale i cenný příspěvek k dějinám nejvýchodnějšího města České republiky.

Janišová, Jana – Janiš, Dalibor: Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516 (Počátky kodifikace zemského práva na Moravě). Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci 2013, 196 s., ISBN 978-80-87382-34-9

V rámci projektu zaměřeného na výzkum vývoje právních norem na Moravě v raném novověku vychází monografie věnující se zemskému zřízení z roku 1516, jež nebylo dosud podrobněji zpracováno. Autorská dvojice jej nejen zpřístupňuje formou precizní kritické edice, ale rovněž práci doplňuje o zevrubný rozbor problematiky vzniku moravských zemských zřízení, pramenů práva a analýzu jednotlivých článků, z nichž mimochodem vycházeli i autoři sestavující hornoslezské (opolsko-ratibořské a těšínské) právní kodexy v 60. a 70. letech 16. století.

Města a obce Těšínska se představují

Jablunkov

Nejvýchodněji položené město České republiky Jablunkov leží v Jablunkovském průmysku, na soutoku Lomné s Olší, obklopen vrcholy Girová, Kozubová, Kyčera či Velký Stožek.

Původní osada, později tzv. Starý Jablunkov, bývá lokalizována do katastru dnešních obcí Hrádek nebo Návsí.

Předpokládá se, že před rokem 1447 byla zničena nájezdníky ze sousedních Uher a osídlení bylo poté situováno do prostoru centra dnešního Jablunkova. Jeho historie je nerozlučně spjata s dějinami Těšínského knížectví, neboť město patřilo těšínským knížatům. Název Jablunkov je poprvé doložen k roku 1435.

Urbář z roku 1518 ho uvádí jako městečko s 32 osedlými poddanými. Původní obyvatelé Jablunkova byli nazýváni Jackové. Jablunkov se v období raného novověku stal rovněž sídlem tzv. valašských vojvodů.

Výhodná poloha města na staré obchodní cestě byla předpokladem pro jeho rychlý růst. Udělování městských práv v 16. století vytvářelo příznivé podmínky pro rozvoj řemesel a obchodu. Vzestup Jablunkova přineslo privilegium císaře Ferdinanda II. z roku 1639, jež umožňovalo konání třetího výročního trhu. Měšťané se věnovali především řemeslu a kupectví. Již od 16. století zde bylo velmi rozšířeno hrnčířství (k obnovení hrnčířské tradice přispěla současná keramička Ivona Janštová, která vyrábí užitkovou i dekorativní keramiku, registrovanou jako Jablunkovská keramika).

Převládající městskou architekturu až do 19. století tvořily stylové dřevěné domy. Po četných požárech, především po roce 1890, kdy tři dny trvající požár zničil většinu zástavby, bylo přistoupeno k výstavbě zděných domů. Malebné Mariánské náměstí se svými krámkami a živou atmosférou přibližuje původní kolorit města. Jeho dominantou je od roku 1655 mariánský sloup se sochou Neposkvrněného početí Panny Marie (Immaculaty) a kašnou z roku 1755.

K nejvýznamnějším historickým objektům náleží kostel, areál původního a současného kláštera alžbětinek či plicního sanatoria. Farní kostel Božího těla byl vybudován na místě starší dřevěné stavby v roce 1605. Byl barokně a novogoticky upravován a na jeho vzhledu se podepsalo několik požárů. V roce 1931 došlo k rozšíření chrámu o příčnou lož s kazetovým stropem a nový presbytář s hlavním oltářem. Klášter alžbětinek byl původně budován jako útulek a nemocnice pro chudé. Nemocnice byla dokončena v roce 1856. V roce 1861 byla posvěcena kaple sv. Rodiny a o dva roky později

došlo k ustanovení samostatného konventu alžbětinek. V roce 1928 byl otevřen nový klášter na nedalekém návrší, jenž sloužil rovněž jako nemocnice. I v současnosti zde sídlí sestry alžbětinky, bývalá nemocnice slouží jako Domov sv. Alžběty – domov pro seniory. Jablunkov proslavilo i sanatorium, budované od roku 1924. Již od samého počátku bylo zaměřeno na nemocné tuberkulózou plic, konkrétně nenakažlivé plicní choroby. Rovněž je zde umístěna léčebna dlouhodobě nemocných. Významná konstruktivistická stavba je státem chráněnou kulturní památkou. Přilehlý park s arboremem byl v roce 1994 registrován jako „významný krajinný prvek – Jablunkovský park“. Jeho nedílnou součástí jsou i sochařská díla Jana Třísky s názvem *Humanita* a Vincence Makovského (*Odpočinek*, *Dvě ženy* a *Sedící žena*).

Školské tradice města dodnes rozvíjí několik zařízení, vedle dvou základních škol (s českým a polským vyučovacím jazykem) také SOŠ a SOU podnikání a služeb, Dům dětí a mládeže či Základní umělecká škola. Místní kulturní a společenský život je velice bohatý, je možno navštívit výstavní síň Muzea Těšínska či Archiv vojenské historie Těšínského Slezska. Spolkovou činnost vyvíjí Sbor dobrovolných hasičů města Jablunkov, ZO Českého zahrádkářského svazu, Český rybářský svaz, PZKO, Svaz tělesně postižených, Spartak Jablunkov či Fotoklub Jablunkov. Působí zde několik folklorních souborů a kapel, jmenujme např. mužský pěvecký sbor Gorol, soubor Zaolzi a Zaolzioczek, Jackové či kapely Jablunkovanka, Lipka, Nowina a Torka. Již od roku 1948 se každoročně v srpnu koná Gorolski Święto, jeden z nejstarších mezinárodních folklorních festivalů v ČR. K dalším významným akcím patří Jablunkovský jarmark, Jabkový den, festival Jackové dětem či Běh Jablunkovem.

Pohled z Mariánského náměstí na klášter alžbětinek, r. 2012

Vstupní brána a márnice na židovském hřbitově, kolem r. 1960

Areál plicního sanatoria se sochou Sedící žena od Vincence Makovského, r. 2004

Polodřevěný dům obchodníka Johanna Eisenberga na jižní straně náměstí, kolem r. 1900

Adresa: Městský úřad Jablunkov, Dukelská 144, 739 91 Jablunkov, tel.: 558 340 611, e-mail: posta@jablunkov.cz, www.jablunkov.cz • Starosta města: Ing. Jiří Hamrozi • Počet členů zastupitelstva: 21 (ČSSD – 6 mandátů; KDU-ČSL – 4; SNK Jablunkov – 4; ANO 2011 – 3; ODS – 2; KSČM – 1; COEXISTENTIA – 1) • Počet obyvatel k 1. 1. 2014: 5 665, z toho 2 738 mužů a 2 927 žen • Rozloha: 1 040 ha

